

సరికావరెంకపరాజగనామశత్రు
తే అప్రాయ — కృష్ణానామ

Presented by
T P L A 122 B 191

~~1925~~ శ్రీ

108

11 — 1926

రాజపుత్రతేజఃపుంజము

(రాణాపితాపసింగ్)

చారిత్రకనాటకము

విశాఖపట్టణముందలి. సి. బి. ఎమ్. హైస్కూలులో

బ్రహ్మనాంధోపాధ్యాయులును,

రసపుత్రవిజయనాటక గ్రంథకర్తయు నగు

ఇచ్ఛాపురపు యజ్ఞనాథాయణగారిచే

రచింపఁబడియె

ప్రకటనకర్త:

కురుకూరి సుబ్బారావు,

బుక్కుసెల్లర్ అండ్ పబ్లిషర్,

భీమడోలు, కృష్ణాజిల్లా.

రెండవ కూర్పు 1000 ప్రతులు



కాకినాడ:

కోటమర్తి చినరఘుపతిరావుగారిచే

కాకినాడ ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడియె.

1925

కాపీరైటు రిజిష్టరు

[వెల 1—0—0]

నాటకమున వచ్చు ప్రాతములు.

పురుషులు.

రాణాప్రతాప్ సింగు — కథానాయకుడు, చిత్తూరు రాణా.

బాణధట్టు — ప్రతాపుని యనుచరుడు.

జయసింగు — ప్రతాపుని సర్దారుడు, మోహిని భర్త.

అమరసింహుడు — ప్రతాపుని పుత్రుడు.

అశ్వరు — ఢిల్లీ షామషా.

సలీమ్ — అశ్వరు కుమారుడు.

గులామ్ — సలీమ్ సేవకుడు.

మూనసింగ్ — జయపురపు, రాజు, షామషానున్నబ్దారు.

పుష్పరాజు — ప్రతాపుని బావ.

సాగ్రజీ — ప్రతాపుని సోదరుడు.

అబుల్ ఫజల్ — అశ్వరు గురువు.

వజీర్ — అశ్వరుమంత్రి.

రణవల్లుడు — రత్నపూర్ రాజు, మోహిని తాత.

భిల్లులు, సిద్దీయి, అర్చకుడు, జాంఘిక్కుడు మొదలగువారు.

స్త్రీలు.

కరుణాదేవి — ప్రతాపుని భార్య.

కమల — ప్రతాపపుత్రి, కసిబిడ్డ.

మోహిని — రణవల్లుడు దాహిత్రి, జయసింహుని భార్య.

కమలాదేవి } పుష్పరాజు భార్య. ప్రతాపుని సోదరి.
చిత్రకాంతి }

చంద్రికళ — బోగమంది సాగరజీ యంపుడుకత్తె.

సీ. నిజవాహినీమనో నిక్షిప్తనియతినా

నిఖిలవాహినులలో నీగు తేజ

నిజబహ్దధి రిపునాజ మట్టిలకు మహా

బలరయోద్ధతి ఘనప్రతిభా చెన

గిరిశృంగములనుండి తెర తెరంబకు భిల్లి

భల్లంబులన చిత్తజల్లు గురియ

తనకీర్తిలతలు దిక్కుటలఁ బూచెనొనాఁగ

ముమ్మరమ్ముగ తెల్లు పూలుపూయ

తఱి నెఱిగి నచ్చె నివె శరద్వాసరములు

ధైర్యసిద్ధియైన రాజాప్రతాపసింగు

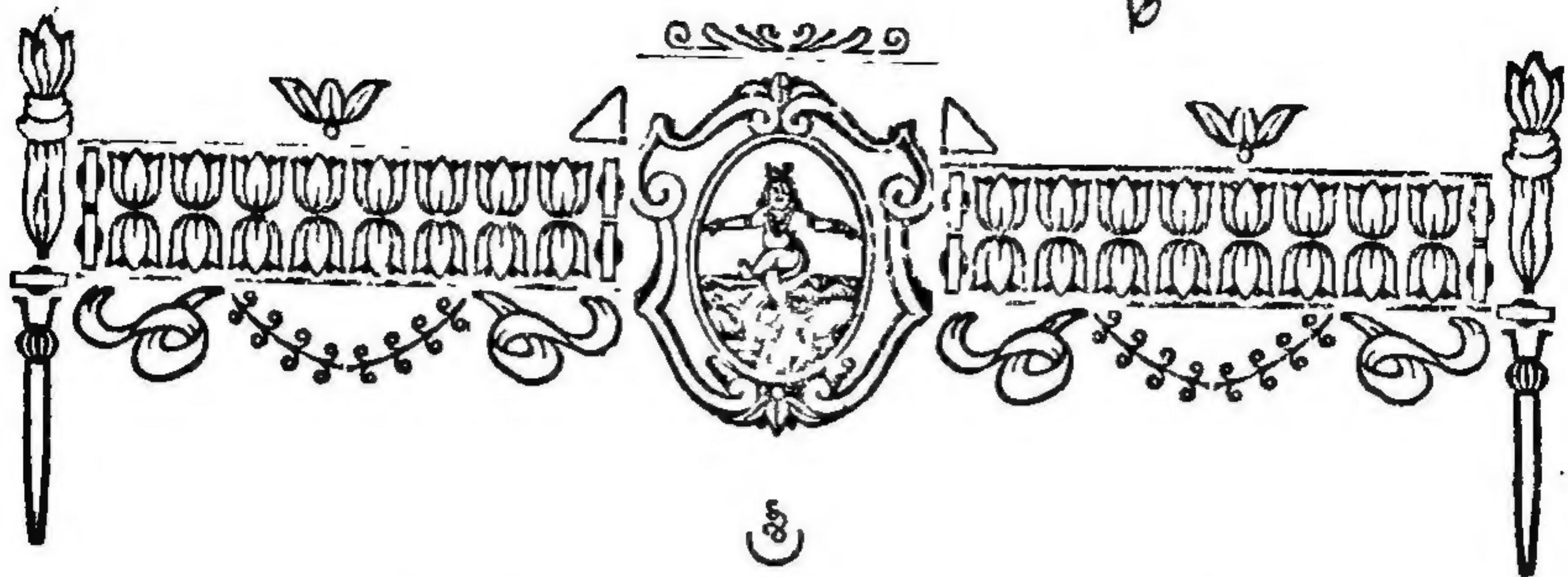
యవనకలభాశ్రయోరు దుర్గాశిఁ గొనఁగ

సమర సన్నాహములతోఁడు సలుప నెయన.

నేఁబోయి ప్రదర్శనము జయప్రసముగావించు ప్రయత్నములో నుండెద.

(నిష్క్రమించును.)





రాజపుత్రతేజఃపుంజము

(చారిత్రక నాటకము.)



హాసమాంకము.

రంగము — కనుల్ మీగుమర్గ ప్రాంతమున నరిణ్యము.

[చిత్తూరురాజానుగు ప్రతాపుఁ దుచితపరివారముతోడను

భార్యపుత్రులతోడను నొకచెట్టునీడను విశ్రమించియుండును.]

ప్రతా—మిత్రమా! బాణభట్టారకా!

శా. ఆలంబుదు నుహాశ్చర్యమునకి ప్రతాపాధ్యుఁ డవ్వడిగెల్చి ఢి
ల్లీనోనన్ రసపుత్రరాజ్యము మేల్కొలుపుఁ బేర్కొన్న శౌ
ర్యాలంకారిణి నామతల్లి యు ఏరాబాయి సత్కీర్తి శో

భాలాలిత్యముఁ బొంది గూయులము తీర్చు నేర్తునో శరణో. 1

బాణభట్ట—స్వామీ! దేవరవారినోట నెన్నఁడు నెట్టియిక్కట్టులు వచ్చినప్పుడైనను
వినలేనిమాటలువినవచ్చుచున్నవి. రాసినకొలఁదిని వాడిఁదేరు శిశోదియూపారు
షాసి యెన్నఁడైన మొక్కవోవునా!

అమర—బాణభట్టారకా నీమాట నిశ్చయము.

గీ. కులిశహతికెంతో భీతిల్లి కుధరహక్తి

యబ్బిననె గననాళి యందొ డాఁగ

వశిశోదియా శౌర్యాగ్నిధర మొకండె

రగిలిరగిలి విజృంభించి పొగలఁజిమ్ము.

బాణ—సేబామ్. రాజపుత్రా! చక్కగా జెప్పితివి. సింహవిక్రములగు నీయట్టికుమార
వీరాగ్రేసరులు తనకడుపునఁ బొడముటచేత నేకదా మనచిత్తురు నిశ్చయముగా
వీరమాతయయినది. భ్రాతృద్రోహియగు సాగరజీ వంచిండుటచే నొక్కపరి
పరాజయము వచ్చిన వచ్చుగాక.

ప్రతా—బాణకవిశిరోమణీ! దేశద్రోహియగు సాగరజీ శత్రువుల నాశ్రయించెనని
మే మధైర్యపడుచున్నామనకొంటివా? అట్టివిచార మెన్న టికిలేదు. అట్టి పిటికి
పందలు వందలకొలంది యున్న ను నిష్ప్రయోజనము. పుష్పిపంటివలన నొప్పియే
కదా మిగులు.

[అంత ప్రతాపపుత్రియగు కమల యేడ్చుచువచ్చి తల్లిని గొఱిలించుకొనును.]

కమల—అ! అ! అ! అమ్మాజీ! (ఏడ్చుచుఁ దల్లిని గొఱిలించుకొనును.)

అందఱు—(ఆశ్చర్యతో) ఓడ్డా! ఏమిసంభవించినది. భయములేదు చెప్పుము.

అమర—చెల్లీ కవలా! ఏడ్పుమాని సంగతిచెప్పుము.

కరుణా—కుమారీ! భయములేదు. ఇదిగో! బాబాజీగారును అన్నయ్యయు సమక్షము
ననే యున్నారు. భయకారణమేమి? ఏడ్పుమాని చప్పనచెప్పుము. ఏమమ్మా!

మాటాడవు?

కమల—ఉదయము నాకిచ్చినరొట్టై కొంచెముతిని మిగిలిన దాచెట్టుతోట్టలో దాచు
కొంటిని. కొంటెపిల్లి యొకటి యెచ్చటనుండియో యతినలే వచ్చి దానిని తిని
వేసినది.

అమర—అయ్యో! కవలా! ఇందుకేనా యింతవంత. పోనీ నావంతునకు వచ్చినరొట్టై
నీకిచ్చివేతునులే. (చేరఁదీసి) ఛే! ఛే! ఇంతమార్త్రమునకే యేడ్తురా?

ప్రతా—బాణధర్మారకా! మాయవస్థ చూచితివా?

గీ. ప్రతిభ చిత్తూరునకు మహారాజు నేను

రాణి సుకుమారి రహతూరు రాట్కుమారి

బిడ్డ లాకటికొకరొట్టై పెట్టలేక

పంచి యిడుచుంటి మహాహ! మా బ్రతుకే కేల?

3

ఆహ! కాలవైపరీత్యము! నిజమునకు మాయట్టి నిరుపేద లెందైన నుందురా?

చ. నిలువఁగ నెడలేదు కడు నెమ్మదిగా తుణుకుతూ మేనియున్

కుడువఁగ నూడు లేదకట కుట్టులకేనియుఁ బొట్టసిండుఁగా!

తొడుగఁగ గుడ్డలేరుగద తొయ్యలికేనియు మేనునిండ ! ఈ

ఫలమిడ బ్రహ్మకెంతఁగవార మొ, మ్లేచ్ఛులదెంతయూపులా!

కరుణా—ఓప్రాణేశ్వరా! దేవరవారే అట్లుతలంచుట భావ్యమా? మాకు మీరే సర్వై
శ్వర్యములు. దేవరవారి సన్నిధానమే పెన్నిధానమని మే ముప్పొంగుచుండ
తమరిట్టి వెలితిమాటలాడి నమ్ము కలతవెట్టెదరా?

శా. లోపద్దాననులేదు; మీయశమె చాలున్నాకు; కామ్యప్రదం
బాట స్మిదగు సన్నిధానమదె మా కౌఁబెన్నిధానంబు; ఆ
కోటల్ పేటలు శాశ్వతంబులె! యశః కోటిరమే నిత్యమా
కోటిరంబదియబ్బునేయఁఁతికిర గోటానుకోట్లుండినన్.

5

ప్రతా—దేవీ! నీవెంతబేలవు! నీవి కృతయుగమునాటిమాటలు. ఈ కలికాలములో
కీర్తి యెవ్వరికిగావలయును? చూడుము! అంబరుపురాధీశ్వరుడగు మాన
సింహుడు—

కరుణా—వృషదయేశ్వరా! ఆకులపాంసనుని పేరెత్తుడు.

గీ. కోటికి పడగెత్తియుఁ గీర్తి గొనఁడొకండు

కాసులేకున్న ధన్యతఁ గనుమొకండు

దార నమ్మియు నూలకు దాసుడయ్య

జగతి నుతిగాంచఁడే హరిశ్చంద్రవిభుడు.

6

ఇవీ! నశ్వరంబగు నీపాంచభౌతిక కాంక్షమును బెంచునట్టిదియూ నిజమైనధనము పార
తాకికసౌఖ్యేంద్రధనము. శాశ్వతకీర్తికాయమును బెంచుమానధనమే వాస్తవమైన ధనము
సర్వసౌఖ్యసాధనమగుంగాక. అది చూడుండ నాథా! మీరు పేదలెట్లయితిరి?

గీ. విడ్డలను మ్లేచ్ఛులకు నమ్మి పేదవడిరె?

లేక తురకకుఁ దలనమ్మి లేమివడిరె?

మానధనులరు మీకు సమానులేరి?

ధనికులందెల్ల మీరలే ధనికులునుడి.

7

ప్రతా—దేవీ! నిజము. నిజము. (తనలో) అక్కటా! నేనెంత మందుండను. ఇటు
లధైర్యపడి వీరిని వడింత బెగ్గడిలఁజేయునున్నాను. ఎంత పొరపాటు! లేని
నిబ్బరమునైనఁ దెచ్చుకొని యీబంధుమిత్రులనోదార్పకున్న ప్రమాదము సంభ

వింపదా? (ప్రకాశముగా) మిత్రమా బాణభట్టారకా ! ఏదో మాటవరుస
కంటినిగాని రాజ్యసుఖములు మాకింతకన్న వాంఛనీయములు కావు సుమా!
నిశ్చయముగా స్వభావనిర్మితమగు నీయారావళీదుర్గమునందు వసించు నిపుడు
గలుగునానందములో శతాంశమైనను మాకు చిత్తూరు దుర్గమునందుండదు. ఎందు
కందువా?

సీ. వంశనిర్మాత బస్పరావళుః! దొడ్డి
నిన్నమాజనయిత్రీ చన్ననతికు
ధీరశిశోదియా వీరులు చూపిన
మహితప్రతాపంబు మగఁబిమియును
అసహాయశూరుఁడై యం.నొక్కఁడొక్కఁడై నె
గ్గించిన సాహస కృత్యములును
దైవలోపమునఁ దత్కార్యభంగంబునఁ
బ్రాప్తించిన విపత్పరంపరయును

గీ. ప్రతిబలంబును శిలయు ని క్షర్వతముల
క్షణముక్షణమిచ్చు బల్ ప్రతిధ్వనులు వినఁగ
నెడలు కంపించు లో నెత్తు రుమకఁదొడఁగు
కంట నీర్గారు సౌఖ్యేచ్ఛ కరఁగిరాఱు.

8

బాణ—ప్రభుచంద్రమా! ఆపారుషపారుష్య మట్టిదే. ముఖప్రీతికిఁ గాదుగాని నిశ్చ
యముగా నీవిపచ్ఛోధనపరంపరలే దేవరవారి యప్రతిమాన పారుషవృద్ధికి కార
ణభూతములు.

సీ. రాపిడిసానపై రాసామపైగదా
వజ్రంబు నిజకాంతి బయలువడుట
తతవశ్శ్చోకలల తప్తమా పైగదా
స్వర్ణంబు వర్ణాతిశయతఁ గనుట
పటుమేఘపటలిపై బారినపైగదా
దినకరు తేజంబు ద్విగుణమగుట

తొలుకరిమలిసంబు శులిచిపైగదా

నీలవేళుము వింత డాలుగొనుట

గీ. విధ విధించిన యీ విపద్విధి త్వదీయ
హృదయకు ధరాంతం సైమై పొదలుచొదిగి
అదరుబెదురేది యదన్నకై యెవరుచూచు
త్వత్ప్రతాపాగ్ని ప్రజ్వలింపఁగ నెనుమ్ము.
[అంత సాళుంబ గ్రీధీశ్వరుండగు జయసింహుఁడు ప్రవేశించును.]

జయ—

ఉ. ఎన్నఁడుఁదా “జిత్తోస్మి” యనుటేమొ యెఱుంగఁడు శౌర్యలక్ష్మికిఁ
బెన్నిధిబూందితేఁడు కడు వీరుఁడు, సూర్యనసాలు, మానసిం
గన్నవలంబడె, గొలిచె నక్కగు, మ్లేచ్ఛులఁజేరినా డిఁకే
మున్నది పౌరుషంబుగల యోధులకుఁ రసపుత్రసీమలన్. 10

బాణ—జయసింహకుమారా ! నీవిప్పుడు చెప్పినది బందెలఖిందు సూర్యనసాలుమాట
యేనా ?

జయ—ఔ నా సూరహ్మన్యుడే. అంతయు మానసింహుని దుర్మంత్రము.

అమర—ఏమేమి సూర్యనసాలే దేశద్రోహియయ్యెనా ?

గీ. ‘మానధనఁడను, దేశాభిమాన మనిన
నింటిలోమాకు నగ్గుతోనిడినదె’ యను
శౌర్యనిధిగాఁడె సూర్యనసా లనంగ!
తుదకు మ్లేచ్ఛుల జేరెనే తుచ్చబుద్ధి.

11

బాణ—అయ్యో ! మనయుద్యమమున కిదికొంత యుత్సాహభంగమే కావచ్చును.

ప్రతా—ఓయి వెట్టివాఁడా! బాణభట్టారకా! మనమహోద్యమ మొక్కనితలమిఁదిదా
యేమి ? నాటి కురుక్షేత్ర సంగ్రామావ్వరంబున వీరశయనము నొందిన పవిత్ర
క్షత్రియ రుధిరప్రక్షాళితంబులగు, ఈరసపుత్రక్షేత్రంబుల నొక్కరసపుత్ర
కుమారుండ మాత్రమేమిగిలియుండుంగాక! తుచ్చబుద్ధులగు మనవిపక్ష మ్లేచ్ఛులకు
స్వేచ్ఛయు సౌఖ్యంబు నంబరసుమంబులునుమా! వానిబుద్ధి పెడతలంబట్టి యా

నూర్జనసాలు తురకలనాశ్రయించిన నాశ్రయించుగాక. ఇంతమాత్రమున నున
కేమికోఱంత ?

ఉ. పోవగఁబోవసిమ్ము! చెడిపోయినదేమి ? ఒకండువోయినం
శ్వేవ నశించెనేమనకు, 'జేజయకాళి' యటంచు బొందెనో
జీవము లుండుదాఁక రణసీనును కాలు కదల్చకుండి చా

వోవిజయంబొచూసెనును మా ధులుమీదృశులిండుఁడగన్. 12

కుమారా! జయసింహా! బూరితేనిబుద్ధి గడ్డితినునని మే మిదితఱకే యనుకొంటిమి.
చిత్తూరు కొత్తవార్తలేమి ? తత్తణమే వలసపోవలసినదిగాఁ జారు లందఱికిఁ గచ్చిత
ముగా నుత్తరువుచేసి వచ్చితివిగదా !

జయ—చిత్తము. మొన్నటి గొల్లనిపాటు చూచిననాటనుండియు నూరిపాలిమేరల
నుండు వ్యవసాయదారులుగూడ తమంతనే దూరగ్రామములకు పాటిపోవుచు
న్నారు. ఇంక చిత్తూరువార్తలకేమున్నది ! సాగరజీకి పట్టముగట్టనిశ్చయమైనది.
మానసింహుఁడు స్వయముగావచ్చి పట్టాభిషేకము చేయునట.

ప్రతా—సంతోషమే!

బాణ—ఏమీ! సాగరసింహమహారాజావారిదా యింకమీఁద చిత్తూరుమహారణ్యపురా
ధిపత్యము ?

ప్రతా—మహారణ్యమైనమేలు. పరేతపురాధిపత్యమనుఁడు.

సీ. బ్రహ్మరక్షస్సులు స్వస్తివాచకులుగా

నక్కకూతలు శూర్యవాదములుగ

రాబండుపులుగులు రాజబంధువులుగా

కాకిగూబలు వదిగణముగాఁగ

జిల్లేళ్ళు సేసలు జల్లుకొమ్మలుగాఁగ

బ్రహ్మాదండులు బరా బరులుగాఁగ

కొఱవిబూదలు శల్లకుల వాహకులుగాఁగ

బైసాదముట నివ్వాలిగాఁగ

గీ. మనుజుడనువాడొకండు పేరునకులేక

వల్లకాఁడైన చిత్తూరు పట్టముఁ దల

కట్టుకొమ్మను సాగరాగ్రణిని నేడు

మానసింగన్న మదిగోని మమతదీప్తి

13

అమర—మిత్రమా జయసింహ! సాగరజీవై మానసింహున కంత యుగ్రహము పుట్టు
టకుఁ గారణమేమై యుండును.

జయ—ఏమో దానియాధార్థ్యము నాకుఁ దెలియదుగాని లోకులిట్లుకొనుచున్నారు.

ప్రతా—ఎట్లు ?

జయ—కలదుగదా సాగరజీవి ప్రధమకళత్రమువలన గలిగిన పుత్రి మోహినీబాయి.

రత్న పురాధీశ్వరుఁడగు రణమల్లుని దోహతి, సంప్రాప్తయౌవన. ఆమెను మొగ

లాయీజనానాకు డోలాగాఁబంపునట్లు సాగరజీవో మానసింహుఁ డేర్పాటుఁ

జేసి తత్ప్రతిఫలముగా చిత్తూరుసింహాసన మీయ నుద్యుక్తు—

ప్రతా—హా! ఎంతదారుణ మెంతఘోరము! ఇదికాకు మా శివోదయావంశమున కిట్టి

మచ్చ వచ్చియుండలేదు. హా! మానసింహ! దురభిమానసింహ! నాఁడు నీకు

పంక్తిభోజనమియ్యని కార్యణ్యము నేఁ డిట్లా సాధింపఁజూచితివి ! ఓరీ! అపాం

క్తేయుఁడా! మేచ్చదాసా! ఇంతమాత్రమున నీసంకల్పము సిద్ధింపనా? ఓరోరి

దేశద్రోహీ! రసపుత్రవంశహంసనా!

చ. పురుషుఁడవై కులముచెడఁబుట్టితివే ర! స్త్రీ వెయైన ముం

గరనిడి గాజులందొడి గగన్మృపుటంతిపురింబుఁ జేర్చమే

తురకలమీఁదిమోహమునదూకి మొ పాకిమొ పోదుగాక, మా

కొఱతెదొలంగు నీతనువుకూలిన, ఇతలు చేసియుండువే. 14

అమర—ఓరి చండాలుఁడా, మానసింహ! నాఁడు కమలమీయరుగ్గమున మేముండ

గా నీవు వచ్చినపుడు మాజాబాజీగారు—

గీ. స్వాగతంబీయఁ దారె రారనుచు నలిగి

పజ్జీ భుజియింపలేదని పగ మఁగొని

అనికి మేల్లుఁ దోడ్పితె వ్వుకుట కుడికి

గుండెలోమంట నెటులాన్పుకొనఁ దలఁచివె.

15

జౌరా! ఇంతమాత్రమున నీకడుపుబ్బ తీరునా! ఏమో పెట్టిగా నాలోచించితినిగాని

మాశివోదయావంశమును జెలుపుటకు నీప్రసితామహాలు దిగిరావలయును సుమా !

పుట్టిననాటనుండియు మాతామహుని సంరక్షణలోనుండుట మోహినీ నాయకుని దెట్టి
స్వామ్యమును సాగరజీకిలేదు. అది యటుండ నో శుటిలబుద్ధి !

క. చిత్తూరు రాట్రులంబు

నుత్తమభూజహాసూతుఁ డొక శాఖికుఁడే

గత్తిగొనిసిల్వ నీదగు

నిత్తులు జిత్తులుచు సాగునే! ఛీ! కుమతీ!

16

కరుణా—అక్కటా! ఆదుశ్చరితునికావ్యయ మొత్తటిదారుణములను జేయించు
చున్నది.

క. ఆకూళి తాను చెనుటయె

కాక శిశోదియకుంపు గౌరవమెల్లన్

బోకాన్ప నెంచె నిప్పుడు

యోగంగోల్పడిన నక్కో మమునఁ గలఁ.

17

ప్రతా—అదియేమి! జయసింహ! నీచేతిలో నేదియోయుత్తరమువలె నున్నది.

జయ—ప్రభుచంద్రమా! నే చిత్తూరునుండి రత్న పురిమీఁదుగా వచ్చుచుండ నొక శిలీ

ముఖముఖంబునుండి యీలేఖయుఁ గంకణంబును నాకుందాఁకినవి. ఉత్తరము

పై దేవరవారివిలాసముండుటచే నుత్తలపడి నీనిం గొని తెచ్చితి.

ప్రతా—ఏదీ! చదువుము.

జయ—సీ. శ్రీమన్మహారాజ! శిరిజనానురభూజ!

భూజనాప్త! ప్రతాపభూతలేంద్ర!

ప్రతా—బిరుదులమాటకేమి ? సారాశమున జనువుము.

జయ—చిత్తము.

జామాతయే గర్భశక్తి వై రాజ్యము

కూతులకుఁ గూరికుఁ గూర్ప నెంచె

కోటచుట్టు నరాతికోటి కావలియుంచె

మానసింహునితోడు మదిఁ దలంచి

నమ్మినబిడ్డయు నారాజ్యమునుబోవు

మొంటరి ననదనై యుటనిచట

అర్థమును మాన మొకిచ్చి పోయెమొకఁడె
పుక్కిటంబట్టియుంటి నన్నొక్కమాలు
కాంచి విడువం దలంచి, ముఖంబొకపరి
కనదలచితే వేవేక కడలిమ్ము.

18

ఇట్లు పథేయసామంతుఁడు,

రత్న పురీరణమల్లుఁడు.

ప్రతా—హా! బంధుద్రోహీ! సాగరా! చిత్తూరువంశవనధిహాలాహలా! ఎంతపనిచేసితి
విరా ఓరి కుక్షింభరా! నీకు రాజ్యము కావలసిన నేనే సంతోషపూర్వకము
గా నిచ్చివేసియుందునే. హా! హా! హా! (మూర్ఛిల్లుచు.)

బాణ—తల్లీ! శీతలోదకము. ప్రభువువారు మూఁచిపోయినట్లున్నారు.

కరుణా—(శైత్యోపచారములు చేయును.)

ప్రతా—(ఉపచారానంతరము లేచి)

శా. నీదీ కై ముప్పోయితుంతు. దె. మాహినాత్ము; తన్నాసమె

తో దప్టంబది కాకగద్దకు భుక్తు పెట్టెదన్ వంశమ

ర్యాదన్ సిగ్గిడి బుగ్గిగల్పి యిక రాజ్య బేలునే దోహి రా

నీ దిక్కె యల మానసిఁగొ మఱి ఢిల్లీసింగఁడో చూచెదన్. 19

పోనీ సోదరుఁడుగదాయని కనికరించినకొలది కులభ్రష్టున కెంతస్వాతంత్ర్యము ముదు
రుచున్నది. ఇదే! వాని హతమార్చెదను. (లేవబోయి చతికిలబడి) ఆ! ఇదియేమి ?

కరుణా—ప్రాణేశ్వరా! శాంతింపుఁడు. ప్రస్తుతము తమ శరీరములో స్వస్థతగా నున్న
ట్లు లేదు.

ప్రతా—జయసింహా! నీ వున్న పాటున నేపోయి—

శా. మీఁదెట్లు సరుగా, రాజ్యమ భస్మీభూతయై పోవనీ

కాదేనిన్ సుతప్రాణమైన జయనీ, కంఠంబులో జీవమే

లేదోకద్దరుదాఁబోరి సతికిన్ మేచ్చత్వముంబాపి మ

ర్యాదన్నిఁగఁబెట్టుమయ్య జయసింహా! సింహదోర్విక్రమా! 20

కరుణా—జయసింహకుమారా ! మహారాణావారిపల్కులు వినుచుంటివిగదా !

ఉ. నైచేతనము సుఖదలు సర్వములలోనున, కొండకోటలం
దే చవిలేని కాయక సరే దిననైచె, గులుగుముక్తుడై
నీచురుమగ్న కొండగవిని స్వసింహుంపగనైచె, నెట్టులా
గాచెననో, రనంత కులశారవహానికి నైపడెప్పుడు.

21

ఇది మదినుంచుకొని రయమ్మన పొమ్ము. సఫలమనోరథుండవై చనుదెమ్ము.

జయ—దేవీ! వహాప్రసాదము.

ప్రతా—కవిశిరోమణీ బాణభట్టారకా! మన కీకన్యాచుణి మానరక్షణము చిత్తురు
కోటకన్న మిన్న కావున మీరు ధీనీకిబోయి మాబాప పృథ్వీరాజుంజానీ
ప్రార్థనవృత్తిని కార్యముమించకుండునట్లు చూచుచుండవలయును. పృథ్వీరా
యనితో తీరిక గలదేని మేముకసారి రమ్మంటిమని చెప్పెడు.

బాణ—చిత్తము. నెలవు. (అందఱు నిష్క్రమింప తెరజారును)

2. రంగము—నూనసింగుని యభ్యంతరమందిరము.

మాన—(అలోచించుచు విశ్రమించియుండును.) అహహా! రాజనీతియట! నీతిరా
మట! నేతిబీరకాయలోని నేతిరీతిని రాజనీతిలోని నీతిరాజము రూపక్రిగా
భావించి కేవలనామమాత్రావ శిష్టంబయి పగమేష్టివిధంబున నధిష్ఠితంబు
యుండు. ఇందలి కూభాగ్యము ప్రభుచిత్తమునుబట్టి దేశకాలపాత్రోచితము
గా సహర్షింపబడుచుండును. ఇయ్యది శిష్టమో, దుష్టమో, మాన్యమో,
నన్యమో, వంద్యమో, నింద్యమో, యిదమిత్థమని నిర్ధారణచేసి చెప్పట కిప్పటికి
మా విశేషజ్ఞులకు ప్రాజ్ఞత చాలను.

మ. పవిధానోగ్రహణమై నవసుధాప్రయోజితాంభోజ మా
ర్దవమై దుర్దను సిర్దయోద్ధతగుణప్రాగభ్యమై సత్కృపా
ర్ద్రవిసమ్రాముల భానపూర్ణశనుమై ప్రామర్యమై గోప్యమై
యవనిచ్ఛర్తిలు రాజనీతిగతి సత్యాసత్యసంయుక్తమై.

23

ఇది యెఱింగియేకదా మర్త్యలోక వాచస్పతియని చెప్పనొప్పు భర్తృహరి తన నభాషి
తముల రాజనీతిని వారకాంతకు సరిపోల్చెను. శౌనాను. అర్థసంగ్రహవసరంబున నుచ్చ
నీచపద విచక్షణ మావంతయులేక, స్వకామ్యసంసిద్ధికై జాతినీతుల ననులోమని గోనం
బుల వాసి వీసమంతేని పాటింపక యొక్కచో బుద్ధునిస్మృతిపించు భూతదయరము, ఇం

కొకయెడ కసాయివానిందీసిపోని కఠిన్యతయును, ఒకదెస శిబిరదధీచులం దృఢీకరింపఁజాలు త్యాగశీలతయు, నొండొకదండ మలభక్షకుండగు లుబ్ధాగ్రేసరచక్రవర్తిన్మఱిపింపఁజాలు పిసినిగొట్టుతనమునుం గలిగి సమయానువర్తనప్రవర్తిని యగు రాజనీతి వేశ్యకాంత కాదు వేశ్యమాతయే యేలకాకుండును. ఇంతయేల ? ఈపరమరహస్యము తనబాహ్యంతరచారిత్రముల నాదర్శప్రాయముగాఁ జూచుకొనుచుండుటచేత నేగదా మా యక్బరుచక్రవర్తి పులిపందివారడికైకడి జాతిమతవైషమ్యములం బెట్టుకొని యొండొరులంగనినంతనే భగ్గునమండిపడుచుండు యవనహిందూజనమాన్య సామాన్యలం దనన్యసామాన్యసౌజన్యము నందఁజాలి, ఆసేతుశీతాచల మహామహితలంబు నెల్ల నేకచ్ఛత్రాధిపత్యంబుగా నేలి యరుదేజంగులవారి నొక్కదాని నడపించుచున్న వాఁడు. ఆహారామ్యుడన నక్బరే పరమరామ్యుఁడు. రాజనీతియన నాతనిదే రాజనీతి!

అట్టి యాతనివిఖ్యాతరాజనీతి కతీతంబగు నీతిరాజంబును చతుర్విదోపాయములఁ బ్రయోగించి దేశమాత యైదాటుశతాబ్దములనుండి గోల్పోయిన స్వాతంత్ర్యమహాభాగ్యమును ఆర్యావర్తములోఁ బునరుద్ధారణము చేయుటకై తదీయరాష్ట్రాధిపతులఁ బ్రబోధించి శక్తివంతులం జేయ సమకట్టియే గదా హిందూమహమ్మదీయ సమ్మేళనమున కాదిని మాతండిగారగు భగవాన్దాసుగారేమి ప్రస్తుతియు మేమేమి శక్తివంచనలేక ప్రయత్నింపుచున్నారము. మా గ్రంథపుత్రులలోఁ గొందఱు ముఖ్యముగా మేవారువారీమా సంకల్పచుర్మముం గ్రహింపఁజాలక మా షనోగతప్రతీతులకు విపరీతవ్యాఖ్యాతలై మేమేమో వర్ణసంకరము చేయఁ గంకణము గట్టుకొన్నార మనియు, పతివ్రతాధర్మంబున సనాతనప్రఖ్యాతిగాంచిన రాజపుత్రసతీమణుల సతీత్వము మంటఁగలుపు చున్నారమనియు గంతకోవగాఁ బలుకుచున్నారు. చేతఁగాని ప్రతాపుని రీతిని సతీ సుతాదులతోఁ గొండకోనలంబట్టి కూడుగుడ్డలకు మోమువాచి మానమో మానమో యని కోఁతి పిడికిలిని బట్టిన నణమూత్రమైన లాభ మున్నదా!

ఇప్పుడాతని తమ్ముడే తనకూతు మొగలాయీ జనానాకు దోలాగాఁబంప సంసిద్ధుడైయున్నాడే. తానేమిచేయఁజాలెను! సాగరజీ తనతమ్ముడుగాఁడా, మోహినీబాయి తనవంశమునఁ బుట్టలేదా!

మ. అవి వేకంబున నగ్నిపక్షి తనుడాయన్వచ్చు నవ్వారి క

న్గవ మూయన్మదిలోఁ దలంచి యసుకం గంతంబుజొప్పించి త

న్నెవరుం జూడఁగ లేదటంచు నెదహాయింబొందుచందానఁ దా

ను వినింజేరె సరే ! కలంపు మళ మన్యం జెందనీ కాపెనే. 24

నాడు ప్రతాపుడేమనియెను! మాతోది మామనమునఁ బుట్టిన శునియేమియు నన్య
మతిసంపక్కుము నేననియనుచుండ! ఇప్పుడే సుసం. చేతగాని ప్రభువులు! అఖిల
భారతీయ మహాసామ్రాజ్య శాసనసూరీ. ముదగు నక్బరుఫామనా ముతవారిని చిత్తము
చచ్చినట్లు కీలుబొమ్మవలె నాడింపఁజాలు మానసింహునితోడ నా పుతముపట్టి నెట్లందు
కొనుట! ఎట్లును మోహినీబాయి నిచ్చుటికి రప్పించితి నా ప్రతాపునిమనశప్రతిష్ఠ
నామహాదాంగుష్ఠముక్రిందఁ బెట్టి నలిపివేసినవాడ నే! సలీము గులాము గావించిన
వాడ నే! మదీయ, గాగి నేయుడగు మసురూకు భారతవన్ష మహాసామ్రాజ్య పట్టధర్మిం
జేసి భవిష్యద్రాజ్యతంత్రంబంతయు నస్మదీయహస్తంగతంబు గావించుకొనినవాడ నే.
ఇపుడా మాటలెరుగు! తనవారచర్యమునే సాగరజీవి చుగ్గోవైరు పుట్టుకై పుప
బడిన భూగోకాప్పగన చంద్రకళ యొకను రాలేదు.

[అంత సేవకుడు ప్రవేశించును.]

సేవ—మహారాజా! ఉదయపుగమునుండి చంద్రకళ డోలావచ్చినది.

మాన—సరే! రావచ్చును.

సేవ—చిత్తము.

చంద్ర—తంబురుపురాఫీశ్వరా జోహారు! జోహారు!

మాన—ఓహో! చంద్రకళ! ఉదయపుగమునుండియే నా రాక?

చంద్ర—చిత్తము.

మాన—ఏమయ్యెను? సాగరజీ నెంతనలుకుఁ దెచ్చితివి?

చంద్ర—సాగరజీ నాకు ధానుడయ్యెను.

మాన—ఎట్లు?

చంద్ర—గాంధర్వమున.

మాన—ఏమి! నీ గాంధర్వవిద్యాచుహితనా?

చంద్ర—మదీయ గాంధర్వవిద్యా నానుడై గాంధర్వవిధి నన్నుం బెండ్లిచూడ
నున్నాడు.

మాన—ఏడి! ఆతఁడెక్కడ?

చంద్ర—ఎక్కడనుండును! నన్ను విడిచి యొకనిమిషమైన నుండఁగలఁడా? నాతోడ
నే వచ్చెను.

మాన—సెబాస్ చంద్రకళా! నీ వెంత నెఱజాణవే! మోహినిసంగతి?

చంద్ర—మోహిని రేపట నెల్లుట మొగలాయీజనానామ దోలాగాఁ బంపబడును.

రత్న పూరు ముట్టడి జరుగుచున్నదిగాదా! తమరు నటువైపు దయచేయుచున్నారని వింటిని.

మాన—ఏమో! ఆసంగతి నేటిదర్బారులోఁగాని తేలదు.

నేన—(ప్రవేశించి) నుహాప్రభూ! దర్బారునకు దయచేయు సరి పాదిసావారి నెలవు.

చంద్ర—నే నిక నెలవుతీసికొనవచ్చు ననుకొందును.

మాన—సరే! సాయంకాలము సావకాశముగాఁ గూర్చుందము. నీసంగీతము వివనాకును చెవులుఱుచుండును.

చంద్ర—(తనలో) ఈదిక్కుమాలినపాట నాకెక్కడ వచ్చినదోగాని అహోరాత్రము లరవైగడియలు నాకు సంగీతసభలకే చాలకున్నవి. రాజధానిలో కాలుపెట్టితి నో లేనో గులాముచేత సలీంరాట్టుమారుని వర్తమానము. పోతే మానభంగము! పోకుంటేపాణభంగము! (పైకి) ఇప్పుడు దర్బారునకు నేను రాకతీరదుకదా!

మాన—అన్నట్టు నీవు సలీంరాకుమారుని యొద్దకుఁ బోయినప్పుడు మోహినీవ్యామోహ దోహదము పరాకుపడకు.

చంద్ర—అదిగో! చూచితిరా మఱి? ప్రస్తుతము రాజకార్యములయందు గెలుపుకూడ ప్రబలులగు పురుషుల భుజబల బుద్ధిబలముల కసాధ్యమై మాబోటి యబలల మీఁదనే పడుచున్నది.

మాన—చంద్రకళా! నీ వబలవా. ప్రబలులగు పురుషుల వేయిమందిని జూపి పుట్టితిని నీ సంగీతరస మిత చవిచూపినం గాలి

పట్టి పండ్లిగిలించి భ్రాంతిపడును.

అభినయకళ నెక్క హస్తంబుపట్టి వి

ఘ్నశుద్ధై నను పెండ్లి కాశపడుచు

సరసప్రసంగవైఖరి కింత దొరకొన్న

శుక్ల దేయ వ్రతంబు జూతబుచ్చు

మెలుపుదీగంబోలు మేనిహూయల్ చూప

భీష్మదేని యనంగపీడితుడగు

గీ చక్రిచక్రింబు వజ్రవజ్రముఁ బినాక
పాణిశూలంబు కన్నను వాడిగాదె
చేడె నీయోరచూపను వాడితూపు
విటుల ధృతిజేల్చు నన్నచో వింతయేమి!

25

చంద్ర—సరే! ఇట్లే నన్ను బ్రించి చేయవలసిన పనులు చేయించుకొను చుండుడు.
నేనిక సెలవువుచ్చుకొందును.

(నిష్క్రమింపఁగాఁ దెరజాఱును.)



సలీం—నహి! నహి! అక్క బడేసంటావుంది. ఉన్నీ సా కమామిష్ ఉల్టానీదా అయింది
యిందే. నీకీమాలుమ్?

గులాం—నహి నహి సర్కార్! నాదిబుద్ధి వట్టి ముద్దా. తెల్వాను.

సలీం—(వీపుపైగుర్చి) జాచే! హేవాక్! నీకిబుద్ధియెక్కావుంది? (చెవిలోనేమోచెప్పి)
మాలుమ్రే!

గులాం—అచ్చా! సర్కార్! మాలుమ్. గల్లాఖాలీఅయిపోయి ఆలోషక్ బుద్ధి
అంతా ఏకదం పైకీ వచ్చేసింది!

సలీం—హహహ గులాం జరూర్నే దారూఖానాకుజావ్. పరాంస్ దేషబిలాతీసర్కూ
పక్కారకమ్ తాజాదారు వచ్చివుంది విన్నామ్. తీకసీసా తీసుకరా! ఈ
కచ్చా కచ్చారకం మంచి నిషానేసేది లేదు.

గులాం—జీసర్కార్! ఉన్నామాఫక్పోయి కొన్నాదంతా పట్కాకస్తామ్ మాకీ
క్యా ఫర్వా?

జరూర్నే హుమా ర్నే యెల్లీపోతామ్

పరాంస్ దేషం సర్కూ కల్కాకస్తామ్

బరాబర్షర్కూ ర్కూ నిషానేస్తామ్

నోరోజా ఆనాకు నమాస్ సెస్తామ్॥

(గంతుచు పాడుచు పోయి తెచ్చి యిచ్చును.)

సలీం—(తొగి) ఆ! అచ్చానిషాఅవుతూవుండాది. అరే గుసాగీసా మాకీ ఫేట్మీ
పోయి.

గులాం—(వికారముగా పోయిగా సలీం తొగినను. గులాం మిగిలినది తొగినను.
గంతుచు పాడుచుందురు.)

పాట—పరాంస్ దేషం దారూఫక్కా నిషానేసి

బిక్కాగీర్ కాసాకి నిక్కా సేస్తామ్

నోరోజాషహర్నే కార్వాయేషం యేసి

భేషూకే పోషక్ తమామా సేస్తామ్

సలీంసర్కార్ జికి డోలాసాసాయింది

తాజాజహ్వరీమే నజార్ కట్టాం

జులుమ్ నే అలహాబాద్ కోటా లూటీ నేసి

హుజూర్ ఖజానా బజార్ పెట్టాం.

(తెరయై తబడను.)

దర్బారు.

[లోపల అక్కరుఘాదుషా మఠి సామంత పరివేష్టితుండై కొలువుతీర్చి యుండును. వంది మాగధ గాయన గాయకులు తమతమ పనులు నిర్వహించుచుందురు.]

అక్కరు—గాయన గాయనీరోషబులారా! మీమీ వినోదములింక విగమింపుడు.

చంద్రకళా! అభినవంబగు నీయభినయ విద్యావైభవమెంతయు నభినందనీయము.

దర్బారుముగిసిన వెనుక సారితోషికమందఁగలవు. ఈలోపున కార్యాంతరము లున్న చక్కఁజేసికొనిరమ్ము. పొమ్ము.

చంద్ర—చిత్తము. ఘాదుషావారికి ఖుద్దుననొకయర్జీ దాఖలుచేసికొన వేచియున్న దాన.

అక్క—ఏదీ! ఇటులెమ్ము. (చూచి) సరే! నీ కార్యములందప్రమత్తురాలవై మెలంగుము. నీకోరిక నెరవేఱఁగలదు. పొమ్ము.

చంద్ర—చిత్తము. దర్బారుముగియులోపల ఢిల్లీలోని పూర్వపరిచితములగు రాణివాస ములకేగి యభ్యంతరమందిరంబునఁ బునర్దర్శనము చేసికొందును.

అక్కరు—మంచిది. (చంద్రకళ నిష్క్రమించును.)

అక్క—మిత్రులారా! నేడు ప్రతాపునిచే పంపఁబడినదను సందేశము కడు సందేహ స్పదముగా నున్నది. అతుల ప్రతాప తేజఃపుంజముగు ప్రతాపుఁ డిప్పుడైన పశ్చాత్తాపతప్తఁడయ్యెనని వినుట సంతోషమే కాని యీవర్తమానమెంతవఱకు విశ్వాసపాత్రమైనదియో బుద్ధిమంతులగు మీరే యోచింపుడు.

మానసింగు—సార్వభౌమచంద్రా! నమ్మకుండుటెట్లు?

అక్కరు—ఎట్లా?

చ. ఇరువదిహయనంబు లిటులేగె నితాంతపు ట్టవ్వకవ్వముల్

దరికొన నొక్కనాఁడు నిటు దైన్యపుటుత్తర మంపియుండెనే

శరణునే ప్రతాపుఁ డనిఁ జచ్చినఁ జచ్చునుగాక దీని నే

కరణిని నమ్మవచ్చు మఱికాదను టెట్టులు దస్కతుండఁగన్. 25

మాన—ఏమో! మానవజన్మముగదా! అందులో నాదినుండియు గురుమారముగాఁ బెరి

గిన పొగిణి. ఇప్పుడు మానహానియని యెంతకాలము తమానపముఁ జూపఁగలడు.

చ కొనుగులు కూతులు స్వతియుఁ గూర్క గుడ్డప మోమునాచి కా
 జడపులనెంత కాలమును మ్రోవ్యు రొనఁగఁజూచి మోర్పు లో
 బడనని నూరువ బురగుఁ బాతముపట్టి శెల్లుచే నుభు
 పడ నెవఁడోరఁ జెప్పడి నాచిది మున్నుజ్జమేగదా. 26

పృథ్వీరాజు—అర్యా! మానసింహా! అనన్యసామాన్య పౌరుషప్రతాపతేజఃపుంజనుగు
 ప్రతాపుని ప్రకృతికిని సామాన్యచక్షుష్య ప్రకృతికిని హస్తీచక్ష కాంతరము.

ను. రిపుకోటిస్తవనీయకీర్తినిధి దోర్వ్యవ్యప్రతాపాదు ధై
 ర్యపరీతుఁడగుదా ప్రతాపుఁడన సర్వైశ్వర్యముల్ పోవనీ
 త్రిపరానాడి జిహ్వాస్థియును నరునే తాళతుల న్వేకునే
 విపరీతం బిది నమ్ముటెట్లు? రవి యుర్విన్ వెన్నెల్ గాయునే.

మాన —ఓహో! అంతటిమానధమలా మీ బావ గారు ప్రతాపసింహుహా గాణావారు !
 ఇంతటి శూరమృత్యు చక్రవర్తులు గావుననే కాబోలు నిప్పుడు చుహారణ్యమునా
 బిడాలచక్రవర్తులయి తిరుగుచున్నారు. ఎందుకో యింకను మొడితనము.

గీ. విడిచె చిత్తురు నుదయపు ర్విడిచినాఁడు

కమలమియరను దర్గంబు కడకు విడిచె

నిన్న నాహూల్లిఘట్టున నన్నివిడిచె

విషవలేకుండె పాణి మే వెట్టియగుదు. 28

పృథ్వీ—మానసింహా ! పరోక్షమున పరిహసింపకుమా పౌరుషము.

మాన—ఇందు పరిహాసమేమున్నది ? ఉన్న సంగతియే. చిత్తురుకోటఁ గోల్పోలేదా,
 ఉదయపురముమాట ఉద్ధరియూ, హూల్లిఘట్టున పలాయన మబద్ధమా; ఇంక
 నున్న కమల్మియరు నిన్న మే మాక్రమించుకొనలేదా ?

పృథ్వీ—ఓహో ! కమల్మియరు మీరుపట్టుకొన్న ముచ్చటయే మెచ్చవచ్చును.

ఉ. వక్రమతిన్ కమల్మియరు గావినిద్రావెడి నీటిలో విషూ
 చిక్కిమిదోహదంబున త్వేళముఁ గల్పఁ దమంతపోయి గా
 యక్రమమా నుతింతు కృతివై నిజమెవ్వరెఱుంగనట్లు ! సీ !
 విక్రమమా భవాదృశులు పీరులకున్ రజనీచరక్రియల్. 29

మాన—చాలులే ! ఇట్టి కనుపుబ్బుకూటలు దర్బారులో నమ్మువారెవరు లేరు.
ప్రతాపుని ప్రస్తుతస్థితిబట్టి యున్న గూటానికి నీకొక యుపహాసోకుండక
మేల ? నిజమునకు ప్రతాపుడే మానవగుండే నిట్టిస్థితిలో ప్రాసరిత్యాయము
చేసికొనియుండును.

పృథ్వి—ఓయీ ! అతడొకవేళ సవ్యసాచియగు నీభాతికదేహమును పరిత్యజించినను
పరిత్యజించుఁగాక. జగద్విఖ్యాతయగు నాతనికిరికొంత మాత్రము తుంకనోజ్జీ
వితమై శాశ్వతమై సజీవమై సకలదేశాధిపతి ప్రాతర్వందనీయమై అజగము
రమై సమస్తచరాచర సమన్వితాసేకుశీతాచలమహీతలనాట్య రంగస్థలంబున
నఖండతాండవాలు కూకముగాఁ దాండవకూకుదుండును సుమా ! ఇంక కేవల
లోకాయతచుతప్రకర్తచలయగు మనతోయి మూటమే విచారణీయము.

మాన—ఓయీ ! చుట్టవీకముకతంబున నీనాతిని బట్టుకలె పొగడుకొనవచ్చును మాయము
బును తలపెట్టుట కేమిహేతువు ?

పృథ్వి—ఇదియు నున్నమాటయే. అందు కుమకుఁడోతుండనమేల ?

అక్బరు—ఓ రసపుత్రవీరులూ ! శాంతిపుండు. మానసికముమాటలో పొరపాటు
లేదు. ప్రతాపుని ప్రస్తుతస్థితిబట్టి యాతఁ డట్లుహించె.

మ. బలనూతేమ, ధనంబునున్న, బలవద్వైరంబు సాధింపఁగాఁ
దలపోయిగఁ బ్రతాపసింహునకుఁ జిత్తభ్రాంతియూ యేమి ? భి
ల్లుల మూకంగొని ఢిల్లినాయకు నెదుర్కో నెంచునా కుక్కతోఁ
క లలింబట్టుచు గౌతమీనదికడంకం దాటఁగా నెరురే. : 30

అసహాయుండయిన ప్రతాపుఁ డెంతదైర్యమాతుడైన నేని ప్రయోజనము ?

పృథ్వి—ప్రతాపుం డసహాయుం డెట్లుగు ? మొన్న తివరికు మనకు ప్రక్కలో బల్లె
ముగానండిన జయమల్లుని పుత్రుండు జయసింహుఁడు మొదలగు సింహవిక్రము
లెందఱో కలరు.

మాన—(కోపముతో) ఓహో ! అట్లనా !

మ. జయసింహుఁ డొకనీరుడేరుగుచు; తచ్చార్థ్యాప్తినింగాంచి యా
సయుఁడెందగునాప్రతాపుఁ, డిటు లచ్చాయుచుమీగ ర్మెచ్చనా;
జయమేగాని మఱొండెఱుంగదిది, యస్మిన్బాహుదండాసి మొ
ద్దునిపోలేదుగదా ప్రతాపుడెస నేల వ్యర్థవాగ్దాలమున ? 31

అక్కరు — రాజా మానసింగజీ ! మీయప్రతిమానప్రతిపంబునకు దుస్సాధ్యం బొండు కలదా ! ఈసామాజ్యమునం దర్థభాగాధికము భవద్బాహుబలసంపాదితమే గదా ! * * * *

ఆర్యా ! పృథ్వీరాయా ! ప్రతాపుని యుత్తరపు యధాగ్రోదంతంబులు దెలియఁ దమరొక్కపరి శ్రమయనక కమల్మియర్ దుర్గమునకుఁ బోవలయును.

పృథ్వీ — చిత్తము. ఘానుషావారు నాకుఁ బదునైదు దినములు గడువు దయచేయించిన నాయుత్తరపు నిజస్థితి నివేదింపఁగలను.

అక్కరు — నుంచిది ! రాజామానసింగజీ ! రేపే మరల రత్నపురమునకు సలీంరాకుమా రునితో నుచితబలసమన్వితులై పోవలయును. ఏడి? సలీమెక్కడ ?

అబుల్ ఫజల్ — అదిగో యువరాజసింహాసనము నలంకరించి యున్నారు.

అక్క — కుమారా !

సలీం — (పరధ్యానముగా నూరకుండును.)

అక్క — (రిచ్చిపోయి) ఆయ్యా ! చూచితిరా ? సర్వకాలసర్వావస్థలనుండు నిశ్లేప మిహిరను పంపివేసిననాటనుండియు నీతనియొక్క యిశ్లేయున్నది.

అబుల్ — సమయము కని చక్కచేసిన స్వస్థపడవచ్చును.

అక్క — ఏమో ! అన్నిటికిని మీదేభారము.

శా. ఆదిక్ బైరముఖాను పేననడి చానైయున్న యీ మొక్కకుక్ బోడిం గల్పనఁజేసె నావెరుక మీరు న్మానసిహుండు పె పేదక సైకక కార్యఖడ్గముల సద్వృష్టిచూనం జేసి రీ పాదు నేతుహిమాదులంబుకొననీ పైభారము స్మీదిగో. 32

అబుల్ — ఘానుషావానితోట నిట్టి దైన్యోక్తులు వచ్చునంతప్రమాదమేమి సంభవించినది? చ. చిన్నతనంబునం దుడుకు చేతులుచేసిన నట్టెయన్నె, ఈ

తెన్నులు పెద్దయూ కొలదిఁ దీఱవె, బాల్యమునందుఁ జెట్టలై యున్న మనుష్యు లెందఱిల నూర్జితులై మనరే వయస్సు రా నిన్నటికందు వీనికయి నీమన మండునఁ జింత నూచుమా. 33

అక్క — కుమారా ! తెలివచ్చినదా ? మేము నేడే కార్యాంతరమునఁ బోవుచున్నా రము. భవిష్యచ్ఛక్తివర్తివగుట నీతో నొకసంగతి చెప్పవలసి యున్నది.

సలీం — (లేచి చేతులకట్టుకొని నిలువఁబడి తలవంచి) బరాకర్ ; సర్కార్ !

అక్కరు—

చ. చటులా సేతు హిమాచలంబగు మహీచక్రంబు సర్వంబు ని
 పటుబాహుద్వితయంపుటూఁతెహగునిల్పుఁబూనితిఁ నుమ్ము; ఇం
 తెటులం గాచెదవోకుమార, విను మేవృద్ధుండనొచుంటి మి
 క్కుటమకాకష్టములంది కూర్చినదిసూ! కోల్పోకుమిరాష్ట్రమున్.

అబుల్—సార్వభౌమచంద్రా!

చ. కొడుకునునంతవాఁడెయగుఁ గూర్చునురాష్ట్రము మొన్న వాజిహ్
 దడయకహూల్లిఘట్టునఁ బ్రతాపుని యంతఃశూరుఁ దోలఁడే
 గడగడ లాడరే రిపులు కైదువు చే గొని నంత సిగపు
 గడుపున నక్క-కూన బడునా చెడునా విడుపూ విచారమున్.

వజీరు—సార్వభౌమచంద్రా! మనసామ్రాజ్యము ధ్వంసముచేయుట యంతసులభ
 సాధ్యము కాదు.

సీ. అసహాయశూరసాహస విక్రమాంశు ద

క్షీణభుజం బీమానసింహుఁ యుద్ధ

కార్యఖడ్గముల కొక్కఁడె చాలు రాట్టంత్ర

వల్లు డౌ తోడుమిమల్లుఁ డుండ

సప్తాక్షమా జ్ఞానసర్వస్వ మీయబుల్

ఫజలను దేశికప్రసరుఁ డుండ

సంగీత సాహిత్య శౌర్యంబులకు నిధి

బీరబలుండచు వీరుఁ డుండ

నీనురాజ్యంబువలె త్రినేత్రుఁ డైన

తేచూడంగలాఁడె విచార మేల?

వెడలిరమ్మిక వేగ దిగ్విజయచూత్ర

కొడవ పూరింపుమి జయప్రదము గాఁ.

అదలు—జయము. జయము. పరమేశ్వరుడు మనపక్షమునఁ గలఁడు.

అక్క—మిత్రులారా! నేటికి దర్బారు చాలింతము. సేవకా! అభ్యంతరమందిరమునకు దారిమాపుము.

(నిష్క్రమింపఁగాఁ దెరజారును.)

రంగము—రత్నపూర్వకోట.

[దేవిడియెగుట సిసాయు లాయుధపాణులయి కావలియుండ లోనగదిలో నొక మంచముపై రణగల్లుఁడు విశ్రమించియుండును. సుమసురాలు మోహినీబాయి యుపచారములు చేయుచుండును.]

రణ—బిడ్డా! ప్రతాపుఁడింకను రాలేదు. ఉత్తరమందెనో లేనో! నాశరీరస్థితి దినదినము తీణదశకు వచ్చుచున్నది.

మోహి—ఏదీ ఇంకనుగడువుకలదే! మొన్న నేగదా మీరువ్రాసిన యుత్తరము నొక శిలీముఖ ముఖంబున నశ్వారూఢుడై పోవు నావీరాగ్రేసరున కందఁజేసితి!

రణ—కుమారీ! నాకేయుపాయముఁ దోపకున్నది.

గీ. జగకు రుజ్జుతోడుగొ లేనిజాల నేను

వైకు లరికట్టి రెటులఁ బోవంగ నీక

తండ్రియే నిన్నుఁ గురకకుఁ వాగ్గు నెంచె

ఎరకు డిక్కిలర నిను గావ నేదివెఱు ?

37

మోహి—దాదాజీ! నాకొకయుపాయము తోచుచున్నది. కోపగింపలేని మనవి చేయును.

రణ—బిడ్డా! నీపయికోపమా! ఎంతపాపచుమ్మా! ఆయుపాయమేమి? నిరపాయమేని నవశ్య మవలబింతము.

మోహి—నామూలమునఁగదా యింతచేటు వాటిల్లినది!

ఉ. మానము పోననున్న నెడ మానవతీనునికిన్ స్వకీయమా

ప్రాణము నీకుటే వెల నటంచును దెల్పిని నీకికోవిదుల్

మానితకీర్తిసాంద్ర వినుమా యచుమానము మాను, మింక మ

త్పాఠిగాను ధారవోసెనఁ గృపాణముచే విజమానరక్షకై. 38

రణ—(చెవులుమూసికొని) హర హర ! హతోస్మి ! హతోస్మి ! కుమారీ ! ఆడు
బుద్ధిచే సాహసికచెదవు నుమా!

ఉ. పుట్టెమకూ టిబల్ల మది పోయిన నిల్గనుచుండియే బిగం
బట్టితి పాణి నీతచుప్రసన్నిను బాసిన నాకు లోకమే
కట్టిది సాహసికప నని పల్కుచు చేజెయ్యవైచి, నీకు నా
యొట్టునుమీ తెగిపకుమి యోతనమా! వినయా! నమాన్వయా!

[అంత నొక యవనయోధునివేషమున జయసింహుడు ప్రవేశించును]

జయ—(తనలో) అక్కటా! అప్పుడే కార్యము మించివచ్చినట్లున్నదే. నేనెంతస్వరిత
గతి వచ్చినను సచయమున కందఁజాలనైతిఁ గావోలు.

ఉ. ఎయ్యెడ మేన్చునైన్యచయమే ! అరికట్టి కొలు నప్పుడే !
దయ్యములు స్థిశాచములు తాండవచూడెను మేడలంగు, నా
కయ్యెడ కేగుట్లెగ్గో? యెచునైన్యముం బడమండఁ దొమ్మలిక
చయ్యనఁ గాచుట్లెగ్గో తమచందము యోచన ది కేటచేయుదున్ ?
కానీ! ఇప్పటి కీవేషముననే కార్యము సాగించెదంగాక. (కొంతదవ్వరిగి) అప్పుడే
యర్ధరాత్రులు కావచ్చినట్లున్నది. (ఇటుకలు పరిశీలించి)

శా. స్కంధానారమదెల్ల మాటునుణిగెన్ గాపున్న నైన్యములున్
బంద స్తంభములట్లు నిల్చెన్ మరగవ్రాతంబులుం గూర్కెడిన్
గంధేధంబులు శాంతి నెందె నిజస్థింకారంబుల న్నానియిం
కం ధీదర్పముపేర్చి నే నిపుడె కర్గద్వారముం జేరెనన్. 41

పోనీ పాణిద్వారమునఁ జొచ్చుట కింతకన్న సుకమ్యముగానుండు నేమో! (అలా
చించి) ఛా! అదిపాపమశూన్యంబగు కాలోచన.

శా. సద్వంశంబుచు గొన్న రాజసుతుడన్ శౌర్యప్రతాపోజ్జ్వల
ద్విద్వద్వదితుడైన శూరజయనుల్ పృథ్వీశపుత్రుండ, నా
పద్వర్గంబున నున్న వారివెతఁ దీర్చివచ్చి యున్నాడ, సి
హద్వారంబునఁగాక వేయితి డాయుజ్ఞాతు నే భీతిమై. 42

(కొంతదూరము నడచి) ఇమగో! నల్లచుడ్డులవలె నిచ్చట నిద్దులుసిద్దీలు తుపాకులు

చంకనూడుకొని నిలువబడి నిద్దురపోవుచున్నారు. (సమీపించి) ఓరి మొద్దులా
గా! ఇదియేనా మీజాగ్రిత్త! కదలరు! మెదలరు! మీ మట్టినిర్లిద్రు ప్రితాపు
లే తుదవఱకుఁ గాపున్న నేనొక్కడనేకాదు దళములకు దళములనే దింపివే
యవచ్చును. ఇదిగో! ఈ మొద్దులలో నొకఁడు కదలుచున్నట్లున్నది. సరే! నిద్దు
రమైకముచే పీరిచేతికుసాకులు తమంతనే జారినవి. మొదట పీనిని జాగ్రిత్త పె
ట్టవలయును. (తుపాకులుతీసి కొని) ఇంక లోనఁ బ్రవేశింతును. అభ్యంతరపర
చేనా నాప్రితా పొగ్నికి వీడే ప్రథమాహుతియగును. (లోనికిపోవుచుండును)

మొదటిసిద్ధి—కోకో హైరే అద్మి శైకో! శైకో!

జయ—ఫర్వానహి! దోస్తీ హై! (లోనికిఁబోవుచుండును.)

మొదటి—దోస్తీ నై! నేస్తమ్ నై! అరరేసిద్ధీగాం! ఉటో! ఉటో! దగా! దగా!

రెండవసిద్ధి—సుప్రాప్. గడ్ బిడ్ ఖాకై. అర్ధరాత్రిఫారా నీకీ! ఆమీదమాకీ

మొద—అరే! ఉటోరే! బడేవోషం వచ్చాయ్ దగాఖోర్ జులుంసేసి రలాయిం
చూప్రోతువున్నాయ్. బిగువ్ వూమారా దగుల్బాజీ! (జరుసింహునితో)

ఆగు! ఆగు! టలాయింమ్మా—యెంతదూగ్లపోనావ్. మాటానెప్పు.

జయ—ఇదిగో! ఈకత్తి పోసే నీకుమాట.

(ఇరువురు కలియబడ నఱికివేసి లోనికిపోవును.)

తుచ్చులారా! ఇంక మక్కావైపు తిరిగి యల్లాసు తలంచుకొనుఁడు. (లోపల
ప్రవేశించి) అదిగో వృద్ధుఁడు మంచముపట్టెను మగురుగాలేకాబోయి ఉపచారములు
చేయుచున్నది. అయ్యయో! ఈమె కెంతనువ్వస్థ పట్టుచున్నది. హా! భ్రాతృదోహి! సా
గరా! ఈసానుబాధను నీజేయుత్తరవాదింసుమా! అక్కటా! చెక్కుగీరిన పొల్కారు
నీసుకుమారశరీరిణి మా మొగలాయి నానాకు దోలా యగుట. అక్కటా! ఈదీను
రోలి ప్రస్తుతరూపమెంతజాలి ఘట్టించుచున్నది!

చ. చికిపొటి మాటల చ్చుసలి చీకు నెకాదఁ గృశింపనీక ని

ఘ్నశిలములైన చూపు లిగుల్వెలిపుచ్చఁగ నెట్లొమాటి నే

రిటులను పొంగిరచ్చెను విశాసుతరంగము లట్టె యాచి మి

క్కుటమగు పేమిమూర్తియనఁ గోమలి తాతపదంబులొత్తెడిన్. 43

మోహి—దాదాజీ! ఎవ్వరో మనదిక్కునకే వచ్చుచున్నట్లున్నది. వేషము చూడఁ

గాఁ దురుష్క మోధునివలె నున్నాఁడు. ఇంకనేమి గతి?

రణ—బిడ్డా! భయపడకుము. ఏదీ నాకైదువు?

శా. ఓరీ! మేచ్చకులాధనా! నిలువు మీ వున్నతతం జెందినా
వా! రాల్గిం జొరగాహించితివి రాజాతఃపుంబంక బా
జారై పోయెనె నీకు, సాగంజి పుచ్చాబోలు నిన్నిట్లు; రా
రా! రక్తప్రసరప్రసాహము న పాటించేతు నీమేచునన్. 44

జయ—అయ్యో! నాయాబహిర్యవము వీరిని భ్రమింపజేసినది. వీరబలా వృద్ధులు
గదా! నేనెంతబుద్ధిమాలిన వేషము వేసితిని! (తీసివేసి)

చ. తడఁబడఁబోకుమోచుగుణ ధన్య! శుకుష్కుఁడఁగాను, నీవుచు
జడియసు మోవిభీత స్పృశ శాబనిగోచర! వచ్చితి బ్రతా
పుఁడనుప నేను వీరసపుత్రుఁడ, శ్రీజముమల్ సుతుఁడ, న
ప్పుడె మరపొనె మొన్నగద, పోగని బాణముతోడఁగొట్ట వే. 45

మోహి—(చప్పునలేచి చివాలన చాటునకుఁబోయి నిలువఁబడును.)

రణవల్లు—(ఆత్రముతో చేతులుతొలచి) నాయనా! జయసింహ! వచ్చితివా? ఏదీ
నన్నొక్కమామికాఁగిలించుకొనము మేచ్చసైన్యముచే నరికట్టఁబడినయీదుర్గము
నగరాత్రము నెట్లు చొరఁగలిగితివి? దారిలో నెవ్వరు నడ్డగింప లేదు గద!

జయ—(దగ్గఱహుచ్చుండి) అడ్డగించిన సిద్దీల నిద్దఱఁ బెద్దనిద్దగ పొందించియే వచ్చితిని.

రణ—బలే! మంచిపనిచేసితిని.

మోహి—దాదాజీ! వారిక శేబరములుపాఱవేయించినఁగాని ప్రమాదము వచ్చునేమో.

రణ—సరే! సేవకుల కాజ్ఞాపితము.

జయ—(నవ్వి) అబల యగుటచే భయపడుచున్నది.

మోహి—(తలవాంచి) భయముకాదు. కునపములు గుప్తముగానడపించుట మంచిది
కదా!

రణ—జయసింహకుమారా! అటుగాదు.

గీ. బాలయయ్యునుఁ గనుబుద్ధి శాలిని సుత
కుడిభుజబట్టు నాకుఁ దోడ్పడుచు బచులు
నన్నిటికి దీనినే నమ్మి యున్నచాడ
దైనచిత్తం బదెట్లులు తనరఁగలదా!

జయ—రణమల్ రాజచంద్రమా! ఇంకఁ దమస్వాంతింబున నావంశ కావంతేనియ్యఁ జోటియంజనదు.

గీ. భూతనశశ్వాధి హతాపూడు గలఁడు

మేళిశూరుల పూమీద మేము గలము

మూలిపై మీసములు మాకు మొచ్చి యుడ

నీసు న్నట్టగలఁడె తోసేతుఁడైచ.

47

మోహి—(జయసింహునిజూచి సంతోషగర్వము నటించును.)

రణ—అందుకేదా! ఈవిషయవృత్తిలో మీసహాయముగోరుట. కుమారా! రాణా నారెక్కడ?

జయ—రేపట నెల్లుట సైన్యసమేతులై యిచ్చటికే వస్తును.

రణ—నాయనా! మాచితివా మాఁచవస్త! నాస్థితి నేఁడో రేపో యనునట్లున్నది, కావున ననిశిరలభ్యంబులును, అమూల్యంబులు నగు రెండు వస్తువులు మీవశము చేయవలసి నున్నది. అంతఃపర్యంతము నామంతరాత్మకు శాంతి యుండదు. అశ్వింతపవిత్రీయు శిశోదియావంశాలంకారయు నగు నీసుకుమార గాత్రి మది యదౌహితీ మానధనం బొక్కటి—

మోహి—సిగ్గుచే లోనికిఁ బోవోవును.)

రణ—బిడ్డా! సిగ్గెల? ఇట్టిప్రమాదస్థితిలోఁ జెప్పవలసిన సంగతులు చెప్పక మోహెట పడిన లాభమున్నదే! ఆగుము.

మోహి—లోపున చిన్న పనియున్నది. చక్కబెట్టుకొని యిప్పుడే వస్తును. (పోవును.)

రణ—కుమారా! ఇంక రెండవది పరమరహస్యము. (చెవిలో నేమోచెప్పి క్రింద గుప్త పరచిన యొక పేటికతీసియిచ్చి) అయ్యా! ఇందుఁగలవి గడింపరాని వస్తువులు. మనవా రుదయపురము తిరిగి స్వాధీనము చేసికొనిననాఁడుగాని దీనిఁ దెలుపింపఁ జనదు. అంతవఱకు నిది ప్రతాపుని యధీనమున నుండవలయును.

జయ—చిత్తము. దీనిని ప్రతాపుని కందఁజేయువఱకుఁ బ్రాణతుల్యముగాఁ గాపాడుటయే నాపనిగాని దీనిలో నన్నవానితో నాకు సంబంధములేదు. దీనిని తెరచివయ్యమై తమయుత్తరవులు రాణావారి కెఱింగింతు.

మోహి—(తిరిగి ప్రవేశించి) దాదాజీ! కొంచెము పానీయము పుచ్చుకొనకున్న నుదయమునకు నీరసమెచ్చగును. (ఇచ్చును.)

రణ—(పుచ్చుకొని త్రాగి) బిడ్డా ! జయసింహుని జూచినంతనే నాకక్కడలేని సత్తువయును వచ్చినది. ఇంకను నీరసమెక్కడ ?

మోహి—ఆ ప్రసమాగమ మట్టిదియే. అందులో సామాన్యులుకారు. ఆపద్బాంధవులగు నాపులు. వేఱ చెప్పవలయునా !

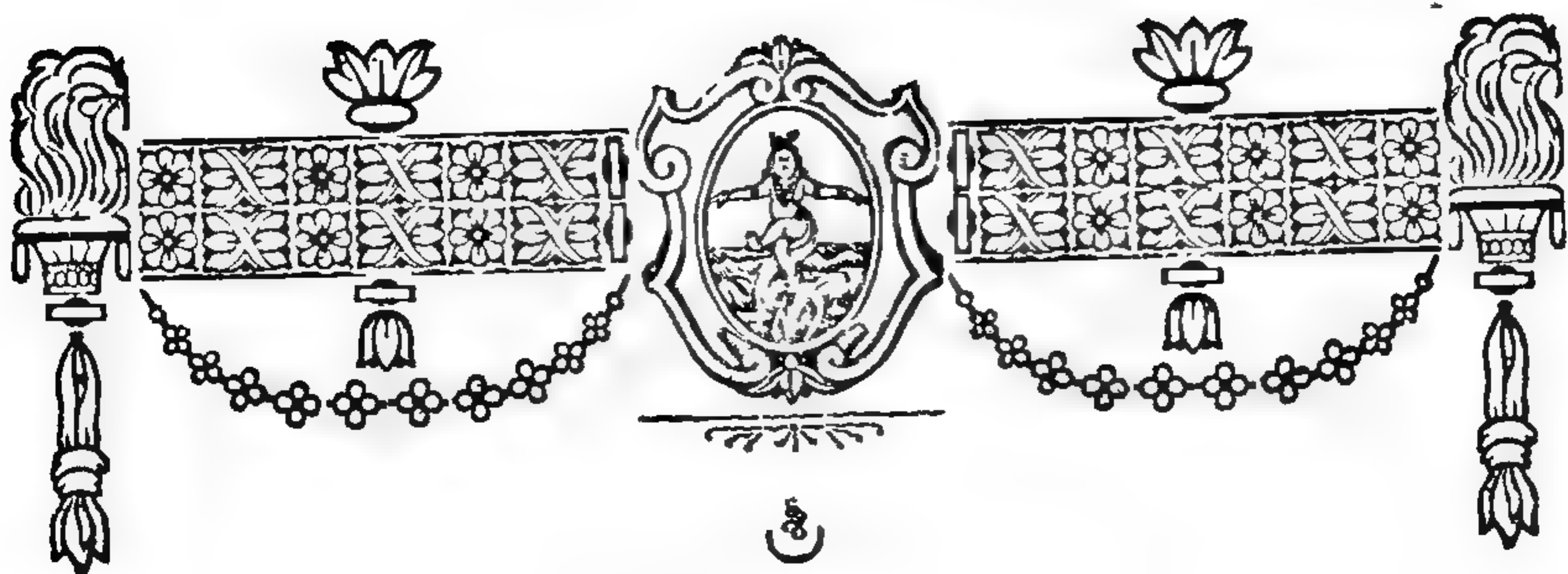
రణ—కుమారా! జయసింహా! నిన్న నాకొక పాడుకల వచ్చినదోయి ! అది కలగాదు నిజముగా జరిగినదానివలె నిప్పటికిఁ గన్నులకుఁ గట్టినట్లున్నది. ఎవరో యొక రసపుత్రస్త్రీయట మనసన్నిహితబంధువర్గములోనిదేయట. ఢిల్లీలో జరుగు నారోజాషహారు మాడబోయినదట. ఎవడో స్త్రీవేషమున నందుసంచరించు చుండి యామెఁజూచి యరికట్టెనట. ఆమె నయమునను భయమునను వానిబుద్ధి మఱియుఁ బ్రయత్నించెనట. అతఁడు వినక బలాత్కరింపజూచెనట. ఆమె శనయిలువేల్పు కాలీమాతం బ్రార్థించెనట. దేవి. కత్తియిచ్చెనట. ఆమె కత్తి యెత్తి వానిందెగవేయం బోయెనట. అంత నాతఁడామె కాళ్ళపైఁ బడెనట. అంతలో కాలీమాత బాణభట్టుగా మఱిపోయె. ఆ ధూర్తుఁ డక్కరు ఖాను సాయయ్యె. ఆపతివ్రతాఃరోమణి మన కమలాబాయియే. అక్కడ నేనుంటి నట. ఇక్కడ మాకోట కాలిపోయినదట. మోహిని యేమయ్యెనోయని నేను మిగుల నారాటముతో బరుగులెత్తుచుంటినట. ఇంక నే వేవియో యూహిం పరాని యసందర్భములు గల కల వచ్చినది.

జయ—మనసు చెడరియుండునపు డిట్టి కలలే వచ్చుచుండును. దీనినిగూర్చి విచారింపక నేటిరే నిశ్చింతగాఁ బండుకొనుఁడు.

రణ—సరే! మీరును సుఖనిద్రం జెందుఁడు.

(తెరజాలును.)





రాజపుత్రతేజఃపుంజము.

(రాగాప్రితానసింగు)

తృతీయాంకము.

1. రంగము—ధీశ్రీలో రసపుత్రసామంతుఁగఁగునీధి.

[బాణభట్టు వ్యాకులచిత్తముతోఁ బ్రవేశించుచు.]

బాణ—(తనలో) ఆహా! కార్పణ్యము! ఈపికాచ మావేళించిన మానవుం డెంతటి పాపకృత్యములకైన వెనుదీయఁడు గదా.

ఉ. హైన్యపుఁజేతలా, నికృతులా, యతులశ్రిత మిత్రఘాతలా,
శూన్యపుటెత్తులా, యుపరిశుద్ధపువృత్తుల, జీవహత్యలా,
కన్యలపాట్ల, కాపురపుఘాతల, తా నెదిచేయలేదు! కా
ర్పణ్యముఁ గొన్న చిత్తమవురా! తలపోయునె పుణ్యపాపముల్.

పాపము! మాప్రితాపుఁ డెప్పుడో యీమానసింగునకు పంక్తిభోజన మీయలేదట.
ఆ పగ మదినుంచుకొని యిప్పుడాతని కుటుంబమున కీనీచుఁ డెంతటి యుపద్రవమునూ
జేయ సంకల్పించుకొని యున్నాఁడు. ప్రీతాపుని సోదరియు పృథ్వీరాజు భార్యయు
నగు కమలాబాయికి రాబోవు నారోజు మహారులో మానభంగము చేయింపఁ బాది
షాను బురికొల్పి కార్యాంతరవ్యాజమున నామెభర్తయగు పృథ్వీరాజును బట్టణమునుండి
వైకంపి, తాను రత్నపూరువై దాడివెడలి ప్రీతాపభ్రాత సాగరజీవుల మోహిసీబా
యిని మొగలాయీజనానాకుఁ బంపుటకై భగీరథప్రియత్నములు చేయుచున్నాఁడు.
జ్యేష్ఠుండగు పలీమను గులామను గావించి తన భాగినేయుండగు కుసూరికు రాజ్య

మిప్పించవలయునని చేయరానిపనులు చేయుచుఁ బడరాని కడగండ్లం బడుచున్న వాఁడు. వైకార్యసాధనోపాయము నిజభుజబల బుద్ధిబలంబుల కతీతంబగుటచేతఁ గాఁబోలు చంద్రకళయను నొక సానిదాని కాస చూపించి దానిచే నెన్నియో యకార్యములను గావించు చున్న వాఁడు. అదిగదిగో! చంద్రకళయే గాఁబోలు మానసింహుని మందిరం బుననుండి వచ్చుచున్నది. నిన్న సాముద్రీకవ్యాజంబున దీనినోటినుండి కొన్ని రహస్యము లను వెడలగ్రక్కించితిని గదా! మంచిమాటలాడి నేఁడు మిగిలినవాని నూడఁ దీయ వలయును.

[అంత చంద్రకళ మానసింహుని మందిరమునుండి ప్రవేశించును.]

చంద్ర—ఓహో! సాధూజీ! ఇక్కడనే యున్నారా?

బాణ—అ! ఇక్కడకేవచ్చినారము. రాజామానసింగు లోపలనున్నాఁడా?

చంద్ర—అ! ఉన్నారు. నిన్న నే రత్న పూరునుండి వచ్చినారు.

బాణ—రత్న పూర్ మోహిని వచ్చినదా? ముసలిరణమల్లుఁ డెట్లున్నాఁడు?

చంద్ర—పాపము. రణమల్లుఁడు గతించెనట. మోహిని యింకనురాలేదు.

బాణ—(తనలో రిచ్చపడి పైకి) సరే! నేఁడు కాకున్న రేపుజరుగవలసినదే. నారోజు లో కమలాబాయి విషయమగు నుద్యమము మానుపించు ప్రయత్నము లేమైనఁ జేసితివా?

చంద్ర—చేసితిఁ గాని కార్యములేదు. ఆవిష మప్పుడే ఘాదుసా తలకెక్కినది. ఇంక దింపుట కష్ట సాధ్యము.

బాణ—సరే! పశ్చాత్తాపమే పర్యవసానము. రేపే గాఁబోలు కుష్ఠరోజు. నీ వాపని మీఁదనే వారియింటికే బోవుచున్నా వనుకొందును. పొమ్ము. పొమ్ము. విశేష దోహదము చేసితివా నీకొంప యునుఁగు. జాగ్రత్త.

చంద్ర—అయ్యో! నిజమునకు నాకీపని యిష్టములేదు. ఏమిచేయను! వారు ప్రభువు లు. కాని స్వామీ! నావాస్తవము పూర్తిగా నెలవిచ్చినారు కారు. కమలా బాయి గారియొద్దకుఁబోయి తిరుగుఁ దలలో మరల తమదర్శనము చేసికొందును. తమ రీప్రాంతముననే కదా యుందురు.

బాణ—నీవాస్తవము బహుప్రశస్తముగానే యున్నది. సావకాశముగా చూడవల యును. మంచిది పోయిరమ్ము.

(నిష్క్రమింపఁ దెగజారును.)

2. రంగము—పృథ్వి రాజమంధిరము.

[కమలాబాయి విశ్రాంతిమించియుండును.]

కమలా—(తనలో) నేడేకాబోలు కుష్మరోజు పండుగ. అందఱును స్త్రీలేయుందు రట. దేశములో లేనివస్తువుల నెల్ల తీసికొనివచ్చి విక్రయింతురట. ఒకమాటు పోయి మాచినం దప్పేమి? ఇంతకు భర్తగారి యనుజ్ఞ గైకొంటిని. బాణకవి ముసలిపిచ్చచే లేనిపోని యనుమానములు పెట్టును. ఆ యనుమానముల కంతగా నాధారము కానరాదు. అదిగో బాణకవియే మరల వచ్చుచున్నాఁడు.

బాణ—(ప్రవేశించి) అమ్మా! చివరకుఁ బోవుటకే నిశ్చయించినారా?

కమలా—ఆ! అట్లే. తిరిగి రెండుగడియలలో వస్తును.

బాణ—సరే! మీచిత్తము. ఏదేని నవసరము తటస్థించినపుడు మనయిలావేల్పు మృగేం ద్రవాహనను బ్రార్థింపుఁడు. గుప్తఖడ్గము మఱువకుఁడు.

కమలా—చంచిది. మీయుపదేశము శిరసావహించెదను.

బాణ—దేవి మిమ్మురక్షించుఁగాక. నాకు సెలవు. (నిష్క్రమించును.)

[చంద్రకళ ప్రవేశించును.]

చంద్ర—అమ్మా! సవాసీసిద్ధమయి చాలసేపయినది. ఇంక నాలస్యమేల? మనము తిరిగి వేగముగా రావలయునుగదా!

కమలా—ఇదే వచ్చుచున్నాను. (ఇరువురు గలిసిపోఁగాఁ జెరవాలును.)

బాణ—(వైకివచ్చి) సరే! మీరు వెడలినారు. ప్రచ్ఛన్నమున వీరిని వెంబడింపవల యును. స్త్రీలకుఁగాని ప్రవేశములేదట. చంచిది. అలోచించెదను. (పోవును.)

3. రంగము—అంతఃపురములో మహారు. మహారుగో నొకగది.

చంద్ర—అమ్మా! ఈయంగడిలో చిత్రవిచిత్రములైన సరకులు ముద్దిమను వస్తువులు, నగలు, నాణెములు, జరీఁదీరెలు, బుటేపరికిణీలు సమస్తము గలవు. గండు. ఎవర మ్మా ఈయంగడిలో? తలుపుతీయించండి.

[స్త్రీవేషమునున్న యగ్భరు తలుపుతీసి చంద్రకళను పొమ్మని సైగచేయును.]

చంద్ర—అమ్మా! మీరిక్కడనే బేరము చేయుచుండుఁడు. ఇదే పొరుగంగడికి నేఁ బోయి యొకవస్తువు ఖరీదుచేసికొని చిటికలో వత్తును.

కమలా—చంద్రకళా! ఉండుము. నా కిది క్రొత్తస్థలము.

స్త్రీ—అమ్మగారూ! భయమూలేదండి. లోనికీదయచేయండి. వచ్చి కూర్చోండి. మీరు.
కోరినవస్తువు తీసికొనివచ్చి యిస్తా.

కమలా—ఇది స్త్రీకంఠమువలె లేదు. మోసమాయేమి చెపుమా!

అక్కరు—(స్త్రీ వేషముతీసివైచి నిజరూపముతో) కమలా! ఇంకదాఁపనేల? నే నగ్గు
రును. నీదయఁగోరియున్నాఁడను. చేసినమోసము తమింపుము.

కమలా—(విస్మయ స్తబ్ధయై కొంతవడి మాటాడ నేరకుండును.)

అక్కరు—నుందరీ! నీయుఖచంద్రబింబమునుండి మందహాసచంద్రికలం బఱచి నా నయ
నచకోరములకు విందుచేయుము.

కమలా—(చెదరినహృదయము కుదురుపఱచుకొని తనలో) దైవసమానుఁడగు బాణకవి
చెప్పినమాట యేల పొరపాటుగు! ఆఁడుబుద్ధిచే సాహసించి యాపదలఁ దెచ్చి
కొంటిని. కానిమ్ము. ధైర్యమువలంబింపవలయునుగాని మించినదాని గుఱించి
విచారించుచుండిన లాభములేదు. సరే! చిత్తూరురసపుత్రికల చిత్తములెంతమె
త్తనివో నేఁ డీయగ్గురుఘానుషా యెఱింగెడింగాక (వైకి) సార్వభౌమా! ఇట్టి
మోసముచేయుటలో నీయుద్దేశమేమి?

అక్కరు—నాయుద్దేశము నానోటనే చెప్పింపవలయునా? నీకొఱకే, నిన్నుఁగోరియే!

కమలా—ఓహో! ఆలాగుననా? నీస్థితి మాడ నాకు మిక్కిలి బాలి కలుగుచున్నది.

ఉ. పుట్టినదా తలంప మగపుట్టువు, నాశము తానమూర్త్యమై

నెట్టన రాజమాక్తిక మణివ్రజ మీను మొగల్ కులంబు, చే

పట్టినదా యఖండపుగు భారతరాజ్యరగాసుగూంగి నీ!

యెట్టు వేర్యోయి! కడుహీనము నీముది యాఁడువేసఁబూ. 49

అక్కరు—నుందరీ! మీస్త్రీజాతిని గౌరవించుటకే నే నీవేషమువేసితిని. దానికేమి?

ఏదీ? నీకొఱకైవేసిన నా యీవేషమును బహూకరింపుము. రమ్మ. ముద్దిమ్ము.

కమలా—ముద్దా కావలయును? ఆయ్యా! మీరుపెద్దలు. భారతభూచక్రము నెల్ల

నేకచ్ఛత్రాధిపత్యమున నింతదనుక మిగుల ప్రజారంజకముగా నేలుచున్న

చక్రవర్తులు. నే నాఁడుదాన. విశేషించి మగనాల. ఇట్లుగచాట్లఁబెట్టుట తగవు

గాదు. ఇంతకు నిది వృథాశ్రమ! నన్నేల కష్టనిష్ఠురముల పాలుచేసెదరు?

అక్కరు—కష్టమా! నిష్ఠురమా! బాలా నీవెంతబేలవు?

చ. ఎఱుగవు గాక నీసిరి ఫలించియె గాదె సమస్త భారతే

శ్వరుఁడు తనంతదావలచె, పోయపుటామని నిండుజన్మనం

బరిగిన క్రమ్మరం బాసఁగనా నె సృజించిన బ్రహ్మకైన నీ
బిరుసుదనాలుమాని పదవే మునముదఁగఁ బామమామొడిక.

కమలా—అర్యా! మూర్ఖాభిషిక్తుండవగు నీనోట నిట్టిమాటలు వచ్చుటయు నే విని
సహించుటయు నెంతకష్టముగా నుండును !

అక్కరు—ఏమీ! నామాటలు నీకుఁ గష్టముగా నున్నవా ?

చ. గరళము వ్రాపుచుంటి నె దిగంబుచుంటి నె నిప్పుచుంటి నో,
గరిఁగొని యేసియో మెడకుఁ గట్టితి నో పెరుగండగత్తెఱక
పరువపుజాణవోమపు సెబాసనవచ్చుచు పామమామొడిక

హరువగుచేతి గాఁజిలకవై ముద మొందు గూడ కష్టమే.

ఓరమణిశిరోమణి ! ఏరాజరాజేశ్వరుని కీర్తి డిండీరములు పూర్వాపరజలధీపరివలయిత
మహామహీతలంబున పోటుపాటులు లేక నిర్లంతరము నాట్యమాడుచుండునో, ఏజగజ్జే
తచేత నిలుపఁబడిన విజయపతాకావితానంబులు శీతాచలరత్న సానువులమోదను మేరు
మహీధరపు గాలిగోపురములమోదను నెగురుచుండునో, ఏవసుంధరాధీశ్వరుండు స్వకీ
యరాజకీయ ప్రతిభాకాశల్యముచే హిందూమహమ్మదీయ బృందముల స్వమత వైష
మ్యముల నిమేషమాత్రములో నదృశ్యముజేసి రెండు తెఱంగులవారిని రెండుకన్నులు
గాఁ జూచుచు నుభయుల మన్ననలకుఁ బాత్రుఁడగుచున్నాఁడో, ఏసర్వసర్వంసహా
ధీశ్వరుండు తన మహాదైశ్వర్యసంపదచే శర్వుం దృణీకరింపఁజాలియు నిగర్వమాదామణి
యై మెలంగుచున్నాఁడో అట్టి భారతసార్వభౌముండు, హిందూస్థానచక్రాసామ్రాజ్య
లక్ష్మీ మనోనాయకుండు, అక్కరుచక్రవర్తి నీచెట్టుబట్టి నీ నేవఁజేయు మహాభాగ్యము
దయచేయుమని యనిర్వచనీయ ప్రేమ పూర్వకంబుగా నిన్ను, శిశోదియవంశభూషణ
మవగు నిన్ను, చిత్తూరువంశక్షీర పాగావార కమలాలయ వగు నిన్ను ప్రార్థించు
చున్నవాఁడు!

కమలా—అయ్యా! స్వోత్కర్షమై వీర్హృదయాసముచేసి యెంతయు నలసియున్నాఁ
డవు. ఇఁక నామాటయువినుము. ఏవంశమునం దాణియైములంబోలు పతివ్రతా
శిరోమణులును, అభిమన్యకల్పులగు యోధానుయోధులును, కుంతిజేవి కెన
యగు వీరమాతలును, జనియించుచున్నారో, ఏరాజపుత్రకాఖి నేటిదాఁక
తురుష్కసంపర్క కళంక దూరంబయియున్నదో, ఏరాట్కులమను రత్నా
కరము స్వకీయమానసంరక్షణకై నిజప్రాణమైన తృణప్రాయముగా విసర్జించు

టకు లేశమాత్రమైన వెనువీయని పతివ్రతాశిరోరత్నముల కాకరంబో, అట్టి శిరోదియావంశమునఁ బుట్టిన కమలాబాయి, అమిత ప్రతాపతేజఃపుంజనుగు ప్రతాపసింహరాణావారి తోఁబుట్టువగుకమలాబాయి, నేడు ప్రమాదవశమున నీసామంతులలో నొకరుగానుండఁదటస్థించిన పృథ్వీరాట్ సత్కళత్రమగు కమలాబాయి, అమాయికలోకమునెల్ల నిటులనే వంచించుచు మంచివాఁడ ననిపించుకొనఁ బ్రయత్నించు మేకవన్నె పులివగు నీకు, సార్వభౌముండవగుటచే స్వకీయాదర్శనమున సమస్తప్రజలకు సన్మార్గమున నడపించు చుత్కృష్టబాధ్యత గల నీకు, సంసారసుఖసాగమునెల్ల విరవశేషులుగా ననుభవించి విసిగి వేసారి నీయంత తనయులకు మనుమలకు కనిన నీకు, ఇట్టి తుచ్ఛపు, హేయపు, నీచపు, గోర్కితగదనియు అందువకుఁ గా నెంతమాత్ర మంగీకరింపఁజాలదనియుఁ ద్రిక రణశుద్ధిగాఁ జెప్పుచున్నది.

అక్కరు—(తనలో) ఏమీ! సమస్తభారతోర్వీ సార్వభౌముండవగు నాతోడనే యింత నిర్భయముగా, ఇంతనిర్లక్ష్యముగా, ఇంతకచ్చితముగాఁ జెప్పుట కీమెకింత ధైర్య మెచ్చటినుండివచ్చినదో! ఆహా! అది వీరి చిత్తూరువీరమట్టి సాగము. ఆహా! భగ తఖండమా! మేల్మేలు! నీక్షేత్రసాగమెంతస్తోత్రసాగము! సరే! ఇది ప్రశంస లకుం దగినయదను కాదు. అందువారిచే నిట్టి గూటికూటలు పడి మిన్నకుండిన చో నిక నన్ను గణించువాఁడెవ్వఁడు? ఎట్టుయిన పట్టికపట్టు నిడిచిపెట్టక వా కట్టి యీమెచెట్టఁబట్టఁ బ్రయత్నింపవలయును. (వైకి) సుందరీ! ఏచుచున్నావు? నాదిహేయపు, తుచ్ఛపు, నీచపుఁగోర్కిగూ! నీదేమా పనిత్రపు, పరి శుద్ధపు, సాగమార్ధికపు వంగడమా? అవును. ఆత్మస్తుతియుఁ బరనిందము నుగ్గు తో గంగరించి పోసినవియేగదా మీవంగడంపు నంగనాచులకు. దానికేమిలే నీవుచెప్పినట్లు నాకోర్కి తుచ్ఛమో స్వచ్ఛమో హేయమో శ్రేయమో యెట్టి జ్ఞేన నగుగాక. నీవిప్పుడు దానికంగీకరింపక తప్పును. వృథా ప్రయత్నములు మాని—

ఉ బల్బపు తాలగోడలకు భాసిలుమేడల హంసతూగి నా
తల్పములు ముగ్ధమణితారమరీచులు రత్నదీపి నా
శిల్పరుచిన్ హాసింపఁగ నశీకృత మన్మథరాజ్యుక్త్యైవై
మెల్లునఁ బొచ్చునె బెనఁగుచూ! తగుచూ! మొగమోట మేటికిన్.

కనులా—ఓహో! ఏమాసంపత్తి! హంసశూలికాతల్పములట! గత్తు వీపికలట! తా
హారములట! ఎంతవెట్టివాడవయ్యా నీవు! ఎన్నడు నెఱుంగని గర్భదాసికిఁ
జెప్పినట్లు చెప్పుచున్నాడవు!

అక్కరు—అయ్యో నీ వాగర్భశ్రమంతురాలవే యగునువు. పాపము! జయపూర్, బిక్ర
నీర్, జోడ్పూర్ రాట్కుమారికలు గర్భదాసీలగుటవే కాబోలు మా జనానా
యందున్నారు. లేక వారికి నీపాటి చదువుసాములు రావో!

కనులా—రాకేమి? నాకన్నమిన్నగానే వచ్చును. అందుచేతనే చదువుసాములయందు
దమకు సమానపుఁ జేయవనదగు నీగండీయందుఁ జేయచున్నారు. ఇంతకు శీలము
సాంప్రదాయమునుబట్టి యుండును.

అక్కరు—ఏమీ! వారిసాంప్రదాయ ప్రతిష్ఠలకన్న మీవంశప్రతిష్ఠ లుత్కృష్టతర
మైనవియా?

కనులా—ఏమో! ఎవరివంశప్రతిష్ఠలు వారివి. మంచిచెడ్డలు కాకులవలె లోకులు చెప్పు
కొనుచునేయుందురు. ఇంతకును నీవిపుడుచెప్పినట్లు నేను జయపూర్, జోడ్పూర్
బికనీర్ రాట్కుమారికలంత దర్జాగలదానను గాను, అంత జాణనుగాను! ఎం
దుకు నన్ను రేపెదవు?

సీ. నీమాయమాట లన్నియు నమ్మి చెడిపోవ

బికనీరు రాట్కుమారికను గాను,

నీడాబుదర్పము ల్ నిజ మనుకొని లొంగి

పో మానసింగు తోఁబుట్టు గాను,

నీబెదరింపుఁ బన్నికల లోనై పోవ

జోడ్పూరాధీశ్వరు సుతనుగాను,

మానాభిమానము ల్ పోనాడి నిను గూడ

రైసింగు లుబ్ధుని రమణిఁ గాను,

గీ. మానరక్షణకై నిజప్రాణ మైనఁ

దృణగతి నీడ వెనుదీని ధీతర శి

శోదియావంశభూషణమై దనరుచు

వెలయు చిత్తూరువిభు నింటి బిడ్డ నేను.

అగ్బరు—ఓహోహో! చెప్పితివిగావు మీవంశప్రతిష్ఠ. నీమాటకుఁ దగినట్టులే ప్రత్యు

తరమియవలసివచ్చిన యెడల,

నీ కమనీయరన్నముల్ గనులలోఁ దాఁచిన

రజితాద్రి మకుట మేరమణిదాల్చు

భూరిసింధుబ్రహ్మపుత్రా సరిదత్తు

భుజకీర్తు లేబాహువులఁ దనర్చు

చారుభాగీరథి తారహరిమరీచు

లేయురస్థలమున నింపు నింపు

వలెనాట వలెనున్న బర్మాంశుకాగ్రమే

కొమ పయోధరమహీధ్రముల మాటు

గి. ఇట్టి భారత భూకాంతయే మదీయ

పాణిఁగొని దేహళిపురవక్షమందు

మొప్పెడు నమూల్యభద్రాసనోత్తమమున

నిలిపె నీవెంత, నీకున్న నీమ మొత్త!

54

కావున నోవగలాడీ! ఇక బెట్టుసేయక పట్టుదలమాని నన్ను చేపట్టి నామన్ననలందు
ము. ఇంతకువచ్చిన తరువాత నూరకుండుట కక్కరంతచేతఁగానివాఁడు కాఁడు. నీవొ
క్కతవే మాటకారివియుఁగావు. చూచితివామాటకు మాటతెగులు! ఏలవాగ్వ్రయము?
కమల—అయ్యా! నాభర్త నీకు సామంతుఁడనియు, మేము నీరాజధానిలో నుంటి

మనియు, సార్వభౌమండవగుటచే సర్వాధికారములు నీచేతఁగలవనియు గర్విం

పకుము. నిజము. సమస్తభారతీయులకు నీశే యిప్పు డధికారివి. కాని నీమీఁది

యధికారి దైవమున్నాఁడు. అతఁడు మనుష్యుల పుణ్యపాపము లనునిత్యము

వేయిగన్నులతో పరిశీలించుచుండును. ఓయీ! నీయీపాపకార్యముల కాసర్వే

శ్వరునియెదుట నేఁడు గాకున్న రేపు విమర్శింపబడక తప్పదు. ఇప్పుడు

లోకులకన్న బ్రాహ్మిణ్యము పరమేశ్వరుని కన్న బ్రాహ్మి లేకమైన మభ్య

పరచగలవా? ఎంతమాత్రము మభ్యపరచలేవు! చేసినత ప్పొప్పుకొనకతప్పదు.

అప్పుడుగదా చూడవలెను ధిన్తీపాదుషావారిస్థితి! నోటమాటరాదు. ఒడలు

కంపింపనారంభించును. అల దిమ్మెత్తును. కనులనుండి సంతతధారగా నశ్రిబిందు

వులు రాలుచుండును. సిగ్గుచే మోమెత్తి నలుపురి మొగములు జాడజాలర ?
అక్కరు—కమలా ! ఈమెట్టవేదాంతములతో నాకిప్పుడు పనిలేదు. ముమ్మాటికి
జెప్పుచున్నాను నీను. చప్పున నొప్పుకొననిచో బలాత్కరింపవలసి వచ్చును.
కమలా—ఏమేమి బలిమిచెఱఁ బట్టెదవా ? నీపదవిని నీవయస్సును ఆలోచించుకొ
వెండియు సిగ్గుపడుము. పవిత్రశిరోదియావంశసంజాత నీతిమాలిన నీ బెదరిం
లను నదలింపులను నించుకేనియు సరకు నేయదు. ఏమి! పశుబలమున నాకు మా
భంగముచేయుదువా?

ఉ. ప్రాణము గొందువా యొడలిపై పొఱజీల్తున ప్రాణముండఁగా
మేనునఁ గీలుకీలునకు మేకులు దింతువ కేల అపముం
బూనుచుఁ గాలుసేతులును మొండెముఁ జెండునువా యొనర్చుమె
ట్లైనయు మానభంగ మొనరింపఁగ నీతరచూ దూరూహకా ! 5

నీవెప్పుడును స్వచ్ఛతరశిరోదియావంశ సంజాతయగు మేవారు గసపుత్రకాంతశుక్లా
రంగము పరిశోధించియుండలేదు. కాంతస్వాంతుండవై తల్లక్షణములు వినుము. ఏదీ !
నీచేతను చంద్రహాసమున్నదా !

సీ. ఖండింపు మీరెండు కరములు ముంజేతు

లూన మోచేతు లల్లాడుచుండు

కమల తా నపుడైనఁ గదలదు మెదలదు

దుఃఖాప దించుక తొట్రువడదు

ఇక నొక్కమాట నే నిటనిల్తు అపము

తెమ్ము వెచ్చియు శరీరమ్మిరుగడ

నెడకోత పెడకోత లిడికోయదొడగు ప

టుత్వంబు సడలు నిస్సత్వ మొదవు

కర నాళముల రక్తము జమ్ముమని చిమ్ము

చిమ్మనగోవి నీర్ చిమ్మగట్లు

అప్పుడేనియుఁ గమల నీయడుగులఁబడి

యుడుగు మిది నైపనోప నంచడుగఁజోదు

అడిగెనేని దాను శిశోదియాన్వయంపు

క్షత్రియకుమారి కాదు తార్కాణమిదియె !

56

ఇంతయేల? తమ తమ భర్తలసంగరరంగంబుల కనిపి వారివిజయముంగూర్చి యనుమానము కలిగిన వెనువెంటనే పవిత్రులగు రసపుత్రశుద్ధాంతఃపురకాంత లెంతమంది నిర్భయముగా, నిర్లక్ష్యముగా, భగభగ మండుచున్న యగ్ని కుండములంబడి తమ పాణిములఁ దృణప్రాయముగా నాహుతిచేసి యతిపవిత్రంబగు జహరవ్రత మాచరించి నిజమానరక్షణము చేసికొనుటంగూర్చి నీవు వినలేదు. నేను నట్టివంగడంబునఁ బుట్టినదాననే సుమీ! అక్కరు—ఓసీ బేలా! ఇవియన్నియు నేనెఱుంగని సంగతులుకావు. నీవును నన్నెఱుంగనిదానవుకావు. కావున నీక నెందుకు సందియము. ఇదిగో యీసారంగమార్గమున మన యంతఃపురమునకుఁ బోవుదముగమ్ము. ఇంక బాలముచేసితివా నేఁడు బలాత్కారము తప్పదు.

కమలా—ఏమీ! నీ మొఱకుదనము. ఇంతచెప్పినను నన్ను సామాన్యస్త్రీవలె నూహించి బలాత్కరింతునని భయపెట్టుచున్నావే. పొరపాటు. నాతండ్రి వీరవర్యుఁడు; నాతల్లివీరమాత! నేనో వీరకాంతను. నీచేతభంగపడి యూరకుండుట కంత మొక్కవోయిన వంగడముకాదు మాది. కావున నామాటవినుము. ఇప్పటికి మహమ్మదీయచక్రవర్తులలో నెల్ల మిగుల మంచివాఁడవని పేరు సంపాదించియున్నాఁడవు. నీతాతముత్తాతలకన్న నుత్తమతర నీతికోవిదుఁడవనియు ధర్మమూర్తివనియుఁ బ్రఖ్యాతిపొందినాఁడవు. సామాన్యమానవుఁడెవ్వఁడేనియు, నిట్టి యసత్కార్యములు చేసినచో నది లెక్కలోనికి రాదు. నీవు సామాన్యఁడవు కావు. ఒక దేశపుఁ జక్రవర్తివి. ప్రపంచకమునం దన్ని దిక్కులనుండియు లెక్కకు మిక్కిలియగు కన్నులు నిరంతరము నీదిక్కునఁజూచుచున్నవి. నీనోటవచ్చుమాట, నీనడచెడి నడక, నీచేయుపని, వేయేల బాహ్యంతరములగు నీకార్యము లన్నియుఁ జరిత్రకారులు తమ తమ లేఖనులచే లిఖించి కాశ్వతధ్రువములుగాఁ జేయుచుందురు. నీవు గతించినను నీచరిత్రము మాత్రము గతింపదు. ఇట్టిదౌర్జన్యముల కొడిగట్టిన నీజీవితచరిత్ర మెంతతేలికయైపోవును! ఎట్టి పరిహాసములకు పాల్పడుదువు! నీసొమ్ము దినుచుండుటచే మహమ్మదీయచరిత్రకారు లిట్టి నీలోపములనే గుణములుగా ప్రశంసించు రనుకొందువేమో? నిజము నిలుకడపై బయలుపడకతప్పదు. ఓ భారతసార్వభౌమా! నీకీర్తికొఱకు, దేశముకొఱకు, ప్రజలకొఱకు నిన్ను బ్రతిమాలుకొందును. నామాటవిని, నన్ను

మన్నించి, నాహితములకు చెవియొగ్గి, నీహితముకోరి, నీవంశహితముకోరి, నీసం
తతి హితముకోరి, ఇట్టి హేయపు, హీనపు, తుచ్ఛపుగోర్క నిప్పట్టికైనను
విడిచి బుద్ధిదెచ్చికొనుము. నీదారిం జనుము. ననుఁ బోనిమ్ము. దారిలోలెమ్ము
(పోవుచుండును)

అక్కరు—(దారికడ్డముగావచ్చి) సుందరీ ! ఈనాతోజాషహారులో నాకిట్టి మ
రానే వచ్చినది. ఇంక నిన్ను విడిచిపెట్టువాడనుకాను. ఆగుము (అరికట్టున
కమలా—ధూర్తా ! తొలఁగుము. నీకట్టికోర్కెలుండిన వేళొకరితోఁ దీర్చికొనుము
ఉ. నందలు వేలునుందురు సెబాసని ని న్వలపించువారు న

న్నెందుకు బాధపెట్టెవపు; నీసిరి రాజ్యముఁ జూచి యూరినా
రెందలు? నీకుఁ గాంత లరుదే, ఘరకాంత నను న్నలం న కో

మందమతీ ! నశించెనునూ విరునూ వనితార్తిసోకినన్. 57

అక్కరు—ఓ యిట్టి శ్రీరంగనీతులు నేను నెఱుంగుదును. (వినిపించుకొనక . గుటుకు
వచ్చి కొంగుపట్టుకొనును.)

కమలా—(తప్పించుకొన పెనఁగులాడి దూరముగా నిలిచి) హా ! భక్తవత్సం ! నీ
జనమాన సంరక్షణీ ! కాత్యాయనీ !

పాదప. హైరునతీ ! మగనాలను దీనన్
రామశ రాధ్యులు కిన్నులు గప్పన్
పామగుఁ డశ్వరు బల్కినిఁ బట్టన్
గా మది నొచ్చెను గావును దేవీ !.

58

అక్కరు—నీదయ్యములు, సైతానులు ఢిల్లీశ్వరు నాపనేరవు. (పట్టుకొన గోవును.)

కమలా—క. ఏను పతివ్రతనేనిన్

నానాధుఁడె దైవమాని మనంబున నెపుడున్

నే నిష్ఠఁగొలుతు నేనియు

నీనీచుం డిపుడు శక్తి హీనుం డగుతన్.

59

(సోరంగములోనుండి శక్తి ప్రత్యక్షమగును. అందఱు స్థూలక గురు. అక్కరు
మాన్వడి యుండును.)

శక్తి—పుత్రీ ! ఇదే యసిపుత్రిక. దీనిచే భవన్మానసంరక్షణము కావలెనును
(కత్తియిచ్చును.)

కమలా—(శ్రుచ్చుకొని వీరావేశముతో) ధూర్తా! ఇకనైన బుద్ధితెచ్చుకొని తొలగి పొమ్ము. లేనిచో నాకత్తి నీకుత్తుక నుత్తరింపఁగలదు.

అక్క—(తనలో) ఆహా! ధర్మమునకు దర్పమునకు నిదియేదావాసి! (వైకి)

ఉ. దర్పముచే నసాధ్యరిపు తండము గెల్చిన నేచుఁ గోరఁగాఁ

గూర్పఁగరాని దేది యనికొవ్వి మదించుచుచున్న నాకిట

నేర్పితివోసతీ! మఱువ నేరని పాఠము; ధర్మువేదినన్

దర్పమొనర్ప లేదెదియుఁ దభ్యము, తభ్యము, తభ్యమిద్దియే. 60
సతీతిలకమా! తుమింపుము! ఇదిమొదలు నీవునాకు సోదరివి. ఒక్కనీవేకావు. మీ శోదియావంశసంజాతలగు రసపుత్రికా శిరోమణులందఱు నాకుఁదోఁబుట్టువులే. మీ వంశపవిత్రతను బరిశోధించుటకే నేనిట్టి పనిచేసితిని. ఈచిడిముడి నీకడుపులోఁ బెట్టుకొనక నన్ను మన్నింపుము. (తెరజూతును.)

6. రంగము—ఢిల్లీనుండి యుదయపురమునకు వచ్చుమార్గము.

[కమలాబాయియును బాణభట్టును బ్రవేశింతురు.]

కమలా—ఆర్యా! నేనీ యుదయపురములో నాలుగుపూట లాగెదను. ఇప్పటిలో వారిమొగము చూడఁజాలను.

బాణ—జేవీ! ఏమట్లు సంకోచింతురు! విజయగర్వముతో మీరుభర్తగారిసందర్శనము చేయవచ్చును. రాణావారును ఈవృత్తాంతము విన్నచోఁ దమసోదరి నభినందింతురుగాని నిందింపరు. సమస్తభారతసార్వభౌముండగు నక్ష్మరంతవానిఁ దృణీకరించి క్షుణ్ణములో మంచిదారికిఁ దీసికొనిరా మీకుఁగాక మఱియొవ్వరికిఁదగును!

కమలా—ఆర్యా! లోకులు కాకులవంటివారు. వారి కీలోపలి సమాచారమంతయు నెట్లుగోచరంబగు!

బాణ—గోచరముకాకేమి? ఒకవేళ నీలివార్తలు గాలిలో వ్యాపించినను నిజము నిటు కడపై బయలుపడక తప్పదు.

కమలా—అందుకొఱకే నాలుగుదినము లిక్కడనాగెదనంటిని. మీరుమాత్ర మిద్రవ్య మెట్లయినను వారికందఁజేయవలయును. నాసొత్తనిచెప్పిన మాయన్న గారు పరిగ్రహింపరు. స్త్రీధనము! అందులోపుట్టినింటియాఁడుబిడ్డవత్తము! కావున మీరు వేటొకరిదని చెప్పుఁడు.

బాణ—చిత్తము. కాని మీ రీపట్టణమువ నెక్కడబసచేయుదురు?

కమలా—రాజనగరునకుఁబోను. ప్రచ్ఛన్నమున నుండును.

బాణ—చిత్తము. ఒకవేళ మోహినీబాయిని సాగరజీప్రభృతు లిచ్చటికిఁ దీసికొని వచ్చినయెడల నామేవిషయమై కొంచెము కమగలిగియుండఁగోరెద. చంద్రకళ యిక్కడ నే యున్నదట. సాగరజీ దానిని బెండ్లిచేసికొనునట. చూచుచుం డుఁడు ! విని కని యెఱుఁగని విడ్డూరములు మనయుదయపురములో త్వరలో జరుగనున్నవి.

కమలా—సరే ! నేనును వానినారయుచుందును. అగత్యమైన తత్క్షణమే మీకెఱిఁ గించుచుందును.



4. రంగము—కుటుంబముతో ప్రతాపుడుండు గుహాముఖము.

[ప్రతాపపృథ్వీరాయ లొకచెట్టునీడను బడతాతిగద్దెపై విశ్రమించి యుండును.]

పృథ్వీ—ఆశ్చర్యము ! రాణావారిముఖమునం దెన్నఁడు లేని విచారము ద్యోతకమగు చున్నది !

ప్రతా—ఆర్యా పృథ్వీరాయా !

ఉ. జంకును గొంకులేని పటుశౌర్యధనుల్ రసపుత్రులే నిరా

తంకముగాఁ దురుష్కరచిత్తంబగు సాకిలిన్ సుచర్ణ పు

గంకణమట్లుదాలించి సుఖంబున నితయుఁ గుల్కుచుండఁగాఁ

గంకణముల్ కనుంగొనలఁ గాల్చులు గట్టవె కీర్తి కామికిన్. 61

పృథ్వీ—ప్రభుచంద్ర ! నేనొక్కమాటాడెద. కోపగింపరుగదా !

తే. గీ మహితసంగునకున్ మీకు మధ్య భీసుఁ

దుదయసింహుఁడు పుట్టక యుండెనేని

మేచ్చసర్దార్లు తమకు నేమింకఁ గొలుచు

నీరగతి పట్టియుండునే దేశజులకు ! 62

ప్రతా—ఇందు కోపకారణమేమున్నది. అందఱనుకొనుమాటయే. దానికేమి ? రాజ

ధానివిశేషములేమి ? పాగుపామొద్ద మనవారిచనవు మనవు రెట్లున్నవి ?

పృథ్వీ—రాణావారెఱుంగని సంగతులేమిగలవు నానోట వినవలతులేని మనవిచేసెద.

సీ. సోవరి వచ్చించి ఫామపాదయ గాంచి
 మాససింగు గతాభిమానియయ్యె
 యవచుల్తో వియ్యమంది విందులు పొంది
 మాలదేవుడు పచ్చిమాలయ్యె
 సుతమానచుమ్మి విస్తృతరాజ్యముం గొని
 కళ్యాణము ల్లనూంగళ్యుడయ్యె
 కులసతిమానంబు కుష్మరోజుపాల్సేసి
 రైసింగు కులయశోభ్రష్టుడయ్యె

పేరు మోసిన రసపుత్రవీరులెల్ల
 స్త్రీలమానంబుఁ దురకల పాలుచేసి
 మురియుచున్నారు కానంత పరువువేక
 పరువుఁ గోరెనుచారి కే బ్రతుకులేదు.

63

ప్రతా—సరియే. ఇవన్నియు విన్న సంగతులే. కాని ఆర్యా! వీరాధివీరులని పేరుపొందిన వారుగదా మిరిప్పుడు పేర్కొనినవారు. ఇట్లు పౌరుషము జూరబుచ్చుటకుఁ గారణమేమయియుండునో?

పృథ్వీ--కారణమా! (నిందాగర్భముగా.)

సీ రాజ్యభారంబు దుగ్ధరసూచు నొడల
 వ్వంచి మ్లేచ్ఛుల కప్పగించినారు
 కాపాడుటెంత యుగవృత్తమంచు ధనంబు
 మొగిలభిజానాలఁ బోసినారు
 స్త్రీలమానముఁగానఁ జాలమేమోయని
 తురకజనానాకుఁ దోలినారు
 రణరంగమందు దుగ్ధరణమేల యటంచు
 నెంచి యశ్వరు నాశ్రయించినారు



గీ. పిఱికికండయె లేనట్టి బిరుదుమగలు

రాజపుత్రకు లిన్ని కారణములెన్న

దీర్ఘ కాలస్వతంత్ర ప్రిదీప్తిగోసి

పారతంత్ర్య బు చవిజూడఁ గోరినారు.

64

ప్రతా—సేబాష్! పృథ్విరాయా! చక్కగాఁ జెప్పితివి. అక్కరు తనవెనుక రాజ్య మెవరి కీయనున్నాఁడో?

పృథ్వి—సలీమున కీయవలెనని యగ్బరునకున్నది. వానినెట్లయినను చాగ్రుంబోతుఁజేసి తన మేనల్లుడగు ఖుస్రానకిప్పింపవలయునని మానసింగు భగీగధప్రయత్నములు చేయుచున్నాఁడు. కాని సాగఁడు.

ప్రతా—సాగ కేమి? అగ్బరున కతసిమాట గురుపదమఁజే.

పృథ్వి—ఎక్కడైన బావగాని యిక్కడమాత్రము కాఁడు. అతఁడు పరమ లౌకికుఁడు.

ప్రతా—మానసింగిప్పు డెక్కడనున్నాడు?

పృథ్వి—సలీముతో వెడలి రత్న పూరు ముట్టడించుచున్నాఁడు. తత్కారణ రహస్యము మీరెఱింగియే యుండవచ్చును.

ప్రతా—ఎఱుఁగుదుము. ఎఱిగి తత్ప్రతీకారము చేయుచు నేయున్నారము.

పృథ్వి—ఇక నొక్కసంగతి దేవరవారి నడుగ సంకోచించుచున్నాఁడను.

ప్రతా—సంకోచమేల? నిరభ్యంతరముగా నడుగవచ్చును.

పృథ్వి—(చెవిలో నేమోచెప్పును.)

ప్రతా—ఓయీ వెట్టిబావా! నేనక్కరును శరణువేడి యుద్ధమునకుఁ గొంచెము కాలా వధిఁ గోరితివా? ఎవరన్నారు! ఉత్తది నాస్వభావమెఱుంగని దొంగున మాన సింగు ప్రభృతులు నమ్మిరేమో! సర్వమెఱిగిన నీవెట్లుమోసపోయితివోయి?

చ. జననము నొందినాడనఁబ స్వచ్ఛతరబు శిశోదియగా కులం బులు, రిపుహస్తిసింహులబాష్పం డమీగుఁడు మాకుచంశ భూషణులు, సంగరాణ రిపుజైత్రుఁడు నానగుతాతయంట; మ్మే చ్చుచకు శిరఃబునంచును నె యుద్రసుఖ బుంకై యొకప్పుడుకా.

పృథ్వి—దేవా! మీరంతకన్న నధికులే. నిజము మనవిచేయుదు. చిత్తగింపుఁడు.

మ. కులమర్యాదలు మెము గోల్పడిన సద్గోత్రంబు నిల్పంగ ని ర్మలబీజంబు త్వదీయవంశముననే పోషింపుచుగా యంచు పు

ఔను నానంగొని యున్నవార మింక మీరే కీర్తిగోల్పోవ నే
జలధింజొత్తుము రాజపుత్రకులశౌచంబంతతోఁ దీరదే. 66

ప్రతా—ఆర్యా! నాబొందెలో పాణిముండ, నాబుద్ధి యీబొందెం బొందియుండ
లోకనిందితంబగునట్టి పనిపుట్టదు. అదియేమి? చేతిలో నేమో యున్నట్టున్నది.

శృంగీ—ఇదియొక యుత్తరము. దేవరవారికొక రసపుత్రసామంతుఁడు శ్రీయోభిలాషి
యను మారుపేరున వ్రాసియున్నాఁడు.

ప్రతా—ఏదీ! దయయుంచి చదువుము.

శృంగీ—చిత్తము. (ఉత్తరముతీసి యిట్లుచదువును.)

దండకము—శ్రీమన్మహారాజ ! చిత్తూరుసామ్రాజ్యక్షీమనః
కద్దమిత్రా! పవిత్రోద్వియా సారవత్ భారతీమాతృగర్భంబునం
దుద్భవం బుండువున్నెంబు గన్నట్టి హిందూజమిందారి బృందము
నొదన్నిటా మిమ్మునే నమ్మియున్నార నుంబర్ పురాధీశ ము
ఖ్యాదీభూమింకులు స్వీరు వారంచునుం బేరుకోనేల పేర్వడ్డ వీరాధి
పీరుల్ కులాచార మర్యాదలక వాసి కాసించి పోద్రోసి మాయాస
లెల్ల నిరాశల్ పొనర్పక ప్రతాపా! భవత్కిర్తి నేవమ్మియున్నార
మేద్యత్ప్రతాపా! మహాసంగరాగా! హమీర్ బప్పురావల్ జగజ్జేత
విఖ్యాతమూర్తుల్ చిరిస్తాముగా నింకు స్థాపించి యున్నట్టి సత్కిర్తిడిం
డీరమల్ సప్తవారాశితోయంబులన్ నాట్య మాడంగ కేడక్కటా!
దిక్కు లేనట్టు లీరాజపుత్రుల్ స్వవంశాభిమానంబు పోనాడి స్వస్త్రి
లపావిత్యము మానము లజ్జనానాలో మేద్యసర్దార్ల పాలే
యుచున్నారయో మొన్నమాజ్ఞాతి రైసిగు భార్యచరిత్రంబు విన్నట్టి
యేరాజపుత్రుండు దామూతిపై మీసముల్ పూని మోమెత్తగా
నేర్చు మాగొరవంబుల్ ప్రతిష్ఠల్ సదాచారసంపత్తు లీరీతిగా నగ్గి
బుగ్గిగా నొదుమమ్మా! యటంచు స్వగర్భంబున గన్న కూతుండ్ర
నుం గట్టుకొన్నట్టి యిల్లాండ్రో దోబుట్టులక సంతోఁబెట్టి తన్నాన
ముంగొల్లగా నమ్మి యార్జించుకొన్నట్టి విత్తంబునంబొట్ట పోషించుకొం

చు న్ముదం బందుచున్నార మీవంశమం దొక్క మీరే కులాచార
 మిందక్క రక్షించియున్నారు, రక్షించుచున్నార, రక్షింపనున్నారు;
 సుక్షత్రియా! పూతచార్త్ర! మీశీల మాదర్శతుల్యంబుగానెంచు
 కొంచుం దమిం జేయు నాచిన్ని విజ్ఞాపనం బున్నదాలిఁపుడి! సుప్ర
 సిద్ధంబు సన్మానసంపత్సమృద్ధంబుచు నిష్కళంకంబు మీవంశపున్
 సాంప్రదాయం బయో! నేడు నారోజ్ బజార్లోఫలన్ జెట్టవద్దా
 చు వేమాటు పార్థింఛెదన్ సర్వసంపత్తియు తాకికోద్యోగ సద్యోగ
 చిహ్నంబులున్ సశ్వరంబుల్ సదా శాశ్వతంబై మనుంగీర్తియొక్కండ
 యో! సర్వసర్వస్వముం గోలుపోవన్ స్వదారప్రజాసేకమున్ దైవ్య
 మందన్ మహాఘోరదారిద్ర్యదఃఖంబు నే బొందుచున్నానటంచు
 న్విచారించురా! మీకు నిప్పట్టునన్ నష్టమైనట్టిదెల్లన్ యశోవృద్ధిచే
 రెట్టియె నట్టుగా నొచుడి, నేడు పేరాసచే మేచ్చసంపర్కసంతోషి
 తస్వాంతులై పొంగుచున్నట్టి యీరాజులే వచ్చి మీకాశ్చపై వ్రాలి
 మాజాతి మాకీయుడి! మాబహిష్కారముంబాపుడి! యంచుఁబ్ర
 ర్థించుకాలంబు దూరంబుగాలేదు; మేవారువీరాంతరంగాగ్నిభూమిఁద
 గర్భంబుల నిద్రితానస్థయుం దున్న శౌర్యోగ్రగంధాశ్మవాతాగ్నులం
 బ్రజ్వలింపింప మీఖడ్గధారామహద్ధర్మ గా బొక్కటే తక్క వేటొ
 క్క దిక్కే-దియు లేకు ముమ్మాటికి న్నిమ్మునే నమ్మియున్నార మో
 బప్పరాయాస్వయా! కార్యదీక్షాప్రపూర్ణంబు మీచిత్తమున్ సీత్య
 సద్గౌరవాసక్త మావృత్తమున్ వజ్రవజ్రాయుధంబేని నిర్జింపఁగాఁజా
 లు మీచేతి ఖడ్గంబులే ముఖ్యసాహాయ్యకర్తల్ సహాయంబు వేటొం
 దు లేదంచు శంకింపఁగా బోకుడి! ధర్మ మెచ్చో జెలంగున్ జయం
 బంతుతధ్యం బటంచు నివనన్ లేదె భూమిధవా! ఘామమానేమొ సం
 గ్రామకాలావధిం గోరినా రంచు నేకింపదాతి స్విసంగల్గుటంజేసి మిమ్మిం
 త పార్థింపఁగా వ్రాసితిన్ దైవమే మీకు సాహాయ్యమాఁగాత మీ

ఖ్యాతి రక్షించుతే శత్రురాడ్ మర్దనా కీర్తి సంవర్ధనాంగా జయస్తే !
జయస్తే ! జయః !

67

ప్రతా—అర్యా! ఎవరువ్రాసినసేమి? కవితాబద్ధమగు నీయుత్తరముం గనినంతనె
నాకు వే యేనుగుల సత్తువవచ్చినది. చూడుడు. ఈమాటలచేతనే,
మ. జయలక్ష్మీన్మృతలింతు నీక్షణము, రాజస్థానసుకౌత్ర భూ
జయశ శ్శాఖలలర్ప పర్వ ఘనఘోషల్ నాఁ జెవింజొచ్చె న
న్నియు ధిల్లీశ్వరుడేని నన్నెదురనీ, నేడే చిరస్థాయిగా
జయకాళీయని పాఠినానిదె జయస్తంభంబు మేవారులో !

68

పృథ్వీ—జయము! జయము! మహారాణావారి ప్రతిజ్ఞ యప్రతిహతమగుగాక!

బాణ—(ధనపుఁ బెట్టెలతో ప్రవేశించి) జయము. జయము. మహాప్రభూ!

చ. జయము ! ప్రతాపభూప ! తమసన్నిధికంపె ధనంబు యుద్ధపుఁ

వ్యయమున కాటుకోలులు సువర్ణము లివ్వెయె !

పృథ్వీ—

ఎవ్వరాయుదా

రయశులు?

బాణ—పూర్వపుఁ సచివరత్నము భామసి !

ప్రతా—

మంచిదే ! రణ

వ్యయ మొనరింపుడి ! యపుడెపంపుడిమంత్రీకిమన్న మస్కృతుల్.

పృథ్వీ—కవిరోషణీ? ఈధనము మనకెంతకాలము వచ్చునో లెక్కనేసి చూచితిరా?

బాణ—చిత్తము! ఇరువదివేల వైస్యమునకు పండ్రెండు సంవత్సరములకు.

ప్రతా—గరియే ! విత్తపుమొత్తముమాట కేమిగాని యుపశ్రుతి మన కత్యంతోపకృతి
చేయుచున్నట్లున్నది. ఇక మహూర్తము స్థిరపచ్చకొని జైత్రయాత్రకు వెడ
లుటయే తడవు. ఈవిత్తము యుక్తవగునెవ్వన భద్రపర్చుడు. రండు! లోని
కేబోవుదము. (అండలు లేవగా లోనితెర యెత్తబడును. లోపల ప్రతాపుని
బిడ్డలును భార్యయు శ్రీమించి ప్రసంగించుచుందురు.)

కవల—అమ్మాజీ గర్కార్ ! రత్నపూర్వమచారము లిటీవల నేవయినఁ దెలిసినవా?

కరణ—లేదమ్మా! పాపము! కుక్షింభరుడగు నల్లుని మూలమున రత్నవల్లునకు
ముసలికాలమున మిక్కుటములగు చిక్కులు రానైయున్నవి.

కమల—అమ్మానీ! పాప మక్కయ్య మోహినీబాయి యిప్పు డెట్టి యవస్థయం దున్నది దోగదా!

కరుణ—ఏమియుఁ బ్రమాదము రాకూడదు.

అమర—భయములేదు. సింహవిక్రముడగు జయసింహుఁ డా మెరతుణ్ణకై పోయియుం డెను. ఆ మెవానినివరించి కంకణముఁగూడఁ బరిఫీయించెను గదా! తన్నే నమ్ము కొనియున్న కన్యాశ్రోమణి రక్షణ నుపేక్షించుటకు మనజయసింహుఁ డంత మగటిమిలేనివాఁడు కాఁడు. అదిగో బాబాజీగారు సమిత్రబాంధవముగా నేవి యో పెట్టెలు పట్టించుకొని యిందు విచ్చేయుచున్నారు. మీరు లోనికరుఁ గుడు. (కరుణాదేవియును కమలయును లేచి లోనికరుగుదురు. అంత ప్రతా సాదులు పూర్వోక్తరీతినిబ్రేక్షింతురు.)

పృథ్వీ—అబ్బ! ఈగుహంతర్భాగము పోవుట కెంతదు స్తరముగా నున్నది! ఒక్కమా నిసియేనియు ధారాళము గాఁబోవుటకవకాశమున్నట్టులేదే!

ప్రతా—ఆర్యా! చిలుకపిల్లలను పిల్లులు మొదలయినవాని బారిఁబడకుండఁ బంజరము లోఁబెట్టి రక్షించుచుండుట మెఱుగుచువుగదా! ఇమావహుంబు పుష్కరప పాలరంజనము నట్లే పువపిల్లలను స్థేచ్ఛనైకశార్దూల జాలము వాతఁబడకుండ న్నిట్టి గుహపంజరములలోఁబెట్టి బంధింపవలసి వచ్చెను.

పృథ్వీ—ఆర్యా! ఇట్టికష్టములు తమవంటికి రికాములకు మాత్రమేగదా!

ప్రతా—అవును. ఏధనముఁ గోల్పోయినకు మాధనముమాత్ర మిట్టి పెట్టెలలోఁబెట్టిమే కడుభద్రముగా రక్షించుకొనుచున్నాము. ఆర్యా! భద్రము. ఈయడ్డబడ్డ నానుకొని కడుజాగ్రత్తగా నీబండతాత్తిపైఁ గాలువేయుము. కాలుజాతెనా సాతాళముఁజొచ్చియున్న యీకొండకాలువలోఁకు చూడఁగలవు.

బాణ—ఆర్యా! చేయూత యొసంగుదునా!

పృథ్వీ—వలదు. వలదు. నేనే మెల్లఁగా దాఁటెదను. (దాఁటి) అబ్బ! నేటికి ప్రమా దము తప్పినది. (అందఱు గుహలోఁ బ్రవేశింతురు.)

ప్రతా—ఆర్యా! పృథ్వీరాయా! తిలకించితివా మాసంపత్తి?

జ్ఞా. సత్కుల్యాప్రపథఁ బుష్టుభోగులయు రాజ్యశ్రీసుఖబుధి సు

పశ్చుర్జ్ఞానుధన ప్రమోదములు గూర్చుజాలు మే గారు భూ

భృత్పుత్తుల్ గద వీరశీకరణి దాద్ర్యబు పోప్తిహగా

మృత్ప్రతంబులఁ దొట్టెముయ్యెలల బాళింబొగుటగంటివే.

పృథ్వీ—మహానుభావా! ఇదియొక లేమి కాదు.

మ. అభిమానమును నూనము న్యశము మ్రేచ్చాధీనముంజేసి శ్రీ
లభియింప న్నుదయింపు మాదుసిరియేలా, కాల్పనా, సద్యశ
శ్శుభసంధానుకమా రనున్నిలిపి సీచుల్గోరు కాలాగ్ని స
న్నిభమా ద్రవ్యము జాఱఁబుచ్చితివహా! నీకేవి వారిద్రవ్యముల్.

ప్రతా—ఏమో మీరందఱి ట్లభిమానించుటయే మాకుఁ గావలసినది. మిత్రులారా!
రండు విశ్రమింపుఁడు. కవిశిరోమణి! ఢిల్లీపురవిశేషములేమి?

బాణ—ఢిల్లీవిశేషములు విశేషముగానే యున్నవి. మొన్న నారోజావహారులో నొక
విశ్రమము జరిగినది. పవిత్రీక్షత్రియవంశ సంజాతయు పతివ్రతా శిరోమణియు
నగు రసపుత్రకాంత యొక్క కుమారుడందఱు స్త్రీలే యుగముగదా యని
తనభర్తగారి యనుజ్ఞ నంతకుముందేపొంది గుండి కుతూహలముచేత నుత్సవము
చూడఁబోయినది. అందఱు స్త్రీవేషమును ధరించి సంచరించుచుఁ దొలకరి
మించుం దృఢీకరించు నామించుబోణి మేలిపూయలుగాంచి మించువిలుకానిచే
వందితుండై-

మ. అరికట్టెం జెనుబుద్ధి నాసతిసుసాధ్యుబును నూహించి ను
స్థిరసాస్వయమణి దైవదత్త మగు కత్తిదీసి ఝల్పించి ము
ష్కరుఁడా! రాయఁక నంటునన్ననిన పశ్చాత్తాపతప్తాత్ముఁడ
కృగుక్షమ్యాస్మియటంచుఁ దానరిగెఁ దత్పాదంబులన్వాయుచున్.

ప్రతా—సెబాస్! సెబాస్! వీరపత్నీ వంశసహజంబగు పని చేసితివి.

పృథ్వీ—హాయి! హాయి! కాంతాశిరోమణి! నిను గట్టుకొన్న యాతఁడెంత ధన్యుండై
యుండఁబోలును.

ప్రతా—ఎవరోయి జగత్కీర్తనీయ కీర్తికాలిని యగు నాపతివ్రతాశిరోమణి?

బాణ—అట్టివారు వీరశిరోదియావంశమునఁ గాక యొందువోఁ బుట్టనేరరా. ఆసాధ్వీ
మణి దేవరవారి సోదరి కమలాబాయి దేవిగారు.

పృథ్వీ—ఏమేమి? కమలయా! నీమఁడక్క రెంతపని కొడిగట్టెను? ఆమె యిపుడెచ్చ
టనున్నదో?

బాణ—ఇకను బాణముండఁగా ఢిల్లీపురపుమట్టి తొక్కునని ప్రతిజ్ఞఁబట్టి యుదయ
పురముఁ జొచ్చినారు. నేడో రేపా యిచ్చటికి రానున్నారు.

పృథ్వీ—దేవా! ఇంతవచ్చినతరువాత ఇంకను పేక్షింతురా!

ప్రతా—ఉపేక్షయేని? సైన్యములు స్వస్థులైనా హములై సన్నిహితముగానే యున్నవి. ముందు కమల్ మిశ్రుడు, ఆమీద రత్న పురము, పిమ్మట నుదయపురము స్వాధీనముచేసికొనుట కేర్పాటు—

బాణ—చిత్తము.

[అంత శ్రీతాపపుత్రుడగు నమరసింహుఁ డొక యుత్తరముపట్టుకొని ప్రవేశించును.]

ప్రతా—కుమారా! ఆయుత్తర మెందునుండి?

అచ—జయసింహుని యొద్దనుండి. చిత్తగింపఁదగు. (ఇచ్చును.)

ప్రతా—(పుచ్చుకొని చూచి) కుమారా! మామాజీగారిఁ గోడ్కొని నీవు లోనికిఁ బొమ్ము. కవిశిరోమణీ! మీరునాతోరండు. ఆర్యా పృథ్వీరాయా! వీడ్కొని త్వరలో మరలవత్తును. (పైకిరాగాఁ దెరబాటును. బూరా యూదఁగా భిల్లులు మూఁకలు మూఁకలుగాఁ బ్రవేశింతురు.)

పాట—రారే! రారే! మీర్! (పల్లవి)

ధీరప్రతాపు, బూరావినంబడె || రారే ||

1. దారుగా కత్తిక | దారులనూటించి

దారిమొగలగాసి | వైరులనరికిట్ట || రారే ||

2. తురక మూఁకలఁడాసి | చెఱుకునెడలలీల

చరుకు చరుకున నడికి | దొంగారకిర్పింప || రారే ||

3. ఘాటీలు గాటుచో | మీఁటరాలబన్ని

బాటపూలుకాగఁ మీఁటలవెడలింప || రారే ||

1. భిల్లు—బాబూ! బాణకః బాబూ! బుద్ధి బుద్ధి! రాజాగారితో ముందునామీద సెప్పాల. దేవిడికాడ మామిడైన నక్కపోతు ధాకలు సేసికొన్నాను. నిన్ననే మాయారకోడు మాట్లాడియేసినాడు.

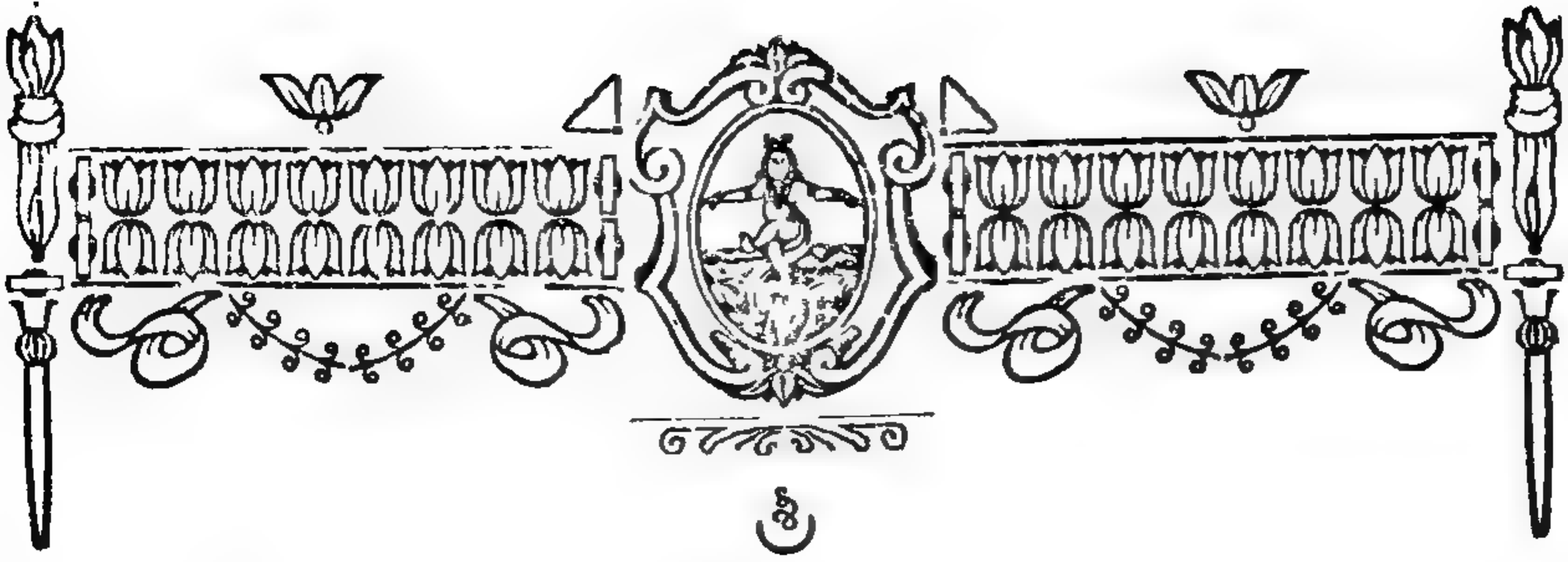
2. భిల్లు—కవిబాబూ! బుద్ధి బుద్ధి! ఈదొప్పలో యిప్పతేనె మాజగిలీడొంతు. ఇదిగో యీదొన్నెలోంచి సిన్ని పూజేనెనాది. అడికింద నాపేరు సెప్పాల బాబయ్యా!

3 భిల్లు—బానయ్యబాబోరూ! బుద్ధి బుద్ధి! ఇదిగో గోరోజనం, కన్నూరీ, పుణఃగు,
జవ్వాజి నజరుపట్టుకొచ్చినాను. వెద్ద వెబ్బుగారితో సెప్పాలిబాబూ

బాణ—ఓరీ! భిల్లులారా! మీమీ కానుకలు పేరు పేరువరుసనను దెలిపెదను. కాని
మనరాచవారి బలములను, తక్కినవారి నందఱిని రేపిక్కడకు వచ్చునట్లు మీ
రున్న పాటున నూరూరు పల్లెపల్లెకుఁబోయి రాణావారియదలచెప్పిరావలయును.
రేపేదర్బారు. ఇదివఱలో మొహనత్ గా పనిచేసినవారి కి నాము లీయఁబడును.

భిల్లులందరు—ని తం. బాబోరూ. బుద్ధి బుద్ధి. (సమస్కరించి పైపాటనే పాడుచు
నిష్క్రమింపఁగాఁ దెర వాలును.)





రాజపుత్రతేజఃపుంజము.

(రాజాపితాపసింగు)

చతుర్థాంకము

1. రంగము—రత్నపూసుకోటలోని ప్రహరాననము.

[మోహినీబాయి యేడ్పుచు జయసింహ ద్వితీయయై విశ్రమించియుండును]

మోహి—హా! దాదా! నావీర కోరికమా! ఒక్కమాటు శతో మాటాడరాదా!
నీకు దయలేదా! దాదా! దాదా!

జయ—బాలా! ఊరికి మూడుమైళ్లు ఎంతకాలమిట్లు దుఃఖించిన కలసివచ్చును!

మోహి—మిత్రరత్నమా! మాదాదాను ఆచూకట్టు చెట్టుకిందనేగదా మగుడలేవని
పొన్నవనం బవలింపంజేసివచ్చితివి. ఒక్కమాటుమాపరాదా! నిక్కుమాలిన
నాపయి నీకు నక్కటికములేదా! దాదా! హాదాదా!

జయ—రత్నతీర్థి! ఇది నీవంటిప్రాజ్ఞురాలికి వీలా! జేలా! ఒక్కరినెవము గ్రోవ
ము చిక్కంబట్టుము.

మోహి—ప్రియమిత్రమా ఎట్లుచిక్కఁబట్టగలను? మాదాదా! నందలు తాతల
వంటివాఁడు కాడే!

నీ చిన్నప్పుడే నాకుఁ గన్నతల్లి నశింప

నగ్గుపాల్వోసి నన్నోమినాఁడు

కండనా నన్నిట్లు కొండను గావించి

కొండం నాకొని పొంగు చుండువాఁడు

నాతోడిదే యెల్లభూతలం బుచు నా

మూర్దుల చెల్లించి మురియువాడు -

జవ లేని లఱి తల్లి చావుపిల్లను నన్న

పొత్తిట నిడుకొని పోచినాడు

నినుము నాకింత చీమ కుట్టినను దనకు

దేలు గుట్టినలీలఁ జింతించువాడు

నెపుడు నాసౌఖ్యమే మది నెంచువాడు

నెనరు గలవాడు మాదాద నేడు లేడు.

78

జయ—బాలా ! ఈలీల పనవి పనవి దుఃఖించిన కొంచెమైన లాభమున్నదే?

మ. శతవృద్ధై చనె తాత నీవిటులు శజ్జన్ భోరుమం చేడ్వ నా

మతిపోవు గతియేమి? యూరిడిలు లేమా ! గర్భసిర్భేద్యమీ

వెతకుం బారముగదై, దైవవిధి యుర్విం దప్పు నేముందు సం

గతియోచింపగవదై, యొక్కత్రుటిచిక్కఁబట్ట మీ ధైర్యము.

మోహి—కొండంత తాత నే మ్రింగివేసిన మొండికట్టియను, ఈ దుఃఖము మాత్రము

దిగమింగఁజాలనా? ఇదిగో దుఃఖమంతయు నడచిపెట్టి నిబ్బరముగానుంటిని.

ఏమిచేయుమందురో చెప్పుడు.

జయ—నుందరీ ! ఈ మందవతుల మందరి యలోచనయేమియో నీకుం దెలియునా?

మోహి—తెలియకపోవుటేమి ? దుర్గమాక్రమించుకొందురు. అటుపిమ్మట చేజిక్కిన

నన్నెత్తుకొని ఢిల్లీకో, ఉదయపురమునకో గొంపోవుదురు.

జయ—అది కలలోనిమాటలే ! దానికేమి? నేటు రేపట వారుచేయనిశ్చయించిన

కార్యముమాట చెప్పుచున్నాను విను.

మోహి—అనిశ్చితమేమి?

జయ—కోట కార్చివేయుట.

మోహి—కారణము?

జయ—ఎంతవెదకినను మనజాడ కానరాని కార్యణ్యమున.

మోహి—హా ! ఎంతపని ! (తనలో) రణమల్ రాజచంద్రా ! నిశ్చయముగా నీవద్ద

వైవంతుడవు. ఈ దుష్టచేష్టితములు చూడకమున్న నీవారింబట్టితివి. (జయసిం

హునితో) రాజకుమారా ! ఏమీ ! కోట కల్చివేయదురా ? నావిషయమగు
తుచ్చపు టూహతో నాతండ్రియు మానసింహుఁడును, ఇక్కడ యవనచమూ
సమూహముతో నేముహూర్తమున కాలువెట్టిరో యాగడియయందే కాలిపోయి
నదే రత్నపూరుకోట !

సీ. కన్నతండ్రియె యిటు గావించె నని భోరు

మని యేడ్చునాదు శోకాగ్నిచేత

అల్లుడే తనయింటి కంతకుం డయ్యెఁగా

యని దిట్టు తాత శాపాగ్నిచేత

కుక్షింభరతఁ గన్నకూతు మ్లేచ్చుల కమ్ము

నైమున్న తండ్రి పాపాగ్నిచేత

ఎఱియేదో చూపిసోదిరుఁ జీల్చినదోహి

యకా మానసింగు దోషాగ్నిచేత

దిగ్గమైపోయె నీకోట తనర నాఁడె

మ్లేచ్చు లిట నేక్షణమున కాల్యెట్టినారొ

బాగుమాత్రంబె మిగిలె నిష్పలనునార్చి

సంచయనోర్మ తగునింక సాగరునకు.

అయ్యో ! దాదాజీ ! ఆపరానిదైయెంత దిగమింగినను సముద్రతరంగముల భంగి తెర
తెరలుగా పొంగి పొంగి పొరలివచ్చు నీయగాధ బాధ నెట్లు భరితును. ఈచూపార
చూరపారావార వెట్లు తరితును ! హా ! దాదా !

చ. బ్రతికితి వెన్నదేడు లిలమైఁ గులకొరవ మొక్కనాఁడునున్

వదలక చీకుకాఁమున నాకతన న్వేతగల్గె, ప్రాణముల్

హృది కరముంచి నిర్మలతనీగెడు సౌఖ్యములేకపోయె నేఁ

గద కత మీవృధావృధకుఁ గాల్ప నె నాతనువింక భూమిపై 76

హా ! దాదా ! చిన్నతనంబుననే కన్నతల్లి కర్ణభావ నన్నిటికి నీవయ్యె యేకొఱంత
యుఁ జేకూరనీయక కొండంతానతో కన్నులకడ్డుకొని కాపాడుచుండినందుకు నావల్ల

నీకుఁ దుదకు మంచిసౌఖ్యమే కలిగినది.

జయ—కాంతావణీ ! ఇంత కడుపు పగిలి శోకించుట వ్యాయమా ! దురంతమగు నీవిచారకాసారమునకు పరీవాహ ముండవలదా ! ఇంతకు మీతాతగారు నిశ్చింతగా నస్తమించినాగు. ఇంక శాంతిబొందుము.

చ. మగువరొ గడ్డమూని బలిమాలెద నివెత మానుమింక తే
నగునటె యెంత మొత్తుకొన నాతని సీతనువుల్ తిరంబులే
జగమున చావుపుట్టుకలు జ్ఞానుల కొక్కటియే సుఖిగా శమిం
పగదె సుధీనిధీ ! నతగుణా ! తెగునా ! తెగునా వగందిగుల్ ! 77

మోహి—శూరాగ్రేసరా ! మాదాదాజీగారు తమయవసాన సమయమునఁ దమతో

నేమయిన చెప్పియుండిరా ? నేనప్పుడు కార్యాంతరమున లోనికిఁబోయియుంటిని.

జయ—శూరుల కుపదేశింపవలసిన రహస్యము లనేకము లుపదేశించిరి. తరువాత నీవిషయమును గొంచెము చెప్పిరి.

మోహి—మిత్రరత్నమా ! కరుణించి నట్లుఁజెప్పి దాదాగా రేమి వినిపించిరో యానతిచ్చెదరా ?

జయ—సుందరీ ! సాంతముగాఁ జెప్పవీలులేదు.

మోహి—(చకవతో) పోనిండు. వీలయినఁతక్షణకే నెలవిండు. అతికుతూహలమునకు తుమింపుండు.

జయ—సుందరీ ! ఇందు తుమించుటకేమున్నది ! వారునాతోఁ జెప్పినదంతయుఁ జెప్పెదవను.

ఉ. తల్లి గతింప నీలలనఁ డల్లియుఁ దాతయు నొచు మల్లికా
వల్లియొ నాగఁ బెంచితిని ; పాతకుఁ డల్లుని వల్ల చేటువా
ట్లల్ల గెనుఁజె; నెవ్వొది ఘటిఁచెదో వత్కులకీర్తి నిల్పు మా
పిల్లయ. రాజ్యమింక విసిపివఁగ నేరను నీకుఁ బైకధన్. 78

మోహి—(తనలో) అంతటిభాగ్యమా ! ఈమందభాగ్యురాలికి. (వైకి) పోనిం డింతవ

అకు విన్నించిత రిందులకే నేకృతజ్ఞురాల. పైరహస్యములు నాకే ?

జయ—సుందరీ ! నీవిషయమై దాదాగారు చెప్పిన ప్రత్యక్షరముం జెప్పివేసితినినుమా !

ఇంచుకంతయు దాచియుండలేదు.

మోహి—మీరిప్పుడు “ఇంకనిసింపఁగ నేరను నీకుఁ బైకధన్” అనుటచే నేమేని

దాచియుంచిరేమో యనుకొంటిని.

జయ—అదియు దాదాగారు చెప్పినమాటయే. అంతవఱకే వారికి మాటాడుశక్తి
యిందే.

మోహి—హా! దాదా! కడుపులోని యూకా పూర్తిగా వెలుగురించుటకైన నవకాశ
ము లేకపోయెనా! హా! నాహితీవత్సలా! ఇంక నేమిచెప్పియుందువో
గదా! దాదా!

జయ—చువతీ! మరల నేప్పూనికి దిగితివా! కొంచె ముపశమించితివేని దాదాగా
రుచెప్పిన పరమరసాప్య మొక్కటి చెప్పెద. ఇందాకఁ జెప్ప మఱచితి.

మోహి—ఏదీ! ఏదీ!

జయ—చుచీ యూకడియము. (నలుదెసలు పరికించి) ఇందెవ్వరును లేరుగదా! ఆచూ

పట్టు చెట్టుకుబురు దొంపములలో గలగల నేవో చప్పుడైనది.
మోహి—(చనవుతో) ఎవ్వరునులేరు. ఏవోపక్షులతొక్కల చప్పుడై యుండవచ్చును.

జయ—పక్షులచప్పు డట్లుండదు. చెట్టుపై నెవ్వడో మనుష్యుని సడియెనది.

మోహి—ఏమానిసి సడి యుంగాదు, అబ్బా! నన్నురింపక చప్పునచెప్పుడు.

జయ—సుందరీ! అపాయసమయమున మనమిచ్చుటకుండి తప్పించుకొని పైకిఁబోవుట
కదియొక సుఖవైనమాగ్గము. ఈకోటపాణిద్వారమునకుఁ బడచుటికొమ్మున
నొక పుష్కరిణి కలనుగదా! తద్గర్భతంబు సోపానములక్రిందినుండి యొక
సురంగమాగ్గము గలదు. తద్ద్వారమునఁ బోను పోను వెల్లడియై యేచూరుబారల
గూరములలో నొక నేలమాలియయిం గాలికాలయమునుం గలవు. ప్రస్తుతమచ్చ
టికిఁ బోవుటయే కర్తవ్యముగాఁ దోచుచున్నది.

మోహి—మిత్రగత్నమా! చిత్తము! ఎట్లేని నీప్రమాదస్థలమునుండి బయలుదేరినఁజాలు.

జయ—సరే! నేటిరాత్రియే ప్రయాణము. నీకలకునాణెములను జక్కబెట్టుకొనుము.

మోహి—అన్నియు సిద్ధముగానే యున్నవి. మీసహాయములన నొక్కరకుం గాపా
కుకొనినఁజాలు. అది యాత్మగౌరవము. ఆరగకు విలువలేదు. తక్కిన నాలు
నాకంతలెక్కింపఁ దగినవికావు.

జయ—కాంతాశిరోమణీ! అంత నిస్పృహ బూనుటకు నీకిపుడువచ్చిన భయమేమియు
లేదు. నీగదిలోనికి రమ్మ. నీవస్తువులలో విలువగలవాని నాచేతికిమ్ము. లెమ్ము.
(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

గులాం—(చెట్టునుండి దిగి పిఠికితనముచే బెదరి బెదరి చూచుచు) ఆ! అచ్చాకే!
వోవోబీ చెల్లమా! పర్వానహి! మాదీనుంచివాదృష్టమ్. దొంగా దొరిఖీనాఁడు.

పాట—దొరికినాఁడుదొంగ దొరికినాఁడుమాకి .

దొరికినాఁడుచోరు | దొరికినాఁడురా ||

దొరికిసెప్పిమాము | సరికివేయిస్తాము || దొరికి ||

వెల్లిగా బెల్లించి | మీటీమాటలాడి |

పిల్ల దాన్నియీఁడు | పెళ్ళాడా సూస్తాడు || దొరికి ||

హూఝార్కి పోతామ్ | హుషారీనేస్తామ్ |

కాఫీర్దగాసెప్పి | ఖైదూసేయిస్తాము || దొరికి ||

(పాడుచుఁబోగాఁ దెరజాటును.)

2. రత్నపూర్—కోటనుండి కాలికాలయమునకు- బోవు

రహస్య మార్గమున

[మోహినీ జయసింహులు ప్రవేశింతురు]

మోహి—అయ్యో! ఎంతభయంకరముగా నున్నది. అగ్గిరక్కసుండు దుర్గమెల్ల
నొక్కగుక్కం గబలించుచున్నవాఁడు.

తే. గీ. శరమునందుండి ధూమకేసరము లెగుల

మంట లనునాల్కలను జవలంటఁ జాఁపి.

కటకటధ్వని దంష్ట్రలు పగులఁజేయు

చగ్గిరక్కసి మిగిలు సౌధాళినెల్ల.

79

జయ—నుందరీ! భయములేదు. మనము ప్రమాదస్థలముచాటి కడుదవ్వు వచ్చితిమి. నా
వెనువెంటనే రమ్మ. గమ్యస్థానము సమీపముననే కలదు.

మోహి—ఇదే వచ్చుచుంటి. (కోటవంకఁజూచి) అయ్యో! సమయమున కోరుగాలి
మాడ దాపరించినది. అర్పరానిదై యగ్నిహోత్ర మంతకంతకు విజృంభించు
చున్నది!

జయ—అవునట్లేయున్నది.

లయవిలాసిని, భుగభుగశిఖిజ్వాల, గగనానిలజ్వలిత

ఖగబింబమోయనఁగ, నగగులచు గాల్చున్

పొగలెగయఁ గానగ్గి, నెగమాడి మ్రోడువడి
 దిగులంది బొగ్గగుచు, బగలుగుమి మగ్గు
 ఖగతణి వగంగూటి, గగనాపగం దటియ
 నగునంచు బాటుగతి నెగులు వినువీధి
 భగభగ వియద్విధి, కెఁ బాకు మంటసెగ
 వగనింపి వేచరు బెగవవడజేయున్.

80

మోహి—ఓహోహో! వేళ్ళుసిబ్బాదుల నును గిడ్డంగి యంటుకొన్నట్టున్నది. ఈ
 మాటు జ్వాలాజిహ్వం దొకంత శాంతించునట్లు లేదు. అగ్ని దేవుడు వాయు
 దేవుండు సహాయభూతులకుఁగా మంటలు నట్టలుల నొక్కపెట్టునఁ జుట్టు
 ముట్టినవి. పాపము. రాకపోకలకు వీలుచిక్కక యవనచమూసమాహం
 బంతయు నొక్కముహూర్తంబున హుతాశువాతఁబడునట్లున్నది. జ్వలనా!
 హవ్యవాహనా! శాంతింపుము. హా! హా! స్కంధావారములందు హాహాకార
 ములు మిన్న మోయుచున్నవి. శిఖిజ్వాలలు వేళ్ళుబిగంబుల దెస కేగిళ్ళు
 వారుచున్నవి.

జయ—నంతియనా! వీతిహోతుని శాంతంగమ్మని వేడుచుంటి వెంతబేలవు. పలు
 గాకులగు నీ కాకిమూకలసాకు దెరవులేదనియా నిచారించుచుంటిని. ఎంతసత్య
 కాలము!

తే. భీరసపుత్ర! నశపదీపి నగు

నిన్ను బట్టి, వచ్చి రీసీచమతులు

దివ్వె పువ్వుని ముద్దిక దివురుమినుత

లగ్నిబిగి వగ్గమఱాఁగాక హాయిగను నె!

81

వనజముఖీ! మనసైలిక నికాయంబు సర్వంబును మానసింగు కైదుచేసి యుదయపురము
 నకుం బంపివే నెనట. పోనిమ్మదియుమేలే. ఇక్కడనే యుంచినచో వీరిపాల్గే మనవా
 రికిని తటస్థించి యుండును.

మోహి—వీరవర్యా! అగ్ని హోతుఁ డింకను శాంతించినట్లు లేదు.

జయ—లేదు. లేదు (అగ్ని కభిముఖుడై కేగొమ్మిచ్చి) హుతాశనా! స్వభక్షకా!

సంపూర్ణాహుతి గొనక శాంతిపరుము.

మ. జ్వలనా ! కాల్చుముకాల్చు మిగిలిన మర్వాపారముల్పానుపా
పులు లేకుండగఁజేయుమా కొనుమ సంపూర్ణాహుతి దుర్గమున
ఖలుఁడౌ సాగ్రజి వంశవైరి నెక్కగ్రుక్కన్ మ్రొగుమా హేయము
న్చుమగంబోకుమ సర్వభక్షకుఁడ నీనోటబహన్ పూతు డౌ. 82

(ఇరువురు నిష్క్రమింపఁ దెగజాలును.)

3. రంగము—రత్నపురికోటమునదత్తి మైదానము.)

[సాగరజీయును మానసింహుఁడును బ్రవేశింతురు.]

మాన—ఆర్యా ! సాగరజీ ! ఆజయసింహుఁడెంతమోసముచేసెను !

సాగ—ఆతఁడు జయఁజల్లెని కుమారుఁడుగదా ! ఎంతసాహసకార్యమునకైన వెనుదీ

యువాఁడుకాఁడు. దుర్గదాహము వానిపనియేయని నానునుమానము.

మాన—కోటకు నిప్పంటించి ఏయర్థగాత్రపుడో వారిందుండి దాఁటివేసి యుండ
వచ్చును.

సాగ—నాకు నదేయనుమానము. ఏదేని రహస్యహృదయ వారు తప్పించుకొని యుండ

వచ్చును.

మాన—కోట నాల్గుప్రక్కలను, ఆమీఁద పట్టణము నాలుగుదిక్కులను మనసిబ్బందులు
కనుగొని కావలి గాచుచున్నవే. ఎక్కడికిఁ బోగలరు ? ఎట్లుపోగలరు ?

సాగ—జయసింహుఁడు కడు నేర్పరి. అతఁడెట్లందుఁ బ్రవేశించెనో మన మిదివఱకు

కూహింపఁ గలిగితిమా ! ఎట్లుప్రవేశించెనో అట్లే నా దిక్కుల యుండ

వచ్చును.

మాన—అయిన, గావచ్చును. అదే సలీంరాకుమారు డత్యుత్కృష్టముతో నిటు వచ్చు
చున్నాడు.

సాగ—వారి కుత్సాహము లేనిదెప్పుడు ! చిదానందపురుషులు !

సలీం—(ప్రవేశించి) మామాజీ ! హుషారీమే దర్యాప్త చేసి మోహినీబాయి సమాచార్.

అవుర్ దగాఖోర్ జయసింగ్ పరారీకూపీ చమత్కారే పైకితీసినామ్.

మాన—ఎక్కడ ? ఎందున్నారు ?

సలీం—బోలోరే గులాం ! బోలో !

గులాం—అచ్చా సర్కార్ ! ఖల్ రాత్కూ ఖాన్కీ-మే ఖిల్లాఖాళీ నేసి ఖందకేస్
ఖాళీగుడ్డీ యెల్ఖినాల్ యిన్నామ్. సర్కార్.

సాగ—చి తగించి వారా ! మన మూహించి నట్లే.

మాన—సరే ! అయియుండవచ్చును. నీ కీసమాచార మెవరు చెప్పినారు ?

గులాం—మాకీ యీరెండు నేత్రాల్ వ్యయమ్ సూన్నార్ సర్కార్. ఖల్ పూల్
బాగ్ మే జయసింగ్ మోహినీబాయి దోనోబీ ఖాన్కీ-మే బడే కమామిష్
నేస్తూవుంటే నెట్టూమిదనుండి యిన్నామ్ సర్కార్. జూటీబాత్ బోలాతో
జూతీసే మార్ హహారాజ్ !

మాన—సరే ! మేమిప్పుడే ఆసురంగమాగ్ధమునఁ బోయి నిజ మెఱింగివత్తుము.

సలీం—మామాజీ ! మాకీ రావాల్నీ హుద్దేషం ముఖ్యంగా వున్నాది.

మాన—కుమారా ! వద్దు. వద్దు. అందొకవేళ శత్రునైక్యములుండిన నుండవచ్చును.
లేదా, మోస మేనియుఁగావచ్చును. భవిష్యత్సర్వశౌముండవగు నిన్నట్టి
ప్రమాదస్థలమునకుఁ దోడ్కొని పోరాదు. మిత్రమా ! సాగరజీ ! ఆయనపా
ణులయి మీరు నావె తరండు !

సలీం—మామాజీ ! జయసింగ్ కీ జేడీల్ యేసి మోహినీబాయికి మేనాపర్ యేసి హావ
వ్యం పట్కారావాల.

మాన—సరే ! వారచ్చట నున్నచో నట్లే చేయవచ్చును. మీరుమాలిక్రిము శిరమున
మిగుల భద్రము. (సాగరజీతోఁ గలసి నిష్క్రమించును.)

సలీం—అచ్చా ! అరే ! గులాం. దారూ జరూర్సేలే ఆవు.

(ఇరువురును త్రాగుచుండఁగాఁ దెరవఁబడును.)

~~~~~

#### 4. రంగము—కాళికాదేవ్యాఃయము.

[మోహినీబాయి తడకచిత్తముతో విగ్రహము నెదుట ధ్యానించుచు  
మోకరించి యుండును.]

మోహి—భుజంగ. భవానీ! మృడానీ! శివా! నీలవేణీ!

భువిన్నీ వె దిక్క ంటేఁ బోషింపు మానన్

ప్రవాళాధరీ! నన్ గృహం జూచు వారె

రు! వే గావ రావే! సరోజాయీదేవీ!

ఓకాత్యాయనీ ! ఆ రజనాభయప్రదాయినీ ! నదా త్వదీయపదారవిందంబులే మదీయ  
హృదయ మందిరమునందుం బొందుపఱచి నిఖిలప్రపంచమున్మఱచి నీవే సర్వముని  
సమ్మొకొనియున్న దాన. కడుదీన. మతిహీన. నడిసముద్రములోని పడవ వడుపున సుడి  
గాలి కడగం డ్లేదిక్కున కీడ్చిన నాదిక్కునం బోవుచు నేగడియనో దరిగానరాని  
యీవిచారంపు గడలిం గడువనేరక దీని కడుపునం బుడుంగునంబడి యడుగంటునున్న  
ధాన. చిన్నప్పడే కన్నతల్లి కఱవైపోయె. కన్నతండ్రి దయావిహీనమానసుండయి  
మానాభిమానములు పోనాడి కుక్షింభరత్వముచే గన్న కూతురని యించుకేని సంకో  
చింపక కులభ్రష్టంజేయ నుద్యుక్తుండయి యున్నవాడు. పుట్టిననాటం గోలె కన్న  
సంతానముకన్న మిన్నగా నెన్నకొనుచు నెండకన్నెన్నడేని నెఱుంగనీయక కన్ను  
లనద్దొకొనుచు గంటి తొప్పవలె గాపాడు మాతామహుండు, మహనీయసదాచారపరా  
యణుండు మాయదారిమిత్తి వాతంబడి మటుమాయమైపోయె. కన్నవారికిని బెంచిన  
వారికింగాక యేకాకినై వీకడక్కి తమోమయంబై నర్వశాన్యంబగు నీలోకమున దారి  
తెన్నులు గానరా కూరక పరిభ్రమించుచున్నదాన. ఓజగజ్జననీ ! జగదేకరక్షణీ !  
ఆ రజనాపన్ని వారిణీ ! దుష్టసంహారిణీ ! నాయవస్థంగని కనికరింపుము. కరుణింపుము.  
అర్చకుడు—(తొందరగాఁ బ్రవేశించి) రాజపుత్రీ ! మీతండ్రిగారగు సాగరజీయును

జయపురాధీశ్వరులగు మానసింగుగారును లోనికివచ్చుచున్నారు. ఏమిసెలవు ?  
మోహి—ఇక సెలవేమి ? నాకడపటిగడియలు సమీపించినట్లున్నవి. అయ్యో ! సమ  
యమున కాజయసింహ కుమారుండును లేకపోయెను. కోటలోని పూదోటలో  
దాదాగారిచ్చిన లోహపేక్షక పఱచివచ్చుటచేఁ దిరిగి దానిఁ దెచ్చుట కచ్చో  
త్రికిఁ బోయియుండెను. పోనీ ! నామాటకేమి ? దారిలో నాతనికేమియు నపా  
యము రాకుండిన నాకదియేపదివేలు !

శా. దేవీ ! వావనరూపిణీ ! భగవతీ ! దేదీప్యమానప్రభా

వా ! విశ్వాత్మకదేహినీ ! శరణు నీపాదాంబుజాతంబులే .

నావిజ్ఞాపన మాలకించి యిపుల న్నామావశిష్టంబుగా

గావింపం గదె భక్తవత్సల జగత్కల్యాణ కాత్యాయనీ ! . 84

(మోకరించి తదేకచిత్తయై ధ్యానించుచుండ సాగరజీమానసింహులు ప్రవేశింతురు.)

మాన—మిత్రమా ! దేవీవిగ్రహము నెదుట మోకరించి తదేకదీక్ష ధ్యానించు నామిం

చుబోణియే మీకుమారీరత్నముకాబోలు ! ఆహా ! ఏమి యమె దైవభక్తి !

మీ కన్నియ చక్కదనమల కిక్కయేగాదు. గుణాకృష్ణవలెగూడ నున్నది.



గీ. రాజ! యిటువంటి పుత్రికారత్నములకు

నాకును వాసు నడమె రత్నాకరుడను

సర్థ మిచ్చెను నాగరాహ్వగుము మీఁద

బెట్టినారే మొ మీవారు పుట్టి నపుడె.

85

సాగర—అర్యా! ఇది కేవలము కవితాబద్ధమగు ప్రశంస. మాకుటుంబమునం గాని సం

డియుఁ దమకుఁగల వాత్సల్యముచే నట్లుదురుగాని మేమేపాటివారము!

మాన—మిత్రమా! ప్రశంసకుఁ గాదుగాని మీ పుత్రిక సర్వోత్కృష్టచరిత్రవలె నాకుం

గనుపట్టుచున్నది. మంచిరూపవతి; తదనుగుణ్యమగు గుణవతి, విశేషవతి, పనయ

వతియునై యుండఁబోలు. ముందుగా మీరుకన్నడి పుత్రికాన్నేహమునఁ

బ్రసంగించి యెట్లయిన నిచ్చోటువాపి యుదయపురమునకుఁ దోడ్కొని చను

బందోబస్తు చేయుఁడు. ఇందు బహిరంగముగా నేను జోక్యము కలుఁజేసికొ

నుట యతిక్రాంతమర్యాదగా నుండును. జయసింహుఁ డిప్పుడిందులేనట్లున్నది.

అతఁడిప్పు డెక్కడికిఁ బోయినదియు నెందున్నదియు విస్పష్టముగా కనుంగొన

వలయు. నే నిందేముండెన. మీ కసాధ్యమైతపో నేకవత్తును. మతిపాండు

పనిపండించుకొనిరంకు.

సాగర—చిత్తము. నునచేతిగోరిపని. సాఫిదుటకేమికష్టము! వెతలు తెసవులు

నాలుగుకగా! మొదటిసూతును నిర్ధకములైన తురీయఃపాథ యుండ నే

యున్నది.

మానం—గోటం జిగురుఁదగువానికి గొడ్డండ్లేల? పోయిరండు. నేనిందేముండెన.

సాగర—(పోయి నేవీసగ్రహము నెదుట మోకరించియున్న మోహినిని సమీపించి

బిడ్డా! ఇక్కడనా యుంటిని! అక్కటా! ఇంతదిక్కుమాలియుండ నీకేమి

కర్మచుమ్మా. లెమ్ము. మనయింటికి పోదమురమ్ము.

మోహి—అయ్యా! నాదిస్కృతమరామఁడు. నా కీగోకముగా నెవ్వరుకులేరు. లోమ

లతో నాకు జోక్యములేదు.

సాగర—అదేమమ్మా! అట్లనెవరు నీమనసు సరిగానున్నట్లులేదు. ఆపదలపై నాపద

లువచ్చుటచేఁ గాఁబోలు మది బెదరి చెదరిపోయినది. మోహినీ! మది కుదురు

పలుచుకొనుము. నేను నీతండ్రిని. మనయింటికి పోదమురమ్ము.

మోహి—నాకుఁ దండ్రియును లేఁడు తల్లియులేదు. భక్తజనకల్పవల్లియును నీసతీమ

తల్లియే నాతల్లి. ఇతరులెవ్వరును నాకుఁ గారు. నేనితరులకుఁ గాను. కరుణించి

మీదారిని మీరుపోండు. మీరెవ్వరో దేశద్రోహులవలె నున్నారు. మిమ్ము చూడ నాకుభయము- కాదు- అసహ్యముగా నున్నది. అదిగో మేచ్చకార్డుల ముల నాశ్రయించుకొన్న తోడేలు ఆపంచను పొంచియున్నది. దానియొ గిలిదిను నీదుమ్ములగండు నాకుఁ దండ్రియట. ముందుగా పసిఁబట్టుటకిక్కడికి బంపఁబడినది. దుష్టసత్యములారా! పొండు! పొండు! తెలియదా ఇది మృ గేంద్రవాహన యుండువోటు, మీయాట లిచ్చోటసాగవు.

సాగర—ఆర్యా! మానసింహా! ఇటుగండు. ఈమె చిత్తము స్వస్థముగనున్నట్లులేదు.

మాన—(సమీపించి) ఇనియన్నియు వేషములు. మీరూరకుండుఁడు. నిమిష ములోనే జక్కఁజేసెదను. (మోహినితో) ఓరాజపుత్రీ! ఇట్టిపిచ్చివేషములవలనఁ బ్రయో జనములేదు. నీతో నొక రాజద్రోహి యరుదొచెనట. ఆతఁ డెందున్నాడో చెప్పుము. లేకున్న నీకుఁ బ్రమాదించును.

మోహి—రాజద్రోహియా! దేశద్రోహులు, వంశద్రోహులు, స్వామిద్రోహులు, భ్రాతృద్రోహులు, లోకములో మీకు మించిన ద్రోహులీప్రపంచమునందు, కా దీముల్లోకములందును లేరు. పొండు, పొండు. మీరుతప్ప మఱియెట్టిద్రోహు లిప్పట్లునలేరు.

మాన—ఓనంగ నాచీ! దొంగవేషములుమాని గజదొంగయు రాజద్రోహియును దుర్గ దాహుఁడును నగు జయసింగిందులేఁడా! చప్పునఁ జెప్పుము. లేనిచో నాతని తప్పు నీమూపునంబడి నీకు ముప్పుఁదెచ్చి పెట్టును.

మోహి—అయ్యా! నీవేనా మానసింగవు? మీసోదరిమే కామా పానుషాపట్ట శ్రీదేవి! పాపము! మీచిన్ని మేనల్లుని యాటసామానే కాబోలు, పోలాపురికుండి వచ్చు చుండఁగా దొంగలెత్తుకొనిపోయిరి. ఆదొంగతనమా యిప్పుడు జయసింహునియందఁ జారోపించుచున్నావు?

మాన—వగలాఁడి! అధికప్రసంగముమాని జయసింగెందున్నాడో చూపుము.

మోహి—ఓహో! మీకు జయసింహుని జూపింప వలయునా!

మ. జయసింహుని గనిపింపఁగా వలయునా? చాడే నెఱింగింప ని

ర్భయులై పట్టఁగలారె! మెచ్చఁదగు; సేబాష్! యోధులే! పైకర

ద్వయముంబట్టి యొసగు మేమటుపమున్బాధింపఁగా నేర్తును

చయయో! పల్కెదరేమొ! నాకలవియకానా! ఆడుదానంగదా!

మాన—అనిలపుఁదామని మిన్నకుండిన కొలదిని నీరతికాంతమర్యాద వగుచున్నది.



వినుచుంటివా ! జయసింహుడు రాజద్రోహి. దుగ్గదాహకుడు. అతఁ  
యిక్కువలెఁజింగియు నిక్కువము మఱుంగుపఱచిన నీకు మరణవండన తప్పదు  
మోహి—అయ్యో ! నన్ను చంపివేయుదునని భయపెట్టుచుంటివా ! నీవు రసపుత్రవఁ  
శసంజాతుడవేనా ? రసపుత్రులకు చావొకభయకారణమా ! నీకు మరణ  
మన్న నంతభయమా ? పాణిమన్న నంతతీపిమా ! ఓరిమానహీనుడా !  
నీ మానంపురమకు జన్మస్థాన మా దేశ

మతకు దూరకకు మనుపుకన్న

తోడఁబుట్టువులఁ గూతుల బజారునఁబెట్టి

కులవిహీనుల కమ్ముకొనుటకన్న

గోమాఁసమును మద్య మామోదమునఁ దిను

మేచ్చుపంక్తిని విడు మెసపుకన్న

అడియాసలను జెంచి యన్నదమ్ములఁ జీల్చి

కూటికై యితరులఁ గొలుచుకన్న

తే. గీ. మరణమే కష్టతర మని మదిఁ దలఁచితే

ఉట్టికట్టక యాగుదే యుర్విమీఁద

నిట్టిబెదరింపులం గట్టిపెట్టు మొకట

మాన మేదిర నీకు మర్మానసిగ!

87

[తెరలో జయసింహుడు]

చ. నళింపు నెజ్జ భద్రమసి నమ్మిసుఖంబున నున్నహంసికా!

మొకువతో మొలఁగు మిఁక మేచ్చనివేల్పు, కళంకుడున్ ద్విజా

తులకగవాడు, దేశికవధూవ్రతభంగరతుండు, సోదరీ

నిలయమఁగూల్చు రాజుటకు నేర్పునవచ్చెఁ జలింపకుండుమా.

మాన—(విని) అదిగో ! రాజద్రోహి జయసింహునిమాట వినవచ్చుచున్నది. నేనోయి

వానిబంధించి పాణిమతో ఢిల్లీకిఁ గొంపోవలయును. మీరన్నట్టులీమెకు చిత్త

చాంచల్యమే కలిగినది. లేకున్న నిట్టిప్రేలాపనపుట్టదు. ఈమె నెట్లయినను

పనము ప్రస్తుత మదయపురమునకుం గొంపోయి తగిన చికిత్సఁ జేయింపవల

యును. ఇంతలో నే నీ జయసింహుని హతమార్చివచ్చెదను. జాగ్రత్త.

[నిష్క్రమింపఁ దెగజాఱఁగా ముందునుండి జయసింహ మానసింహులు  
చెరియొకవైపునను బ్రవేశింతురు.]

జయ—ఓరీ! మానసింహ! యుద్ధకార్యములో నీచాకచక్యమింతియేనా?

చ. నిలువెడులోతు గర్తముల నిల్చి తుష్టాకుల పూతులించుకే  
వెలి కగుపించ టుప్పుమఱి పేల్చుట పోరటరా! దురంబునం  
జిలుమొ బలమ్మొ తెల్లమగుఁ జేచెయిగల్పి ముఖాగుఘోదమిం  
దలపడి పోరి గెల్చికొనున్, కననౌ నిజదర్ప మహ్మదున్. 69

మాన—దారిదోపుడవగు నీతోఁ జేఁ జేసికొని యుద్ధముచేయుటయే మావంట్రి వీరు  
లకుఁ బరవలెక్కవ. ఇదిగో నీదర్జాకుఁ దగిన వారిని బంపెద నుండము.  
(బిగు లూదును.)

జయ—ఎవరిని? మేనల్లునింగాబోలు. ఓరీషిటికిపందా! ఇంకమాత్రమున నిన్న విడిచి  
పుత్తుననుకొంటివా?

చ. నిలు! నిలు పోకు! పోకు! మికి నీచవతీ ధృతమాలి, చాలనా  
కలిగొనె నాద వాలు చిరికామ నుండియు రాజపుత్ర మో  
గెకులు కైక్త మాఁగముల ఖాదిన మబ్బక; రమ్మ! కీల్ ఫిరం  
గుల ముని ముందునిల్చుకొని కోటలుమీఁటటయా రణంబనన్.

మాన—మియో ధుల కట్టి యధనిక సాధనములు లేమిఁజేసి యభావముఁడు నీకట్టి  
విరక్తిం జూపుచున్నావు. సవయమనకుఁ గేలనఁడి వాలు జాతిపోయినది.  
లేకున్న నీపాటికఁరము మొందెమునఁడి వెడలి నీకట్టి యల్కఁతోక్తులాడనే  
రకయే యుండువు.

జయ—ఓమీ! కేలనఁడి వాలుజాతినదా! సరే! అవకాశమిచ్చితని. పారవముకల  
దేని క్రమ్మటవాలంగొనీ శస్త్రయుద్ధమునకుం గడఁగుము.

మాన—నీవు నిజమైన రసపుత్రుడవేని యిక్కడనే నిలువుము. నీకుత్తుకఁగోసి నెత్తురు  
ద్రావు వేటొక్క కత్తిందెచ్చి నీయు క్కడగించెద.

జయ—ఓహో! లట్లుయిన రేచ్చుకొమ్మ నీవురచ్చుకకు నేనిచ్చుట వాయనలే

మాన—వగవాడవైన నిచ్చుటనఁడి కాలకడల్పగుడదు నుమీ! (పోవును.)



జయ—అయ్యో! నేబుద్ధిమాలినపని చేసితి నేమోగదా! ఈదేశదోహియెడ యుద్ధ  
నీతి నాలోచించితిని.

మాన—(తిరిగివచ్చి యుద్ధమునకు సిద్ధపడుచున్న టైమరుగా నిలబడ నిద్దలు సిద్దీలు  
వెనుకనుండివచ్చి జయసింహుని బంధింతురు.)

జయ—హా! దోహి! ఆడుదానిపని చేసితివిరా!

మాన—(సిద్దీలతో) కదలకుండునట్లు కాలుచేతులు గొలుసులకట్టి నెట్టుడు.

జయ—ఛీ! ఛీ! ఆడుదానిపని చేసితివిరా, రసపుత్రకులకళంక!

ఉ. శైవుల చేయిజాటికడఁ గావ్రనఁ గేలను వా లమర్చుకోఁ  
గా దయసేయు మొక్కతృటికాల రశావధి నంచు వేడ సి  
పై దయఁజూపఁ టిట్టిపని పాశమువాక మొనర్పఁ బూనినా  
వా! గురితాత్మ రక్షకుని భక్షణసే యట నీగుచ్ఛత్తనూ! 91

మాన—పోరా! పేలరీ! ఇట్టి శ్రీరంగనీతులే నీయట్టివారి కిట్టియవ్వలలో బట్టుగొ  
మ్ములు. (సిద్దీలతో) ఓరీ! మీ రీరా-దోహిని మిక్కిలి భద్రముగాఁ గొం  
నోయి మాయు తరువులు వచ్చువఱకు నదయపుర కాగాగారమున బంధింపుడు.  
పొండు. జాగ్రత్త!

(నిష్క్రమింపఁ దోరజాలును.)



ర. రంగము—కిమల్ మియదు రత్న పూయకోట కు

మధ్యసూర్గము.

[యవనయోధు లొకయేటివంటెనను దాటుచుండఁగా ప్రతాపుఁడు  
నిజబలమును హెచ్చరించుచుఁ బ్రవేశించును.]

ప్రతా—ఏమిచెప్తమా! మారసపుత్రచమూసమాహంబు విటిగి పరాభూతమగు  
చున్నట్లు గన్నట్లుచున్నది. ఓహో! రసపుత్రయోధులారా!

చ. మరణమానాజమెందు నొకిమాతె ఘట్టును జంతుకోటి కీ  
తనినానుచుండఁ దప్పినను వప్పుచె యెప్పుడొకై, పాటి మీ  
చింతకీర్తుల న్నూపుచేయకుఁ డోరసపుత్రులారా! సం

గరభుని బుంగిన న్యశిమా గాతురు పాటిన జావుతప్పనే. 92

[అంత ప్రతాపపుత్రుడగు నమరసింహుడు పరగునవచ్చి]

అమర—బాబాజీ సర్కార్ ! అల్లదే విరోధివరూఢినీయూధం బొక్క పెట్టున నాన

దీగర్భంబునం గూలబడినట్లున్నది. ఇటు చిత్తగింపుడు !

చ. పురుషకృతంబొ దైవకృతమో కనుఁ డల్లదే! కీలువం తెనక

మఱ సడలంగ నేటబడి మగ్గు రిపువ్రజ మొక్కపెట్టునన్

గరముల నున్నకై మపులు గాత్రములు గవచంబు లున్నపున్నవ

ల్లొరగిరి నీటిలో యవనయోధులు సాయుధవాహనాధ్యులై. 93

ప్రతా—కుమారా ! అది శత్రుసైన్యమగుట నిశ్చయమేగదా !

అమర— అందునకు సందేహమేమి ? తిలకించిరా !

క. నెలవంకయు రిక్కయుఁగల

తెలిజెండా యెగులునదిగో! దీన్ దీననుకే

కలుఁ బాశ్చాత్యశతఘ్నుల

యులివులు వినలేదే! యవనయోధులు గారే! 94

ప్రతా—అంతమట్టునకు నిశ్చయమేకాని విరోధుల వంచింప మనవారు నొక్కక్కప్పు

డిట్టికృత్రిమచిహ్నములను ధరించుట కలదు.

అమర—అగుఁగాని మనవారు ప్రాణముపోయినను గేవల రాక్షసోచితములగు విష

వాయుత్వేష నాళీకాస్త్రములను శతఘ్నులను ప్రయోగింప నంగీకరింపరు. అది

పురాతనయుద్ధనీతికి విరుద్ధమట.

ప్రతా—సరియే ! నీయూహ నిశ్చయమే కావచ్చును !

అమర—బాబాజీ సర్కార్ ! నాదొక చిన్న సంశయమున్నది.

చ. జల్ముల గాలిలోఁ జదల సంగరమకాఁ గనరానిభూతముల్

కలబడి పోరుసల్పఁ గలకాలమువచ్చు నటంచు నెవ్వరో

పలికిరి మొన్న పూర్వపు నిబంధనలం గొనఁగొత్తపద్ధతిక

దలపడు శత్రుగెల్చుటెటు? ధర్మము కాలముఁ బట్టిగూఱదే. 95

ప్రతా—ఆవును. రాజులంబట్టి ధర్మము మాలుచుండను. కాలముంబట్టి రాజు ప్రవ

ర్తింపవలయును. ఇట్టి విషమావస్థలం దనస్థించుటకుఁ గొన్ని ధర్మనూత్ము

ములు పూర్వకాస్త్రములయందే గలవు. మాటకరుగకు- దయ యందఱిమానవుల.



కుండవలసిన సామాన్యధర్మముగదా ! అట్లు యుద్ధభూమిలో నొకయోధుడు తనచేజిక్కిన శత్రునియెడ దయజూపి విడిచిపెట్టవచ్చునా.

అమర—ఎంతమాత్రము విడిచిపెట్టరాదు. అనియేమి ? బాణశస్త్రేయో శ్రోతవార్తలను వినిపింప వచ్చుచున్నట్లున్నది.

బాణ—(ప్రవేశించి)

చ. కటకట! మిత్రీనూ! ఖలుఁడు కాశ్యపయిబడె నందు నేలయ క్కటికముఁజూపి ప్రోచిలెచి? కాలభుజుగము వాఁడు కాటువే యుటకెదలంచు; ప్రాణముల నోమిన నీరణధర్మ మెంచెనే కుటిలమతిన్ వధించి తరుకొట్టి వింటిగురత మితగో. ౯౧

అట్టి దుష్టబుద్ధిపట్టుననా సనాతనధర్మమూలించుట ! అయ్యో ! చేజిక్కిన శత్రునిని విడిచిపెట్టి యొత్తగట్టిపారపాటుచేసితివోయి !

అమర—కవిశిరోమణి ! వార్తలేమి ? ఎవనిగూర్చి మీ రట్లువిచారించుచుంటిరి ?

బాణ—అయ్యో ! మనజయసింహమూరుఁడు. చేతజిక్కిన మానసింగును విడిచివేసి మీఁదుమిక్కిలి ఆ దుస్సంగుఁడు చేసిన మాచోపాయముచే నుదయపుర కాగా

గారమున నిపుడు ప్రాతఁకాఁపై యున్నాఁడట.

ప్రతా—ఏమీ! జయసింహుడేనా ? ఎట్లు ? మోహియేమైనది ?

బాణ—ఇదిగో ! అతఁ డుదయపురమునుండి తనపెంపుడు పారావతముచే బంపి స్వహస్తలిఖితమును నీయుత్తరముదిలకించిన యావన్వృత్తాంతము స్పష్టమగును.

ప్రతా—(పుచ్చుకొని చదివి నిట్లున్నపుచ్చి) అహో ! ఇట్టిమౌవన ముందు పుట్టినకాని లోఁగాని యింకముందు బుట్టఁబోవువారిలోఁగాని యుండఁబోదు. సరిగే దైనమున్నాఁడు. కాని మిత్రీనూ ! బాణశస్త్రారకా ! ఇందుఁ దుదివి లిఖింపఁ బడిన గుప్తపేటికావృత్తాంతము సాంతముగాఁ జదివి చూచుము. (ఉత్తర మిచ్చును.)

బాణ—(చదివిచూచి) కులవృద్ధుల కణమట్లు శాసనము చుర కతిక్రమింపరానిది. పేటికయు దేదియో యమూల్యవస్తు పుండఁబోలును.

ప్రతా—అమూల్యము కానీ ! కాకపోనీ ! అతనిశాసనమే మనకమూల్యము. కవున మనమిప్పుడే తదీయగేవ్యాలయమునకుఁబోయి యక్కడ నిక్షేపింపఁబడిన మనపేటికందీసి యుదయపురమునుసాధింప నేడే దాఁడివేడలవలయును. ఇంక పేటిక మనకశ్రమైక కరుణ మియుగోగుండా మొదలగు దుర్గములను భద్రఁబఱచుగా

రక్షించుటకుఁ దగినయే గావట్లు చేయవలయును. అప్పుట్లు చెప్పమఱచితిని. మన  
రసపుత్రుడండనామకు లందఱు మండమాత్రకుమును ప్రచండపుత్రుండ ఖండన  
దోర్దండయగు నాచండికామాతనుండను ఈ నాశాసనచుత్రికమింపచుని శపథ  
ముచేసి మఱియు జైత్రమాత్రకు బయలుదేరినవలయును.

సీ. త్మాభర్తయేనియు గడ్డిమెత్తనగాని

మృదుత్పమునఁ బవ్వలిపఁ జనకు;

పుట్టుభోగమునేనిఁ బూరియింటనెగాని

శ్రేష్ఠహక్మ్యమున వసి పఁ జనకు;

కోటిసుండే) మాగులవిస్తరినెగాని

హేగురాత్రను భుజియింపఁ జనకు;

దర్శోద్ధతుఁడను గింద్రుగ దువ్వలెగాని

కొవ్వీ మీసము లెగమవ్వఁ జనకు;

గీ. గుగటిమికిఁ బుట్టినిల్లు మునువలఁగన్న

తల్లి మీనామ కపపురం దగనిచిచ్చుఁ

బెట్టుచున్నట్టి శత్రుల పేరుకూపి

తిగి చిత్తూరుకోట సాగించువలకు

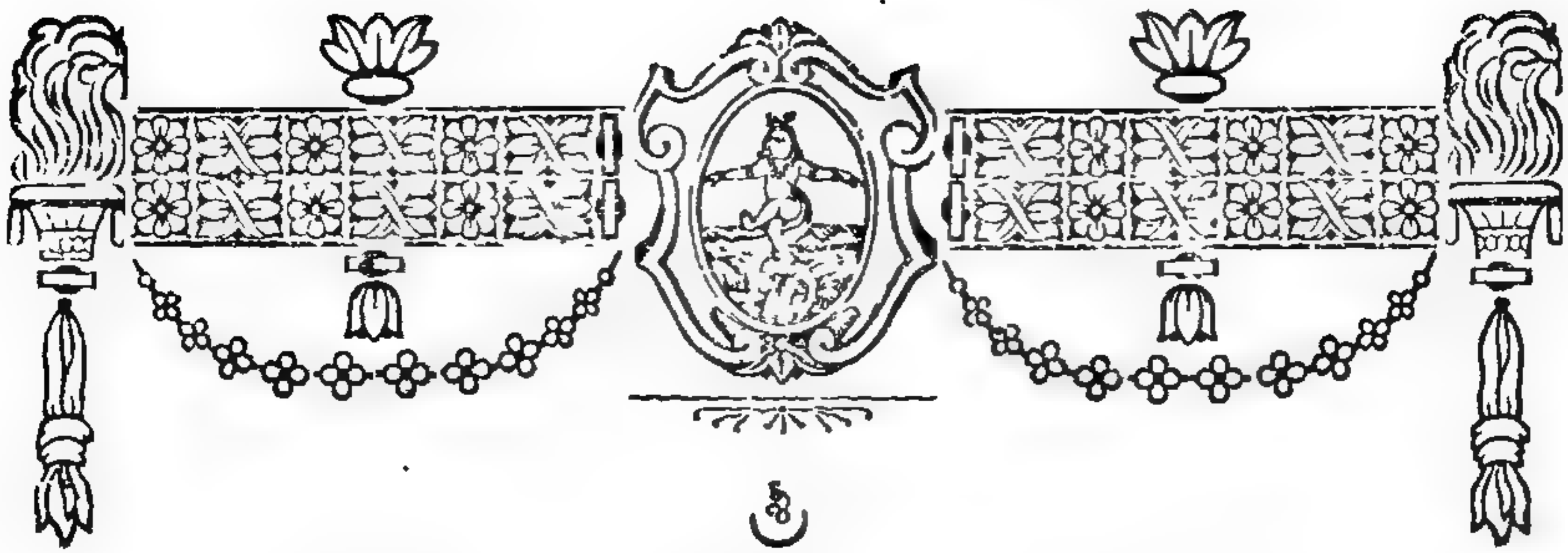
97

ఇదే మదీయశాసనము ! మనయోధుల కందఱికిం దెలియఁజేయుము.

(అందఱు నిష్క్రమింపఁ దెలివారిలును.)







# రాజపుత్రతేజఃపుంజము.

(రాజాప్రతాపసింగు)

పంచమాంకము.

1. రంగమ—ఉదయపురమర్గము నుండఁజే మైదానము.

[ప్రతాపసోదరియగు కమలాబాయి చిత్రకాణిజేషమునఁ గొన్ని పటములతోడను చిత్ర  
లేఖనసామగ్రితోడను బ్రవేశించును.]

కమలా—పటములమ్మా పటములు! చక్కదనాల పటములు! మద్దినుసుపటములు! ము  
ద్దుగారుపటములు! \* \* \* \* \*  
(తనలో) ప్రస్తుతము కోటలోఁ బ్రవేశించుటకు నాకీజేషమే తగియున్నది. బా  
ణభట్టు నాతోఁజెప్పినమాటలే యిందన్ని చోటుల విశవచ్చుచున్నవి. ఒక్కమో  
హినినేకాదట; జయసింహునిగూడ బంధించి యిందు కొనితెచ్చిరట. సరే దు  
గ్గముసమీపించితినిగాదా! ఈజేషమున నిందుఁజొచ్చి నేర్పుమై వచ్చిన పని సా  
ధింపవలయు. (కొంచెము పరికించి) ఆహా! ఇది మాయదయపురపుఁ గోట  
యేనా, ఆచూపట్టునదియేనా, ఉదయసాగరము! ఇప్పుడు నేనడచుచున్న వేనా  
చిన్న నాఁడు మే మాటపాటల వినినోడించిన ప్రమదావనవాటికలు! అముచ్చ  
టలును మరిపెములును నిప్పుడు కలలైపోయినవిగాదా!

సీ. వజ్రలు సింకను బొగవచ్చుచున్నట్లై యి

చోట్ట మాగుజ్జెనగూటి పోయ్యి,

అదె మావిక్రిందఁ దా నమరు శిథిలమయ్యె

బ్రియమైన మాబొమ్మ పెండ్లి పీనె,

ఉన్నవింకను వట్టియూడల నందాదు  
 లీల మేయూగిన డోలిక లవె,  
 జీర్ణంప దింతకుఁ జెలుపుగట్టున బొమ్మ  
 కొలుపుప వేసిన కుంజశాల,  
 చేడలంగూడి విరిబుతు లాఁతి మట  
 మదమరాళంబులకు నడ ల్మప్పితి మిట  
 కాన నగు నేటికిని గను ల్మప్పినట్లు  
 లాటపాటలు మాచిన్ని నాటివెల్ల.

అదిగో ! ఆపొగడచెట్టుకిందనున్న స్ఫటికశలావేదికపై నిద్దఱు ముద్దయలు మాటలాడు  
 చున్నట్లున్నది. వారే యొకవేళ మోహినీచంద్రకళలై యుందురేమో ! ఇంక నావేష  
 ము వినికెరిచేయవలయును. (పైకి) పటములమ్మా ! పటములు ! చక్కదనాల పటము  
 లు ! ముద్దిమను పటములు ! ముద్దుగారు పటములు !

ఉ. చిత్రముల న్నిదించుదును జీవకళ ల్పచరితుఁ జిత్రపుం  
 బత్రములం దపూర్వమగు భావములం బ్రచురించుకట్ల నా  
 చిత్రము కృత్రిమాబా నిజజీవియై నాభ్రమియింపఁ జేయుచున్  
 చిత్రకళాభిమానలగు చేడలు నాపనిఁ జూచిమెచ్చఁడీ!

99

(పూర్వోక్తరీతిని మోహినీచంద్రకళలు విశ్రమించి యుందురు.)

చంద్రకళ — రాజపుత్రీ ! మోహినీ ! ఎప్పుడూనుఁ చారమేనా ! నలుగుఁలతోఁ గలసి  
 మెలసి కలివిడిగానుండు నీముద్దుమొగము చూచి యానందించు భాగ్యమింక  
 మాకుఁ జేకూర్పఁదలఁచుకో లేదటమ్మా ! ముద్దుగమ్మా !

చ. కనులకు రాణివాసమఁటె కప్పెదవెప్పుడు బాష్పపుండరక  
 ననితరొ దృష్టిపాటునఁటె వంచినయానన మెత్తవెప్పుడున్  
 వినపును బల్కపు న్నుడుల వీనులకుం జవిగానివారమే  
 మనముననున్న నీవెతలు మాఁకెఱిగించినఁ గొంచెమూదువే.

కమలా — (దూరమునఁడి తనలో) ఆ ! అది లెప్పక చంద్రకళయే ! ఆభాగపు తొత్తే  
 యిది ! ఏదీకత్తి ! దీనికుత్తుకనుత్తఁచి తత్తునలు చేసినఁగాని నాచిత్రము.



స్వస్థపడకు. ఆదినమున- నాజీవిత కాలములో మఱపురాని కుష్కోజును అనుగ్రహమున-నీతోత్తు నన్ను వంచించుట కెంతయు కిచ్చేసినది. అమ్మాయని పిలుపులే కుండ నాగుప్తఖడ్గముచే నీని నిప్పుడ నటికివేసి యుండుచుగాని దీనిమూలమున నింకను గొన్ని రహస్యములు తెలిసికొనవలసియున్నది. మరల నేమో మాట లాడుచున్నది.

చంద్ర—అమ్మచెల్ల! ఉల్లాసముగా నుండరాదటే! నీవెంతదిట్టినవే! నీకెంతపట్టుదలయే! పది బది మేమొకటిమాలుకొనినను బెదవికదపిన పున్నెమునఁ బోవు! అదియేమియుపురూపమోగాని విరివోచీ! నీపలుకే మామ బంగారమును చున్నది! ఉల్లాసముగా నుండవే! తల్లీ! మాకోరిక చెల్లింపవే!

మోహి—నా కుల్లాసమెచ్చటనుండి వచ్చును!

ఉ. పుట్టితి నీయు, న్వేదించి బాదఁగనీరని ఘోషట్టికన్  
గిట్టనివానికై వడి లిఖించె విరించి సృజించివచ్చుడే  
బిట్టువిచార మిట్లరభవింతులు రాపని మీర లూరకే

తిట్టిన నేనులాభమును దిట్టిన నే గను మొడికట్టినే

101

చంద్ర—అబ్బ! ఎంతనిస్పృహత్వము! బిడ్డా! నీవిచారముపోవు నుపాచుము చెప్పెద నినుము.

మోహి—అది మీగలనఁగాదు.

చంద్ర—మావల్లనఁగా స్త్రీజాతివలన నని నీయుద్దేశము కాఁబోలు. పోనీ! మావల్ల గాకున్న నీకొఱకు వల్లనగువారి కాళ్ళనే పట్టుకొందుములే.

మోహి—అది మనుష్యమాంశులవలనఁగాదు.

చంద్ర—ఓహో! అట్లా! ఒకవేళ నీవిచారము మేమే పోగొట్టఁగలిగినవో!

మోహి—మీశక్తు లతిమానుషములే!

చంద్ర—ఒప్పుకొందువా?

మోహి—ఓ! తప్పక.

చంద్ర—సరే! ఎప్పుడో యొకప్పుడు; ఇప్పుడన్న నిప్పుకు కాదు సుమా నీదు; ఎదు పోగొట్టుట మాపని. అదియేమి? జయసింహుఁ డిటువచ్చుచున్నాడు! రా గృహమునుండి యెవరువిడిపించిరి చెపుమా!

మోహి—(వికసితముఖియై) ఎక్కడ? ఏవైపున?

చంద్ర—మాచితివా! ఎంతలో వింతమార్పు నీ మొగమునందుఁ గన్పట్టినదో! ఈ నిమేషమున నీస్వాంతయున నినుచుంత్తమైన మతమున్నదని యెంతటిబుద్ధిచుం తుండైనఁ జెప్పఁగలఁడా!

మోహి—సరే! బాగున్నది! మీ కెక్కసక్కెము లామట కమ్ముకుఁ జిక్కిన మేకను నేనొక్కతె నిక్కడఁ జిక్కితిని. మిమ్మువం బనియేమి?

చంద్ర—ఎక్కసక్కెములు కావమ్మా! అదిగో చూడుము. ఎవ్వరో వచ్చుచున్నారు దూరముగా నుండుటచే పొలితిపట్ట నేగక జనుసింహుఁ డనుకొంటిని. నామాట బూటక మేమో అటుచూడుము! వారిటే వచ్చుచున్నారు.

[అంత కమలాబాయి ప్రవేశించును.]

కమలా—(తనలో) వీరు తప్పక మోహినీచంద్రకళలే. సమీపించి వీరితో వెల్లఁగా స్నేహముచేసెదను. వారిప్పుడు నావైపున నే చూచుచున్నారు. ఇంక నావేష ము వినికెరిచేయవలయును.

మ. కొనర డో! కొనరంప నుదరులు! కోకొండ గుభిత్రా లద్భుతా ల్గనుగొన్న! తనె కల్కరి ముకుటులు గానబడు, బల్కరిం చిన మాటాడెడు కల్లుకోచనతె గూచిత్రాల చిత్రాలు ను ద్భుతకై యొక్కటిమో కొనుండును నచ్చ న్నచ్చకు న్నట్టిచో.

చంద్ర—ఎకరమ్మావీవు! ఏమి విక్రయించుచున్నావు?

కమలా—పటములమ్మా! పటములు! ముద్దిసునుపటములు! ముద్దుగారుపటములు! నేనొక క్షుత్రియపుత్రిని; చిత్రలేఖనము నాయభిమాన విద్య!

చంద్ర—ఇటురమ్ము! కూర్చుండుము! ఏవీ! నీయొద్దనున్న పటములు! మంచి మంచివి తీసి చూపుము. కృష్ణుని బాలకీర్తలు, జలకీర్తలు, రాసకీర్తలు, గోపి కావస్తాప్రహరణము, కాళీయమర్దనము.

కమలా—ఉన్నవి. కాని మీబోటివారుంపించఁ దగినవి యంతకన్న మంచివి గలవు.

మోహి—రసపుత్రపౌరుషమును దెలుపు చిత్రఫలము లేమేనియుంగలవా?

కమలా—లేకేమి? లెక్కలేనన్ని గలవు! చిత్రగింపుడు.

నీ. ఉంచుఁడి దీని సంయుక్త పృథ్వీరాజు

ప్రతిభుపై విరిదండ వైచుపటము,



కనుఁ డిదే హస్మిన్ శాంత యాశఃపుర

స్త్రీబ్రహ్మో నస్మి జ్ఞాచ్చివ పటంబు,

ఇదె కనుం డట్టరు నెదిరి వీరాబాయి

విభు విడిపించిన వింతపటము,

కొనుఁ డిదే యేకలింగని మోగెల వీరకః

కణములు మనవారు కొనినపటము

ఎలమి నభీనున్యకల్పఁడౌ నేకపుత్రు

మృతివినియుఁ బోగు మర్గావతీపట మిదె,

అదె హమీరుండు, బప్పురాయం డితండు,

తీయఁడీ దీని సంగరాణా నితండు.

103

చంద్ర—ఆహా ! ఎంతచక్కగా నున్నవమ్మా యీపటములన్ని గుఱు- తరుణీ ! ఇవన్ని యు నీవు వ్రాసినవేనా?

కమలా—ఆహా ! ఇవన్నియు నేనువ్రాసినవే. వలసినచో జనానావారు నావిద్య నిప్పుడ పరీక్షింపవచ్చును.

తే. గీ. ఎలమి నొకనూలు చూచిన నెట్టియాపు

మానిసియెగాని జగతు వేగాని దేని

నైనఁ జిత్రింకఁగా నేర్తుఁ బాఠాశిలు

భావములు కూర్చిఁగా నేర్తు పటములగు.

104

చంద్ర—ఏదీ ! చూతము ! నీశిల్పకళానైపుణ్యము ! ఇదిగో ! ఈఫలకమునై మారాజ పుత్రి చిత్రము లిఖింపుము ! ఇందు నిపరితనముచూపింపుము.

కమలా—(పుచ్చుకొని మోహినీపటమును వ్రాసి) చిత్తగింపుఁడు.

చంద్ర—(పుచ్చుకొని పరీక్షించి) హాయి ! హాయి ! చిత్రలేఖనమున నెంత నేర్పరి వమ్మా నీవు !

తే. గీ. నలునమోగ నహించి శ్రీమః పృజించి

క్షణమునో పాణములు పోము శాగదవలె

కలముఁ గుంచెయుఁగొని యరగడియ మాదు

మోహిని వ్రాసితివి జగన్మోహనముగ.

105

సుందరీ ! నీచిత్రకళాకాశల్యమెంతయుఁ బ్రశంసనీయము. కాని నాదొక్కకోరికి కలదు. మారాజకుమారి చిరకాలమునుండే దురంతచింతాకులస్వాంతయై యున్నది. ఆమెచిత్తము రంజింపజేయుటకై నీవు వేచొకరి చిత్తరు విందుఁ బొందుపఱచినంగాని యిది పూర్తికానేరదు.

కమలా—ఎవరిచిత్తరు విందు హత్తింపనగును?

చంద్ర—ఎఱుఁగుదువుగదా ! సాశుబ్రాధీశ్వరుండగు జయసింహకుమారుని. ఆకు మారవీరుని గూకారము లేక యీచిత్తరు వీమెచిత్తము నాకర్షింపజాలదు.

మోహి—చాలు ! చాలు ! అవి నిశ్చయముగా మీమనస్సులందలి కోరికలు.

కమలా—నొచ్చుకొనకుండమ్మా ! హాస్యమాడినంతమాత్రినే యాగ్రహింతురా?

చంద్ర—ఉవిదా ! హాస్యముకకు గాదు. మీ రాజయసింహు నెప్పుడైతఁ జూచి యుంటిరా?

కమలా—చూడకపోవుటేమి? ఆతఁడు రసపుత్రవీరకంఠీరవుండగు జయనుల్లుని పుత్రిఁ డు. మాబంధువర్గములోనివాఁడు. ఇదే చిత్తగింపుఁడు. ఆతనిచిత్తరువుగూడ ప్రస్తుతము నాయొద్దనున్నది.

చంద్ర—నాకెప్పుడు నాతనిఁ జూచుభాగ్యము లభింపలేదు. చక్కనివారిలో నెల్ల చక్కనివాడనియు, మగటిమికిఁ బుట్టినిల్లనియు జెప్పుకొందురు. అయినను చూపుఁడు. చిరపరిచయము గలదగుట మామోహినియే విమర్శింపఁగలదు.

కమలా—ఇదే తిలకింపుఁడు. ఇదివఱకు చూడకున్నను లోచనపర్వముకు నీవిగ్రహముం జూచి యభినందింపుఁడు.

చంద్ర—(చూచి యాశ్చర్యముతో) ఆహా ! ఎంతచక్కని యందకాఁడు. బ్రహ్మస్పష్టిలో నిట్టి సర్వాంగ సౌష్ఠవాకారులున్నారా యనిపించుచున్నది. బిడ్డా ! మోహినీ ! రాజే ! చూడవే !

మోహి—(చూచియుఁ జూడనట్లు చూచి చంద్రకళయం దనూయాభావమును నూచించుచు.)

చంద్ర—ఆహా ! ఏమి యాయుద్వితీయసౌందర్యము !

శా. ఆకర్ణాతదృగంతముల్ కనులు కార్యాసక్తిసూచించు న

స్తోకంబైన విశాలఫాల మెఱిగించు న్బుద్ధి సంసిద్ధి దో



రవ్యకోచాబయియుబ్బుచు మానయోత్సంబులెయుండోను సు  
శ్లోకాజానుభుజ్జ్వమే తెలుపు నిచ్చో వీనిశార్యోన్నతిన్. 105

బిడ్డా! మోహినీ! రావే! అనుభవింపవే కన్నులు గలిగిన ఫలము.

మోహి—(తనలో) అబ్బా! ఆపవిత్రచరిత్రుని చిత్రఫలక మీయపాత్రు రావీచేతం  
జూచుటకు నాకెంతయుఁ గష్టముగానున్నది! ఏమిచేయను!

చంద్ర—బిడ్డా! రావే! ఏ మాలోచించుచుంటివి! పోనీ! ఈదివ్యమంగళవిగ్రహ  
మాతఁ డగునో కాఁడో చెప్పనైన చెప్పుము.

కమలా—(తనలో) ముద్దుగారు నీనిద్రంపుటందకానిం జూచి యీపడపు విద్దియల  
లొద్ద కెద్దియో దుర్బుద్ధి యంకురించినట్లున్నది. నిజమునకు నేనుఁ బొరపాటే  
చేసితిని. కానీ! ముందుసంగతి యాలోచింపవలయును. ఇదియు నొకమేలుకొ  
ఱకే వచ్చినదేమో! కుక్కకాటునకుఁ జెప్పదెబ్బయనునట్లు మోసమునకు  
మోసమేగదా ప్రతిక్రియ! ఎట్లయిన జయసింహుని కారాగారవిముక్తుం గావిం  
చుట ప్రస్తుతకరణీయము. (పైకి) అమ్మా! ఇది తప్పక జయసింహుని చిత్తరు  
వే. మీకనుమాన మున్నయెడల నాతని మీ రెప్పుడైనఁ జూడఁదటస్థించినచో  
సిగపఱుచుకొనవచ్చును.

చంద్ర—ఎప్పుడో యన నేల? ఇప్పుడాయసయాకోటలోనే చెఱసాలలోనున్నాఁడు.  
పోయి చూతమరమ్ము. చిత్రకారిణీ! నీవు మాకోటలో పదిపూట లాగవల  
యును జూమా! దయయఁచి నాప్రార్థనచెల్లించుము. మనము కలిసికొనిన  
వేశాపశేష మేమియో నిన్ను వీడ వన సొప్పకున్నది. మోహినీ! నీవును  
వస్తువేమో రావమ్మా చిత్రపటపరీక్షకు.

మోహి—నేను రాను. వీరపురుషుల నట్టియావస్థలోఁ జూచుట మర్యాదకు విరుద్ధము.

చంద్ర—అబ్బా! ఏమిమర్యాద లెఱింగిన దానవమ్మానీవు!

కమలా—మర్యాదల మాటకుఁ గాదుగాని—

తే గీ సంజరమునందు బంధింపఁబడి స్త్రీనెను

సింహమును జూడ వాస్తవస్థితి తెలియునె;

అట్లు చెఱనున్న జయసింహు సందు నిపుడు

చిక్కి సగిమాట కలరూపు చిక్కటెల్లు?

106

అందుకుఁ గాఁబోలు నీమందయాన సందేహించుచున్నది.

చంద్ర—ఓ చిత్రకారిణీ ! నీవు మిగుల సమర్థురాల వగుటచే నొకరీతి మందరికాళ్లకు బందమువేయుచు నింకొకరీతి నీమె యవినయమును సమర్థింపబ్రయత్నించుచున్నావు. కాని జయసింహుఁ డెంతమాత్ర మింకా రాగారవాసముచే చిక్కి సగమైయుండఁడు. నిర్బంధ మతఁ డీమోహినికొఱకుఁ గోరితెచ్చుకొనినదే. ఒక వేళ నిదివఱకే యువజనమనోమోహినియగు నీమోహినికిఁ జిక్కి సగమైనఁ గావచ్చును.

మోహి—ఔనాను. అందుచేతనే ! ఈచిత్రఫలకముం దిలకించిన తోడనే నాయుడలు పులకించినది. తొలిజవ్వనంపుఁ బ్రాదుర్భావమంతయు నొక్క బెళుకున గులక రించినది. మంచిచెడ్డల నెంచక యాతనిఁ బలుకరించుటకై యున్న పాటునఁబరువు లెత్తుచున్నాను.

చంద్ర—చిత్రకారిణీ ! వింటివా ! ఈకొంటెపిల్లతుంటరిమాటలు ! ఇటువంటిమాటలు వినిన లేనివారికైనఁ బుట్టుకొనివచ్చును. అగునా కాదా ?

కమలా—పోనీర్దుగమ్మా ! పసిబిడ్డ ! ఈమెమాట లొకపట్టా ?

చంద్ర—(మోహినికి వినిపించకుండ) పాపము ! పసిబిడ్డ ! పాలుత్రాగుచున్నది. ఇటువంటివారే చూచుటకుచుంచులు, చేయునవి పందికొక్కు చేష్టలు ! రమ్మ ! పోదము. (ఇరువురు పోవుచుండఁగా గులామెదురుపడును.)

గులాం—సలాం ! సెంద్రీకళాదేవీగార్కి చోటాసర్కార్ గులాంనోటితోసలాంనేనీ హుకుం సేసేది యేమంటే.

చంద్ర—చుప్ (చెప్పవద్దని సైగచేయును.)

గులాం—ఈవుత్తరాంమే నూసికొండి.

చంద్ర—(ఉత్తరము చూచుకొని) ప్రభువునా రిప్పుడే ప్రాచీనదావనమునకు వచ్చినచో దర్శనము చేసికొందునని చెప్పుచు.

కమలా—(తనలో) సరే ! ఈత్రాగుబోతుగూడ నిక్కడనే యున్నాడా ! మోహిని కవయమై వఱింత కనుగలిగి ప్రవర్తింపవలయును. ఏవెఱువుననైన జయసింహుని విడిపింపఁ బ్రయత్నింపవలయును. ఈబోగవుతోత్రేయో యాయుత్తరము మిక్కిలి గోప్యముగా దాచుచున్నది. ఒకయత్తకి జేసి దానియందలి సంగతు లెఱింగెడఁగాక. (వైకి తీచ్చపాటతో) ఆర్యో ! సవయమన కొకకాగితపు మక్కయైనఁ జేతఁజక్కకపోయినదిగాదా !

చంద్ర—ఏమీ ? నీకేమి కావలయును ?



కమలా—ఏమియుఁగాదమ్మా! చిన్న కాగితపుముక్క! నేత్రపద్మకుగు దృశ్యమొక్కటి యిక్కడ దృగ్గోచరంబయినది. దానిని జిత్రించుట కొక చిన్న కాగితపుముక్క గావలయును.

చంద్ర—ఇదే గైకొనుము. ఇందు మిక్కిలిఁ గొంచెమేచోటు కలదు. నీపనికిఁ బనికి వచ్చు నేమో చూడుము.

కమలా—చాలునమ్మా! ఏమాత్ర మున్ననుఁ జాలును. జ్ఞాపకార్థము దిక్ప్రదర్శనముగా నొకించుక గుర్తించుకొనుట కున్నంజాలును. అది మీయుత్తరము కాఁబోలును ఏమైనరహస్య—

చంద్ర—నీయొద్ద మాకేరహస్యములును లేవు. ఇంక నొకనిమిషములో నామనస్సే నీయొద్దఁ బెట్టుదలఁచుకొన్నాను. నీయెడ నాకు దాపటిక మేమిటమ్మా! మనము కలిసి యొకదినమైనఁ గాకున్నను చిరకాలపరిచయలకన్న మిన్నయగు స్నేహము కలిసిగది. అది వేళావిశేషమో లేక నీముఖమునందు సహజముగాఁ గన్పించుచున్న ప్రసన్నవీరకరణశక్తుల ప్రభావమో కావలయును.

చ. పసగలమాటలే యొరు నవశ్యము వశ్యము సేయుముత్రానాల్  
మిసమిసలాడుచూపులె నిమేషములో భృతిఁ బాపుఁపూపురా  
మసియునుగుంచెయే విధికి మా అంగస్మృష్టియొనర్పఁజాలు, నీ  
రసనను వాణీయుం గనుల లచ్చియుఁ గేల విఁంచి యొప్పురే!

అదే జయసింహుఁ డుండు కారాగారము సమీపించినారము. నీకొక పరమరహస్యము చెప్పెదను. నీకడుపునఁబెట్టుకొని నాకిందులోఁ జేతనకు సాయము చేయుదునని నా చేతఁ జై వేయుము. (చేయిజూచును.)

కమలా—మావంశీయుల నోటిమాటయే ప్రమాణము. తెలియనియంశములో ముందుగా మాటయిచ్చి యొట్టుఁబెట్టుకొనఁజాల.

చంద్ర—అయిన నిన్ను నేనెట్లు విశ్వసింపఁగలను ?

కమలా—విశ్వసింపకున్నఁ బోనిండు. నాతో నట్టిసంగతులే చెప్పకుండు. మీ కెమి బందెయా బలవంతమా !

చంద్ర—సుందరీ! క్షమింపుము. నాకడుపులోని యోచన యిది. (చెవిలో నేమియో చెప్పి) ఇందులో నీసహాయ మపేక్షించి యుంటిని.

కమలా—సరియే! ప్రయత్నింతము. కాని నేను చెప్పినట్లు మీరుశిననలయును. మీ కోట

లోని పరివారము కొద్దిదినములు నాచెప్పు చేతలలో మెలంగునట్లు సర్వదుం  
బాలాయగు హుకుమొకటి నాకు దయచేయింపవలయును. \* \* మఱచితి  
మఱొక్క మనవియున్నది. అగత్యమైనయెడల మనపనిలో సహాయము చేయు  
టకు త్రికాలవేదులగు పెద్దలు మాగురువుగా రొకరున్నారు. పనిపడినప్పుడు  
వారినొక్కపరి యిచ్చుటకు రప్పించుటకు నాకనుజ్ఞ దయచేయింపవలయును.  
నావి హిరణ్యాక్షవరము లనుకొందురేమో మున్ముందు నాసంగతి మీకే తెలి  
యఁగలదు.

చంద్ర—నీవేమిచెప్పిన నదిచేయుటకు సిద్ధముగా నున్నదాన. అగ్నిలో దిగుమన్న  
దిగియెడ. నీటిలో నులుకుమన్న నుతీకెడ. ఎట్లో కార్యముమాత్రము సాధింప  
వలయును. చూచితివా! ప్రస్తుత మీయుదయపురపుఁగోట నావశమై యున్నది.  
నేను నీవశమై యున్నదాన.

కమలా—గరియే శక్తివంచనలేకుండఁ బ్రయత్నింతము. మీరు ముందునడువుఁడు.  
(తనలో) అబ్బా! ఈపడపుటిఁగితి కడుపులో నెంత తలకుమించిన యోచన  
కలదు. కానీ ! దీనికిఁ దగినప్రాయశ్చిత్తము చేయింపకున్న నేను కమలనే  
కాను. ఈతార్పుగతై నాఁడు నన్నవంచింపఁ దననేర్పు చూపినదిగదా! నేఁడు  
దీనిని వంచింప నానేర్పు చూపించెద.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

మోహి—(వ్యాకులచిత్తముతో నుద్యానవనమునందలి యొక వేదికపై విళిమించి)  
హా! పరోపకారపరా ! స్వార్థత్యాగశీలా ! జయసింహకుమారా ! మందభా  
గ్యురాలనగు మన్నిమిత్తమున నీవెంతటి విపత్తులకుఁ బాత్రుఁడవగుచున్నావు!  
అక్కటా ! నాదెంతపాపిష్టిజన్మము. స్వకామ్యసంతుష్టికై నీయట్టి లోకమా  
నోత్కృష్టచరిత్రులఁ గన్పములంగూర్చి దేశమునకుఁ గలసిరాని మహారిష్టములను  
దెచ్చివెట్టుచున్నదాన. ఏయపాయము చేతనైన నాయీదురదృష్టపు జన్మముం  
దుదముట్టించిన లోకమునకు మేలుచేసినదాన నగుదును.

(నిష్క్రమింపఁ దెరఱజాటును.)



రంగము—రత్నపూరుకోట.

—:~:—

[ప్రతాపరుద్రును బంధుమిత్రులును ఉచితాసనములపై విశ్రమించి  
కార్యాలోచన సేయుచుందురు.]

పుణ్య—మిత్రమా ! ఇం దాశ్చర్యమేమున్నది ! ఖిన్యోత కాంతివలె పాపచుప్పటప్పట  
తాత్కాలికానందముం గూర్చుచుండినను తుట్టుతుదకు దానిఫలముఁ గట్టికుడు  
పక మానదు.

చ. పాలుపటి యెవ్వ రెల్లు చెడిపోయినదేమి! స్వకీయకార్యముల్  
నులుపుగనైనఁ జూచిననుచు బయకొంపలు గూల్చెవీడు; వ  
ర్థిలఁగలఁడే! కృతంబెఱుఁగు దేవుఁడు లేడెయొకండు; నూఱుగో  
వులఁ జెడచిన్న రాఘవుఁగుబ్రుగదె తానొక గాలివానకున్.

బాణ—అభిమానహీనుండును, ఆత్మగౌరవశూన్యుండు నగు నామానసింహున కీదెబ్బ  
తోఁ బూర్తిగా శృంగభంగమై యుండనోవు.

అమర—స్వకార్యసిద్ధికై నిరంతరదుర్వాప్తాపర పరాయణులగు నట్టివారి కిట్టిశృంగభంగ  
ముల వలన బుద్ధిరాదు. శిరశ్చేనమే వారికి బుద్ధిచెప్పుచున్నది. ఇంతకు వాని  
కిప్పుడైన శృంగభంగ మేపాటి ?

బాణ—ఇంకేమిగావలయును! కమలామానభంగ- (నాలుకఁ గఱచుకొని) నాటి  
కుష్ఠరోజు ముచ్చట యట్లు పరిణమించెనుగదా ! నేఁడు కుమ్రాకు రాజ్య  
మిప్పించవలయునను ప్రయత్నమిట్లయ్యెనుగదా ! అన్నట్లు చెప్పచుఁబిడి.  
కుమ్రాయిప్పుడు మతిచెడి మానసింగు కనుపడిన నటికి వేయుదునని యుఁజికిపడు  
చున్నాఁడట.

ప్రతా—కారణము ?

బాణ—తనసోదరి నర్పించునపుడు మానసింహునకు నచ్చగునకు రహస్యపుటొడంబడిక  
యొందు జరిగియుండెనట.

ప్రతా—అది యేమైయుండునో ?

బాణ—తనభాగినేయునకే భవిష్యద్భారతరాజ్య మిప్పించవలయునని.

పుణ్య—అమరతుమిఁదనే యోధాబాయి యక్కయం బెండ్లియాడుట కంగీకరించెనని  
వదంతి.

బాణ—ఇప్పుడక్కరు తనయనంతరము సలీమునకు రాజ్యమిచ్చివేయుటకు నిశ్చయించు  
టచే నామె యాశ. లడుగంటినవిగదా ! అందుచే నామె విషము తిని మర  
ణించినది. తనతల్లిచావునకు మేనమామయే కారకుడని మానసింగుపై కున్న  
పగబట్టియున్నాడు. సలీమున కీదు స్త్రామెట్లో తెలసినదట. ప్రస్తుతము  
విజయలక్ష్మి తనయెడ పెడమొగమువెట్టుటచే దాను పాదుషా దయ కెక్కడ  
దూరస్థుడగునోయని వేదేవతలకు మ్రొక్కుచున్నాడు. అంత కన్నుఁగానక  
బ్రతికిన మానసింగున కింతకన్న శృంగభంగ మే ముండును.

ప్రతా—సరియే! ఇదియన్నియు మనకనుకూలములే. కాని యింతతో ప్రతాపుఁడు సం  
తుష్టిపొందఁ జాలఁడు.

గీ. ఉదయపురిమును సాధించి పిదప మాన

సింగు సాగరజీవ నశింపఁ జేసి

తురక పురుగుచు చిత్తూరు తొక్కుకుండఁ

జేసినంగాని సుఖసిద్ధి జెండులెట్లు !

109

పృథ్వీ—ప్రభుచంద్రిమా! తమరిక నట్టి చిత్తాందోళన మాననవసరములేదు. అట్టికాలము  
సమీపించియేయున్నది. సాగరజీ మానసింగులును సలీమును ప్రస్తుత ముదయ  
పురముననే యున్నారు.

అమర—అయ్యలారా ! నాకొక యాలోచన పొడకట్టుచున్నది. మానసింహుఁ డిపుడు  
స్వబలంబులతో మనరాజ్యముతో నున్నాడుగదా ! ఇయ్యదనున మనదశంబు  
లఁ గొన్నిటివాని రాజ్యముపై కంపిన—

చ. మన మిపుడే రహస్యముగు మార్గమునం జయపూరుకోటలం  
గొన మనసేవలం బనిచి కోల్తల సేసితిమేని మానసి  
గునకును బుద్ధివచ్చ కలకొవ్వడగున్ బలమూగు కుక్కకా  
టునకును జెప్పుదెబ్బనుఁటల్ సరిపోవును వానిచేతకున్.

బాణ—దేవా! చిన్న వాఁడైనను చిరంజీవిచెప్పిన యాలోచన కడుశ్లాఘనీయము. దేవర  
యనుజ్ఞ—

ప్రతా—అనుజ్ఞ కభ్యంతరమేమి ? చిరంజీవి రహతూరుదశంబులతో జయపురదండ  
యాత్రకు నేడే బయలువెడలవలయును. పృథ్వీరాయలు నిజవాహినీసమూహ  
ముతో నిందే నిలిచి రత్నపూరుమర్గము రక్షించుచుండవలయును. కవిశిరోమణి



యమ మేమును శిశోది నూబలంబులతో స్వయముగా నుదయపురదండయాత్ర  
నడపింతుము. లే పుదయమే ప్రయాణము. ఈమా అుదయపురదుర్గము సాధించి  
కాని తిరిగి రాఁ దలఁచుకొనలేదు.

పృథ్వీ—రాణావారు సిద్ధసంకల్పు లయ్యెదరుగాక.

బాణ—ఆర్యా! పృథ్వీరాయా ! అనుమానమేల ? అప్పుడే మన కుదయపురము స్వా  
ధీనమైనట్లే యెంచుకొనుఁడు.

మ. కదియ న్నచ్చిన శత్రులన్వటికి తద్దాత్రాగుణాసృజ్మసి.క  
పదునొ నూశర లేఖనజముతో న్రాయించి పాపితు మీ  
కీదే యాహ్వానపుఁ బత్రికల్ తొంగరాడీ, పృథ్వీరాయా ! జయా  
స్వరూఢైనట్టి ప్రతాపసింహుని జయస్తంభప్రతిష్ఠం గనక.

పృథ్వీ—తప్పక వచ్చెదము. ద్విజకులసార్వభౌములగు మీమాట యోటగునా ?

[తెరలో వందిమాగధులు.]

చ. ఉదయధరాధరంబున మయూఖసహస్రముతోడ నా యిగుం  
డుదితుఁడు గాకమున్నె రిపుయోధతమోహరణం బొనర్చుమా  
యదయపురీచుఁ డీతఁడు జయోద్ధతుఁడైన ప్రతాపసింహుఁ డీ  
యదనున మేలుకొం డనికి సంపుఁడు వేఁ దెలుపుడుదండులక.

ప్రతా—అదే! హజారమున వందిమాగధులు బలముల మేలుకొలిపి దండయాత్రకుఁ  
బ్రయాణముహూర్త మాసన్నమైనదని తెలుపుచున్నారు. ఇకలెండు. సిద్ధము  
కండు.

అందఱు—(లేచి) మహాప్రసాదము. (అందఱు నిష్క్రమింపఁ దెరజాఱును.)

—

రంగము—ఉదయపురపుఁ గోటలోని యంతఃపురము.

—అంతఃపురము—

గులాము—(హజారమునఁ బ్రవేశించి) అల్లా మాకీమంచిహద్దప్రజ్జమ్ వ్రాసివార్. ఎన్ని  
తంటాల్వచ్చినా మాదిమాటా మీద్కియెక్కింది. మావోటాసర్కార్ సలీమ్.  
పాదిషా అయిపోతార్. ఢిల్లీతక్తాఫర్ వుంటార్. అహ్మమాకీ దేఖ్నానికి రెండు  
కాదు. రెండులచ్చల్ రెండుకోటుల్ నేత్రాల్ వుండ్వాల్. పేర్కిపాదిషాసలీం

అనుక్రమముగా గుర్రం. ఎన్నీ వున్నా క్యాఫాయివా? నాకీ యింకా  
పూర్వకావ్యవస్థ పట్టినీలేదు. దిక్ పక్ వక్ బిచార్ నైతాన్కే మాఫక్  
సంపాతింటూ వుంటూది. చంద్రకళా మాకీ హవ్యవ్వంసే బీబీహైతో  
బహూత్ అచ్చా! ఎంతహవ్యవ్వం. ఎంతమానందం, ఎంతడాబూ, ఎంత  
దంబం, ఎంతనీమా, ఎంతజామా, ఎంతలోటూ, ఎంతనీటూ ఆ! ఇదే చంద్రక  
ళాయిక్డే ఆలోషక్ సేమ్మా సోఫాపర్వుంది. ఇక్కావుండి ఏమియేమీ ఆలో  
షక్ సేమ్మావుంది ఖాన్కీమేయిటామ్. (పొంది వినుచుండును.)

చంద్ర—(వ్యాకులచిత్తముతో) ఆహా! సంప్రాప్తయోవనయగు పువ్వుబోణి కభీష్టవ  
రసమాగమునకు మించినయానందమును, అనిష్టపూరుషసంధాన సమావేశ గోష్ఠ  
లకు మించిన కష్టములును ప్రపంచమున నుండవునా? అబ్బా! ఎంతకష్ట  
మొత్తకష్టము. అందుదానికన్న నభమాధముడగు నీసాగరజీవి కట్టుకొని నేను  
కాపురము చేయవలయునా!

చ. మగటిమి నిండునున్న యభిమానవిహీనుడు మానసిగు దా  
బిగువునఁ బిచ్చిపెట్టినదె బిచ్చము వీరికి యాప మన్ననో  
పగలు కనంగ రాత్రి కల వచ్చు నిరక్షురకుక్షి సాగ్రజీ  
ని గలిసి కాపురము చలెనే వెలిగింపక నాత బేసే.

113

ఇటువంటిదియేదా యంతబ్రతుకు బ్రతికి యింటిముందఱఁ జచ్చుట! ఛీ! ఛీ! ఆసా  
గరజీ పేరెత్తిననే నా కొడలు మండుచుండును. నే నానీచు నెంతమాత్ర మంగీకరింపఁ  
బాల. ఆవల మానసిగునకే కోపమురానీ; అక్కరే యాగ్రహింపనీ! వారెవ్వరునుగారే  
వానితోఁగాపురము చేయువారలు. కాన నిక కామడేవుఁడేయాన! జయసింగు నే  
వరించుదాన.

తే. గీ. కూడ జయసింహునే జతఁగూడవలయు

లేనిచో బ్రహ్మచర్యబై పూరవలయు

పులుపుపొడ్లన్ని తిన్నను ఫలముగలదె;

తియ్యమామిడి పంపొందు దినినఁజాలు!

114

గులాం—(తనలో) అచ్చారే! ఈ నెందిరింజా కడ్పూలో యెంతఘట్టియాలోషక్  
వుందిరా! ఇప్పు దీని దొంగతనం భయల్పెట్టియేస్తాన్ అని బయంసెపై మాకీ  
మంచిలాభంవస్తానీ! ఆ! ఇంకాయేవో యేవో అంటూవుంది.



చంద్ర—హా ! జగన్మోహనమూర్తి ! జయసింహకుమారా ! కందర్పసుందరాకారా !  
మారా ! నాకొక్కమాటు నీకాగిలి దయచేయరాదా ! ఇదేచేతులుచాపుకొని  
నిన్నదిమిపట్టుకొనుటకై యెదురుతెన్నలు చూచుచుంటినే. ఆ ! వచ్చితివా !  
రమ్ము రమ్ము ! రయమ్మున నీకాగిలియిమ్ము. (అని చేతులుచాచి పరిభ్రమించు  
చుండఁగా గులాము చేతులసందునుండి దూరి ముద్దుపెట్టుకొనఁ బోవును.)

చంద్ర—(దూరముగా నేగి) ఛీ ! ఛీ ! దూరా ! ఎవ్వడవురానీవు !

గులాం—మేము యెవర్ నీకీమాలుమ్నహీ ! చోటాసర్కార్ సలీంకే ఖాన్సీ వజీర్  
గులామ్ మసూర్ ! మాలుమ్హై ! ఆవ్ ! ఆవ్ ! ఆలింగ్ దేవ్.

చంద్ర—ఓహోరి త్రాగుఁబోతా నీకింత తలపొగరేలరా ! కనులు నెత్తికెక్కినవా !  
మానసింహునితోఁజెప్పి నీగుడ్డూడఁబెటికింపకున్న నే చంద్రకళనేకాను.

గులాం—మేరేబాత్ సునో సెంద్రకళా ! గుస్సా అయిపోతే క్యాఫాయదా ?  
ఒక్కముద్దా మాకిదేవ్. పర్వాసహి. ఇడ్డా యెవరూలేయా ! ఎక్సీ సెప్పేది  
లేదు.

చంద్ర—ఓరీ ! దున్నపోతా ! నీకు ముగ్ధుకావలయునా ?

పాట—ఏకతాళము-సంభాషణ.

చంద్ర—దురితమతీ ! త్వరితగతిం దొలఁగురా ! నీవిష్వడే || త్వరితగ  
తిం దొలఁగురా ! గుఱుతుగలిగి మెలఁగురా ! తలపొగరా !  
వలపుటెగుప ! తలకుమించి పరుపులెత్తఁ దగురా ! తెగురా  
నీతల || దురిత ||

గులాం—వగలాడీ ! తెగనీల్లకే ! పొగరుమాటలాడకే ! పొగరుమా  
టలాడకే ! వగలుమిగులఁ జూడకే ! మగవాలవె ! తెగనీల్ల  
దు ! మగఁ డొకఁడటె వెలయాలికి ! మాడలిడినవాడె మ  
గఁడు || వగలా ||

చంద్ర—జ్ఞానహీన ! ఇంకినీ ! హీనబుద్ధిమానవా ! హీనబుద్ధిమాన  
వా ! యితకన్నుగానవా ! మానవాధమా ! యిదెల్లమాన  
సి. గుత్తోడఁ దెలిపి ! మన్నాకానింతునీకు || దురితమతీ ||

గులాం—తొత్తా ! ఆమానసిగు గుత్తచేసెనే నీవు ! గుత్తచేసి

నాడఁటే ! పుస్తైట్టి నాడఁటే ! చిత్తిని నీయెత్తున్చి చిత్తం

బున కెక్కనేమి ! చేయించెదనో చూడఁము ॥ వగలా ॥

చంద్ర—ఛీ ! ఛీ ! అర్థరాత్రమున రాణివాసమునఁ బ్రవేశించి మానభంగము చేయ  
యత్నింతువా ?

గులాం—క్యా ! క్యా ! సానీదాన్ని రాణీవాసం. మానాభంగం. ఎంతవంతసమా  
చార్ ! ఆవ్ ! ఆవ్ ! జాస్త్రిడ్ బిడ్ సేస్తే నీవంతదాకా సేస్తూవున్న దో  
హం దురాలోపన్ అంతా మానసింగ్గి సెప్పేయేసి నీసాణం తీయించి  
యేస్తామ్. దగాఖోర్ జయసింగ్గి పట్టకాయెగిసి పోడాన్కీనీకీ వుద్దేశం. కంచె  
నీనాలా ! సాగర్జీకి దగాసేసి మానసింగ్ కట్టో వట్టిమెయ్యాడాన్కీ తల్చి  
వున్నావ్ హుండు. హుండు. నీగుట్టూబట్టాబయల్ సేస్తామ్.

చంద్ర—(తనలో) అయ్యో ! ఈదుష్టుడు నాదుస్తంత్రముంతయు వినియున్నాడు.  
వీని నింక బ్రతుకనిచ్చిన నాకొంపతీయును. (వైకి) ఓరీ ! త్రాగుబోతా !  
లేనిపోనిమాటలాడు నీనోటి కిదేబుద్ధిచెప్పెదఁ జూడఁము. (కొట్టబోవును.)

గులాం—(తిరిగి కొట్టబోయి) రా ! రా ! ఆడదాన్ని సమం బలం మాకీలేకపోయిం  
దిలేదు. (ఇరువురు కలబడి యల్లరచేయుచుండఁగా చిత్రీకారిణీ వేషముననున్న  
కమలాబాయి ప్రవేశించును.)

కమలా—అర్థరాత్రమున నంతఃపురములో నీయల్లరయేమి ? (ప్రవేశించి చంద్రకి శత్రో)  
ఏమమ్మా నీకేమివ తపోయినదా ! ఆగులామతో చేయి చేసికొందువేల ? ఒక  
వేళ వాడు వతితప్పి తప్పుడమాటలాడినను వానిని సమాధానముచేయుట  
నీపని. హుజూరునాఖరులతో విరోధపడిన చాల ప్రమాదమని యెఱుఁగవా !

చంద్ర—ఎంతకనియోర్తునమ్మా వీనిత్రాగుబోతునడకలు ! చెప్పకొనుటకు సిగ్గు !  
నేను వానినిఁ బెండ్లిచేసికొనవలెనట ! వింటివా వీనిచేటుకాలము !

కమలా—సరే ! నేను వీనిని సమాధానముచేయుదును. ఇంతలో నీవు లోనికేగి (రహ  
స్యముగా) మోహినిదుస్తులు, వస్తువులు ఏమైన నున్న సంగ్రహింపుము. వానతో  
మనకిప్పుడు తప్పనిపనియొకటి యున్నది.

చంద్ర—సరే ! ఇదెంతపని ! ఆలాగుననే చేసెదంగాని పోయినపని యేమైనది ?  
కాయా పండా ?

కమలా—హుమ్. ఇప్పు డామాటలెందుకు ? ముందు నేఁ జెప్పినపని చేసికొనిరమ్మ.

చంద్ర—ఇదే ! ఉన్నపాటున. (పోవును.)



కమలా—గులాం! ఇటురా. ఇప్పుడు మీయిద్దరికి జరుగుచున్న ప్రసంగమంతయు నే వింటిని. నీవు నన్నెప్పుడు చూచియుండలేదు. పాదుషా కార్యముమీదనే వేగుఁ గనవచ్చితిని. ముందుముందు నాసంగతి నీకుఁ దెలియఁగలదు. ఈ భోగ ఫుదొత్తు నీతో నిప్పుడింత బెట్టుచేసినదిగదా ! నేఁజెప్పునట్లు వింటివా యీ రాత్రియే యిది తనంతవచ్చి నిన్ను బతిమాలుకొనునట్లు చేసెదను.

గులాం—అంతకన్నా మాకీయింకా యేమిహద్దవ్వం పట్వాలా ! తల్లీ ఆలాసేస్తే మీరు సెప్పినట్టూ యింటామ్. మీపాదంకొట్టి ప్రమాణంసేస్తామ్. (కాల్పవై చేయివేయఁబోవును.)

కమలా—(దూరముగాఁ దొలఁగి) అల్లరచేయక మెల్లఁగా మాట్లాడు. ఇవే జయ సింహుఁ డుండు చెఱసాలతాళములు. వీనింగొని యిప్పుడే నీవచ్చితికిఁ బోయి నీదుస్తులు వానికిచ్చి వానిదుస్తులు నీవు ధరించి జయసింగువలె నటించుచు నందుండి వానిచే నాకీ తాళములు మగుడ పంపించవలయును. చంద్రకళ వచ్చి యెంతబతిమాలినను నీవు పెదవి కదుపరాదు.

గులాం—అమ్మా ! ఇదీబడేతఁటా ! జయసింగ్ మాచీబాత్ యింటార్ ?

కమలా—భయములేదు ! నేనంతయు నిదివఱకే యేర్పాటుచేసితిని. జయసింగును వనపక్షమునకు విడదీసియుఁజిరిగి. లేకున్న నాకీతాళము లెట్లువచ్చును ! ఏమో యిందులో నీకుపకారము చేయవలయునని యాలోచించితిని. గులాపు బుద్ధియగుట నీవనుమానించుచున్నావు.

గులాం—నై ! నై ! తల్లీ ! మీరూకెప్పినట్టూ సేస్తామ్. డేవ్. డేవ్. (అని తాళములు పుచ్చుకొనును.)

కమలా—ఇదిగో ! వఱియొకమాట. అచ్చటి ఫారావా రనుమానింపకుండ జయసింగు నకు చోటాగర్కార్ వద్దనుండి యుత్తరము గొంపోవుచున్నానని చెప్పుము. లేదా వేరొకమిషచెప్పుము.

గులాం—అచ్చా ! అచ్చా ! అంతా బడేహుషారే సేస్తామ్ (పోవును.) (చంద్రకళ మోహినిదుస్తులతోడను నగలతోడను బ్రవేశించును.)

చంద్ర—ఏడీ గులామ్ ? ఆపికాచము వదలిపోయినదా ?

కమలా—పోకయట్టేయుండునా ! నచ్చఁజెప్పువారిలో నున్నది.

చంద్ర—చిత్రకాణి ! ఏమైనను నీమొగమునందు వశికరణమహత్తోక్కటి యున్న దమ్మా లేకున్న నెట్టివారైనను నీకు లోఁబడిపోనేల ? ఏచయ్యెను. అతఁ డెగ్గి కరించెనా ?

కమలా—నే జెప్పటయు నంగీకరింపకుండుటయునా! కాని మఱొక్కమాట. అతనిని కారాగృహప్రాకారము దాటించువఱకు నీవు మోహినీబాయివలెనే నటించవలయును. అతఁ డొకవేళ మాటాడకున్నను నీవహమానింపఁగూడదు. అతఁ డనుమానముచేఁ దురకవానివలె నటించును. నీవుమాత్రము పొలిపడకుమా! జాగ్రత్త! మోహినివలె నీవు నటించుటలోనున్నది.

చంద్ర—మోహినివలె నటించుటకేమిలే! ఆమె యాకారము నాకెచ్చుటనుండి వచ్చును?

కమలా—ఇదిగో! చూచుచుండుము. నిమిషములో నిన్ను మోహినింజేయలేకున్న నావిద్యయేల? రమ్మ! నామందుకూర్చుండుము. నిన్ను మోహినిగా మార్చెదను. తలలు మార్చుటలో నిన్నును రూపము మార్చుటలో నన్నును మించిన వారు లేరు. నిన్నెందుకు తెన్నుంటిననుకొంటి వీరస్తువులు. (చంద్రకళ తన ముందు కూర్చుండ కమలాబాయి మోహినీబాయివస్తువు లామెకు శృంగారించుచుండును.)

చంద్ర—చిత్రకారిణీ! ఆమోహిని కింత యసహనబుద్ధియేల! నాటినుండియు నామె వైఖరి చూచుచుంటివికదా!

తే. గీ. ఏను జయసింహుఁ డనఁగఁ జట్టించు మోము,

కోర నే వానిఁ గన కనుల్ కుట్టుకొనును

తాళి గట్టిన మగ డోటు? తనకతండు

మోహినికి నంత యసహనబుద్ధియేల?

115

కమలా—అది స్త్రీలకండఱకు నైజము. కొత్తగా నన్నడిగెదవేల? ఏకఫలాపేక్ష-  
ఇదియెఱంగియేకదా నీకు మోహినివలె మస్తీబుచేయుచుంటిని. ఇప్పుడద్దము చూచుకొమ్ము.

చ. అలకల నుంగరాలవళు లట్టులు ఫాలమ మీఁది యంచునన్

మెలికిలు చట్టితిం బావలు నీటుగ నెత్తితిమై గులాబిరే

కుల కలవ మ్మునర్చి తిదిగో తిలకమ్మును గొప్పఁబెట్టితిన్

ఫాలఁగొ నిల్వటద్దమదె! మోహినిగో మఱికావొ చూచుకో.

చంద్ర—(నిల్వటద్దము నొద్దకుఁబోయి తనకొత్తముస్తీబు చూచుకొని) ఆహా! ఎంత నేర్పరివమ్మా నీవు! నాయీ కొత్తరూపు నాకే వరులు కొలువుచున్నది. నా



కన్నులు నన్నే భ్రమింపజేయుచున్నవి ! ఇంక నాజయసింహుని ఘక్కగొనుటొక లెక్కయో !

తే. గీ. నలత! శిల్పకళ నీదు నేర్పుఁ జూపి  
చిటికెఱోనన్ను మోహినిం జేసితిగద!  
వలపువిద్దెల నాకున్న పాలుపుఁ దెలిపి  
చేరి జయసింహు మోహినిం జేయలేనె!.

117

కమలా—ఓ ? తప్పక చేయఁగలవు ! మోహినికిఁ బలె చీరకట్టు నీకింకను నేర్పరలసి యున్నది. పోదుచురమ్ము.

(ఇరువురు లోనికిఁ బోఁగా దెరజాలును.)

రంగము—అంతఃపురము.



[మోహినీబాయి యొకచుంచముపై విశ్రమించియుండును.]

మోహి—(తనలో) ఆహా ! నాదెంతయదృష్టజాతకము ! ఈయదృష్ట మొక్కనన్నే కాదు నా గాలిసోకినవారి నెల్ల చుట్టిచుట్టి కొట్టుచున్నది.

ఉ తల్లియుఁ దండ్రీయు నివిడువఁ దాతయె త్రాతయు నేతయకాదు న  
నైల్ల విధంబులం బెనిచె; ఏమిసుఖించె నతండు! దుంఖపు  
వెల్లిమునుంగునన్ను మసిపెన్ జయమల్లు సుతుం డితండు నా  
వల్ల భుజించెనేమి! చెఱసాటెగదా! బ్రతుకే నా కింక. 118

కావున దురంతములగు చింతలకాకరమై, ప్రపంచముకకు భరమై, మేలుచేయవచ్చిన వారికెల్ల మహోపద్రవకరమై, కరము నసహ్యకరమైన యీక శేబరము నీధరాతలము నుండి యెంతత్వరితముగాఁ దొలంగించిన లోకమున కంత మేలుచేసినవాననగుదును. ఓపంచభూతములారా ! మీకొక్క చిన్నవిన్నపము. అనాయాసముగాఁ బంచత్వము నొందు వర మొక్కటిమాత్రము నాకనుగ్రహింపుఁడు. సద్వినియోగము చేయుచుని నాకు మీరనుగ్రహించిన మీమిగుణములను శక్తులను క్రిమ్మఱ గ్రహింపుఁడు. నావశ ముచేసిన మీమిసాత్తుల నిదివఱ కెట్టి దుర్వినియోగము చేసి యుండలేదు. ఎఱుంగక చేసిన దొసంగు లున్న మన్నింపుఁడు. ముక్తి ననుగ్రహింపుఁడు.

మ. పుడమీ! నీయొడి సుతచోటిమచుఁ గొంపోరావె నన్వేగ; నూ  
ర్యుఁ! వేఁజేతుల వేడివేలుపుప్ర నీటుజేయలేవే నను,  
పిడుగో భూతమొ పంపి నన్నుడుచలేవే నీప్ర నాకాశమా!

కడలీ! నీకు నసహ్యమా? కరుచలీ! కానైతి నే నీకురు. 119

తల్లీ! భూదేవీ! నీవత్యంతశాంతమూర్తివని చెప్పుకొందురే ! నన్ను నీకడుపులోఁ బెట్టు  
కొని నాకడగండ్ల నడగింపరాదా ! ఓచూఁభగవానుఁడా ? కర్మసాక్షివగు నీకన్నుఁ  
గప్పి నేనేమిపాపకర్మములు చేసియుందురు ! కన్నెను విపన్నను. ఏప్రన్నెము నేపా  
పము నెటుంగను. నన్ను లోఁగొనరాదా ! నిఖిలలోకపాపన జీవనప్రదుండవగు నోజీవ  
నదేవా! వరుణా! నిరంతర కరుణాతరంగితాంతఃకరణా ! ఎట్టియపాత్రులైన స్పర్శ  
మాత్రినే పవిత్రీభూతులంజేయఁ గంకణము ధరించిన ఘనులలో నెల్లఘనుండవుగదా  
నీవు ! నామనః పంకేరుమామురు మిక్కిలి బింకముగా నంకించుకొనియున్న యీవ్యా  
కుల పంకంబు నింకించి నిష్కళంకంబుగాఁ జేయనేరవా ! వాయుదేవా ! నీవు వ్యా  
పింపలేని తావేలేదే! అధికారపికాచావేశ పరపశులైన యీనరపశులకంటఁ బడకుండ  
నన్నెండేనిఁ గొంపోరాదా! ఎందుకు మీగంగలు సందేహించెదరు ! మీలో నొక్క  
రికైన నేనక్కఱకు రానిదాననైతి నా !

[అంత సలీమ్ ప్రవేశించును.]

సలీం—(తనలో) అచ్చా ! అచ్చా ! మంచిహావ కాశం సిక్కింది. ఎహీవఖత్ మే చెమ  
తే మొలాఖత్ సాసాయింపు సెయ్యాల ! కేవలం మెహర్బానీ కాకుండా,  
గుస్సాచేయకుండా, అరుల్ మాప్ సేసి, అనురాగం కాప్ సేసి గుల్ సబ్  
పూర్వే మహచ్చీమఖీ కైస్సె పానంసేసిన్ద్రూ బెట్టునేనీ సెయ్యకుండా,  
ప్రియగ సూపీ సూపకుండా, భయం సెప్పీ సెప్పకుండా, నయం, భయం,  
దయా, హూయల్, డాబూ, దర్పంసూపీ స్వాధీనం నేస్కీవాల. (మోహినిని  
సమీపించి నైకి) మేరేప్యారీ ! మోహినీ ! జహాఝోహినీ ! ఢిల్లీపాదిమానీదీ  
డాలత్ కీ జోహార్ సెప్తావున్నారు.

మోహి—(ఉలికిపడి స్తబ్ధయై యూరకుండును.)

సలీం—ఉల్కానై. పల్కానై. టక్కర్ వాలా టెక్కునేనూవుది. మోహినీ  
మేరేప్యారీ ! దేరీక్యా ! జబ్దీ మాకీ షాదీకరో ! నీకీ మంచీమంచీ జవాహిరీ  
నజర్ తెచ్చినామ్.



మోహి—(సలీమునుచూచి తనలో) అక్కటా! తలచుకొన్నంతయూం జరిగినది యింక నాకు దిక్కేమి ?

సలీం—అ ! అ ! మాకేసీ నూస్తూవుది. తోడాతోడా మాసంగీతకం మజానూపుతాం.

సాట—ఏకతాళం.

మేరేప్రియవ్యాధీ ! మరునికటారీ ! ॥ ఏదీ ! నీసరీయెవ్వారీ  
జహార్నే లేరూగదేసుదరీ ॥ మొహమెత్తి మాకీచూడు ! ముద్దిచ్చి  
మాటలాడు ! మొహమాట మింక నేల ! మోహినీ రోహినీ ! జోహార్  
కంబుకంధరీ ॥ మేరే॥

మోహినీ ! మొహమాటంమాని పద్మావతీయేసి మాకీ మంచిమాటానెప్పు. ఢిల్లీకిపట్నా  
యెల్లి నీవీశరీరం దరోబస్తు జరీఆగ్రాపాలామలామాసేస్తామ్. కాళ్ళకీ, సేతుల్కీ,  
గల్లాకీ, సెపుల్కీ పక్కారకం రతక్ సర్కూతాపటం సేస్తా. ఏదీ ! ఏదీ! హాక్కా  
ముద్దామాకీయిస్తే జాస్తీవాల్ క్యా ఢిల్లీసామసామావీహస్తం నీవీచామ్ పకడేనేసి మం  
చీగారవమ్ సేస్తావీ. నైతో జులుంసే బలాత్కారం సేస్తావీ.

మోహి—హా! భక్తజనకల్పవల్లీ, సతీయశ్రీ! తల్లీ నాకింక నేమిదిక్కు!

శా. తల్లీ! వల్లమచేతఁ జక్కితిఁ బ్రమాదంబేయి హాటిల్లునో  
తల్లిందండ్రియు నీవె యొడెఱుఁగ నేతప్పొప్పులంజేయ నా  
పుల్లెరెవ్వరుబోవ నార్తజనబంధూ! సత్కృపాసింధు! నీ  
పిల్లం గాళ్ళరు జుట్టుకొంటి నిదె దేవీ! యేమిగావించునో! 120

సలీం—క్యా! క్యా! ఎంతనిదానంసేస్తూవున్నా సవాల్కీ ఠీక్ సమాధానం మాని  
రోదన్ సేస్తావ్ ? నీకీగారంవం బేగారవమ్ మాలుమ్నహీ. రాజారాజ్ మేము  
ఖుద్దనవచ్చి ప్రాధేయంపడ్తూవుంటే కిక్కుర్మన్నా సోఫాపర్ యెక్కి  
టెక్కు సేస్తావ్. ఏదీ ! మాకీ తోడాజాగానెయ్యి. (సోఫామీదఁ గూ  
ర్చుండును.)

మోహి—(చప్పునలేచి దూరముగాఁ జని)

కవి రాజవి రాజితము.

తొలగర! యెవ్వరుతోలిరి నిన్నిట! దూరముగాఁ జను దుష్టమతీ!  
తలపాగరా! కలుద్రావితివా! మతిదప్పెన పేరెమ తప్పునుమల్ !

నిలువకు మియ్యెడ! నీచెలియెన్వరొ నీచపుబుద్ధులు నేరిపి నిక  
దెలియక పంపె నదే చనుమార్గము! నిల్చితివా మరణితువురా!

ధూర్తా! లేచి దూరముగాఁ బొమ్ము! లేనిచో నీకుఁ దగినశిక్షఁ జేయింతును.

సలీం—హాయిరే హాయి! మంచిమాటా సెప్పినావ్. మాకీశిచ్చాసేస్తావ్ కాదూ! ॥  
హమేషా మేమా నీదిశిచ్చాలో వుండిపోడాన్నే మాకీసంకల్పం. (మఱింత  
దగ్గరగావచ్చి)

పాట—ఆదితాళము.

నికాకరో సుందరీ! బుకాయుంపు నకోనకో ॥ నికా॥

రకారకం రత్న సరక్ । ముకామల్ ముస్తీబు నజర్

జొకాయించి పట్టుతామ్ । పకాపకా నవ్విమాకి ॥ నికా ॥

చారు ఘోషా గాడిమే పి । కారు నీకి రోజురోజూ

దేరీక్యా మోహీని । తేరిచూపు సిగ్గు వీపు ॥ నికా ॥

(మీఁదికివచ్చి ముద్దుపెట్టుకొనబోవును.)

మోహి—(తనలో) త్రాగినవానికిఁ దగవేమి ? ఇక వీరితో సామమువలన ఫలము  
లేదు. (వైకి) ఓరీ ! ధూర్తా! ఎంతచెప్పినను బుద్ధిలేదేమిరా !

చ. తగదని యెంతచెప్పినను ద్రాఁగును బుద్ధులు మానవేర! ధూ  
ర్తుగుణ! తొలంగిపోవఁగదరా! తెగవైతును బోవకున్న నా  
దుగురుసితాసి నీక్షణమే తుండెముగి దెగి వింతబుతి మా

డ్కి గిఱగిఱా శిరంబెగిఱెక్షి చదలు జెరువేము మొట్టిపై.

(గుత్తుబద్ధము నొనఁకుండితీసి మీఁదికి వచ్చును.)

సలీం—(వెనుకకుఁ దగ్గి) అబ్బో! అబ్బో! బడేఫైల్మాన్ వాలావుంది. అరే !

గులాం. అరే ! సిద్ధిరాం! జబ్బీఆవ్ దీని కాలూ సెయ్యికట్టియేసి మా మహల్కీ

పట్కారా! అక్డావీన్కి తగినబుద్ధి సెప్తామ్. (అని పోవును.)

మోహి—ఈత్రాగుబోతు తన పరివారముందోడుతేర నరిగినాఁడు. అసలే గోవా  
శ్మకు మొనఁగాడు ఆమీఁద త్రాగినాఁడు. అధికారముగలవాఁడు. నేనో సం  
ప్రాప్తయకావననగు నాఁడువానను. దీనను. సహాయహీనను. సమయమునకా  
జయసింహుఁడు చేతసాలం బడిపోయెను. ప్రతాపునియువంతములు తెలియ



వాయెను. తండికభిమానములేదాయెను. అర్థరాత్రిము. శత్రుమధ్యము. గత్యంత

రములేదు. మానరతుణకు పాణిపరిత్యాగముకన్న వేటొండు వెఱవలేదు.

జయ—(గులాంవేషమునఁ బైకివచ్చి) ఇదే ! మోహిని కలకదేటియేమో యాలోచిం  
చుచున్నది. కనుపడకుండ నిచ్చట నుండియే యీమెప్రియత్న మేమియో  
కనుగొందుంగాక. (పొంచి వినుచుండును.)

మోహి—(కత్తిమొన తనవంకఁదిప్పి) ఓ నాగుప్తఖడ్గమా !

చ. అదనునఁబోవ బ్రాణసఖవై ధృతి నిల్పుగ నంగరక్షవై

మదరిపులం వధింపఁదగు మారణమంత్రమవై సదా ననున్

నదలకయుంటి నొంటినెడఁ బాయక నేడిటు తప్పి వచ్చె, నా

హృదయముఁజేల్చి మానరము నిల్పుమిఁకన్ సెలవిమ్ము ఖడ్గమా !

(అని కత్తిఁగొని గుండెపైఁ బొడుచుకొనసిద్ధురాలై) ఇక నొక్కసంగతి మఱచిపోయి  
తిని. ఓ సింహపక్రిమా ! జయసింహకుమారా !

చ. మెలకువతో ననుంగనిన మేలునకు న్నెఱుమే లొసర్పగాఁ

దెలియక నీకు నప్పవడితీం జయ ! ఈధవమిట్టులొట; రాఁ

గల భవమందునేని కలకాలము నీమృనుపదపద్మముల్

గొలిచి ఋణంబుఁ దీర్చుకొనఁ గోరెద నిప్పటికిన్ తుమింపుమీ.

సరే ! ఇక నన్నియవశిష్టములుఁ దీతినవి. ఓ యసిఫత్రికా ! నీవే యీవందభాగ్యు  
రాలికి శాశ్వతానంద సంధానకాఢిణివి. (అని గుండెపై పొడుచుకొనుచుండును.)

(గులాంవేషములు ధరించియున్న జయసింహుఁడు చప్పునవచ్చి చేయిపట్టుకొని)

జయ—మోహినీ ! సాహసముమాను. సాహసముమాను.

మోహి—అయ్యో ! చెడితినిగదా ! ఇకనేమిగతి ?

భుజంగ. దురాచార ! దుష్టాత్మ దూరంబుగాఁ బో

నరా ! లేనిచో నీదుప్రాణంబుఁగొంచున్.

జయ— వరారోహ ! ఘోరంబు వారింపుమా నే

తురుష్కుండఁగాన్ రాత్తుతుండన్ హితుండన్.

125

నుఁదిరీ ! ఇకపడకు ! నేజయసింహుఁడ (గులాంవేషము తీసివైచి నిరూపమును  
జూపును.)

మోహి—(చప్పున కత్తిపాఱవైచి కేల్కోడ్చి) మిత్రరత్నమా! తుమ్యాస్మి! తుమ్యాస్మి! పాణిమిత్రమా! గర్భశత్రులందైనఁ దలంపరాని మహాపరాధము నేను మీ యెడలఁ గావించితిని. అట్టి మహాపాతకిని, అట్టి మిత్రద్రోహిని నగు నామె గము మగుడ మీరేల చూడవచ్చితిరి ?

జయ—సుందరీ! పాపము నీవేమిజేసితిని ? ఇప్పుడు మనకువచ్చిన ప్రమాదమేమియు లేదు. నీచిత్తము స్వస్థపఱుచుకొమ్ము.

మోహి—ప్రమాదమేలేదా, బ్రతికితి. మిత్రరత్నమా! శత్రుమధ్యముననున్న మనకుఁ బ్రమాదము లేదందురెందుచేత ? పరిపంధికుంభి కుంభస్థల విదారణ దారుణ నఖాగ్రంబగు కొదమసింగపుంగొదమ విధివశమునఁ బంజరమున బంధింపఁబడి యె. దురాచారదవానలంబు నల్లట్టులఁ జూట్టుముట్టి టెక్కలురాక నడుమఁబడి యున్న దిక్కుమాలిన కపోతపోతంబును గాల్చివేయుచున్నది. ఇంతకు మించిన ప్రమాద మింక నేమున్నది !

జయ—సుందరీ! శాంతింపుము. మనమిప్పుడు ప్రమాదతరంగిణిందరించి దరిదగ్గఱితిమి.

మోహి—అసహాయశూరులగు మీరు సమీపించినంతనె ప్రమాదములన్నియు దూర ములగునన్నమాట నిక్కువమే కాని—

జయ—కాని నాకింకను బంధవిమోచనముకాలేదని కాఁబోలు నీయగ్ధోక్తి.

మోహి—అదియైనది. ఇంక నాసంబంధమగు బంధమిదియొకటున్నది కదా.

జయ—ఎన్నఁడు నే నీబంధవిమోచనము మాత్రము వాంఛింపను.

మోహి—బంగారుదైనను సంకెల సంకెలయే. మనలోమాట-మీరిట్టిగులాము వేషమూ ననేల ? అదియేమి ? తిరిగి యావేషమే వేయుచున్నారు నద్దు. నద్దు. (గులా ము దుస్తులు తీసికొనఁబోవును.)

జయ—ఈవేషమే యాబంధమోక్షమునకు గురూపదేశము. స్త్రీవిద్యోపాసన. ఉండ నిమ్ము. ఇంకిను వీనితోఁ బనియన్నది. (వారించును.)

మోహి—ఆస్త్రీ యెవ్వరు ? చంద్రకళమా ?

జయ—కాదు. చంద్రకళకు మారణదేవతయగు చిత్రకారిణి.

మోహి—ఆచిత్రకారిణి యెవ్వరో ఆమెచరిత్రము కడువిచిత్రము.

జయ—మన బంధువర్గములోనిదే. మనకు సహాయముచేయాటకే వచ్చినది. వివరములు ముందు ముందుఁ దెలియగలవు.

మోహి—నే నట్లే యూహించితిని. మనవారింక నిందెవరున్నారు ?



(తెరలో)

ఉ.శ త్రులు కోటలోఁ దిరుగసాగిరి వేగుఁ గనంగఁ బెక్కుతా  
కృత్రిమరూపముల్గొనుచు నీక్షణమాదిగఁ గోటలో హుకుం  
ప్రతికలేక యేరి వినువంజన దాపుఁడి రాకపోకలన్  
చిత్రగతి స్వీకృతతి చేయు పను ల్గనుగ్గి చూడఁడి! 126

జయ—వినుచుంటివా ! దుర్గరక్షకుల హెచ్చరిక. ఉండుముందుము. మఱియేవో విన  
వచ్చుచున్నది.

(తెరలో) ఓ దుర్గరక్షకులారా ! భద్రము ! భద్రము !

ఉ. కందక మందు నీర మధికంబుగ నింపుఁడి; కీర్ణిరంగులక  
మందుఘటింపుఁడి ! రిపులమార్గములం గన కోటగోపురా  
లందగు దూరదర్శినుల లక్ష్మ్యమమర్పుఁ డదే ప్రతాపసి  
గిందఃలకేగుదెంచెనట! యీననబెట్టుల్లికెఁడి న్వసిన్. 127

జయ—సుందరీ ! ఇక తడవుమసలుటకు నాకు వీలులేదు. శత్రువుల యుత్తరువుల  
వినుచుంటివిగదా ! ముష్కందు వీరిమందుగుండు సామాను నాశముచేసినఁగాని  
మనకు సాధ్యులుకారు. ఏమి ? రిచ్చపాటును పరధ్యానమును నీమోమునందుఁ  
గన్నట్టుచున్నవి !

మోహి—ఏమియులేదు. నిశ్శబ్దముగానున్న యాయర్ధరాత్రిమునందల్లదే యుదయపురము  
పుట్టినిల్లుగాఁగలయొక వానకోయిలకూఁత వివచిచ్చినది.

జయ—ఆచారక మేమనుచున్నది ?

మోహి—జీవనాతురయగు నాపక్షిజాత మేమనఁగలదు ! కుహుకుహుమనియో కహ  
కహమనియో.

జయ—పాప మాశాభంగమైనది కాబోలు. ఏజాతియైనదేమి ? బాధ గహింపరానిది  
గదా !

మోహి—నిజమే.

చ. కదు వడగాల్పచే నుడలు గాసిల వేసరి వానచిన్నకై  
బడలి తపించు చాతకము పండెడపంబిక వర్షబిందవో

వడగలియో లభించు నని వచ్చిన మేఘుని గాంచి పొంగగా

పిడుగుపడెగదా యెటుల బిట్టువగన్నది మట్టిపెట్టెకున్. 128

జయ—గుందరీ ! ఎందుకీయన్యూపదేశములు ! నిరంతరము యుద్ధమే జీవనముగాఁగల

మాయట్టివారి పుట్టువెల్లపుడు నిట్టియాశాభంగములనే కలిగించుచుండును.

చ. పొడుపొడు! లెమ్ములెమ్ముదిగొ పోయెను బోయెనరాతిసేన! వె

న్నడు! నిలు! తగ్గు! మొగ్గరముఁ బన్నుము నావిననొను శాంతియె

క్కడ? పడవాలుపుట్టుగడగండము, పోటరివంగడంబు న

న్బొడమితి నీకుఁదెచ్చినలె నోచెలిరో పాలి నేలపోకడల్. 129

ఏమిచేయను నావంటివానిజన్మము వ్యర్థము ! నిర్భకము !

మోహి—అట్లుచుట ధర్మమా ! నేనంత తెలివిమాలినవాననా !

ఉ. స్వార్థపరత్వమన్నది రవంతయులేక సతంబు దేశసే

వార్థము గడ్డిపోచవలె నర్థము బాణము ధాన్యోముటన్

స్వార్థకణన్మ మాతనది, స్వర్థము మోధుని రాచబాట, హా

వ్యర్థమటంచుఁ బల్కసరియా! మరియాదలు నేనెఱుంగనా!

(మఱలఁ దెరలా)

ఉ. వచ్చెఁ బ్రతాపసింగు నిజవాహినితోడ నదేయుదేపురిన్

జొచ్చెడు రేపామాపా! యిటుసోమరుతై నిదురింతురేల? ఓ

బిచ్చపుజోదులార! రణభీరులు మీరలు రాజపుత్రులే

చిచ్చరేనేప్రతాపములు? చేతులనున్నవి విండ్ల? గాజులా? 130

మోహి—ఇదియేమి ? ఈహెచ్చరికతీరు! అశ్రుతపూర్వముగా నున్నదే!

జయ—ఇదివేఱు! మనలాణకవి ప్రయోగించిన భేదనోపాయమను శతఘ్ని. ఇంక

నొక్కగడెయైన తడయరాదు. నాకు సెలవిమ్ము.

మోహి—చిత్తము. పునర్దర్శనభాగ్యమెప్పుడు ?

జయ—ఎట్లు చెప్పనగు ? పోవునది యుద్ధభూమిగదా !

ఉ. ఆయువుగల్గె నేని సమరావనిలో రిపులగ్వధియించి నీ

కై యెలమిం గొన స్వజయగర్వముతో జనుదెంతురేపె లే



దా యస్మిన్ కీతనువు నర్పణ చేసి దివంబుజేరి నీ

కైయట వేచియుండెద లతాంగిరొ! యచ్చపుబ్రహ్మచారినై.

మోహి—భగవదనుగ్రహము వలన మనకు శుభమే చేకూరుగాక.

జయ—మోహినీ ! ఇదేకత్తి! దీనినిబ్రాహ్మిణి నీయాశీర్వాచనము నాకు దయచేయుము.

మోహి—(పుచ్చుకొని ముద్దుపెట్టుకొని ఓశస్త్రరాజమా !

శా. మేలునైల్పుఘటింప నేర్తువని మన్నిత్రుం డెద న్నమ్మి ని

న్ద్రేంబూనుచు సాగరోర్వినుటుకన్నేడొచ్చె నేలోలు దో

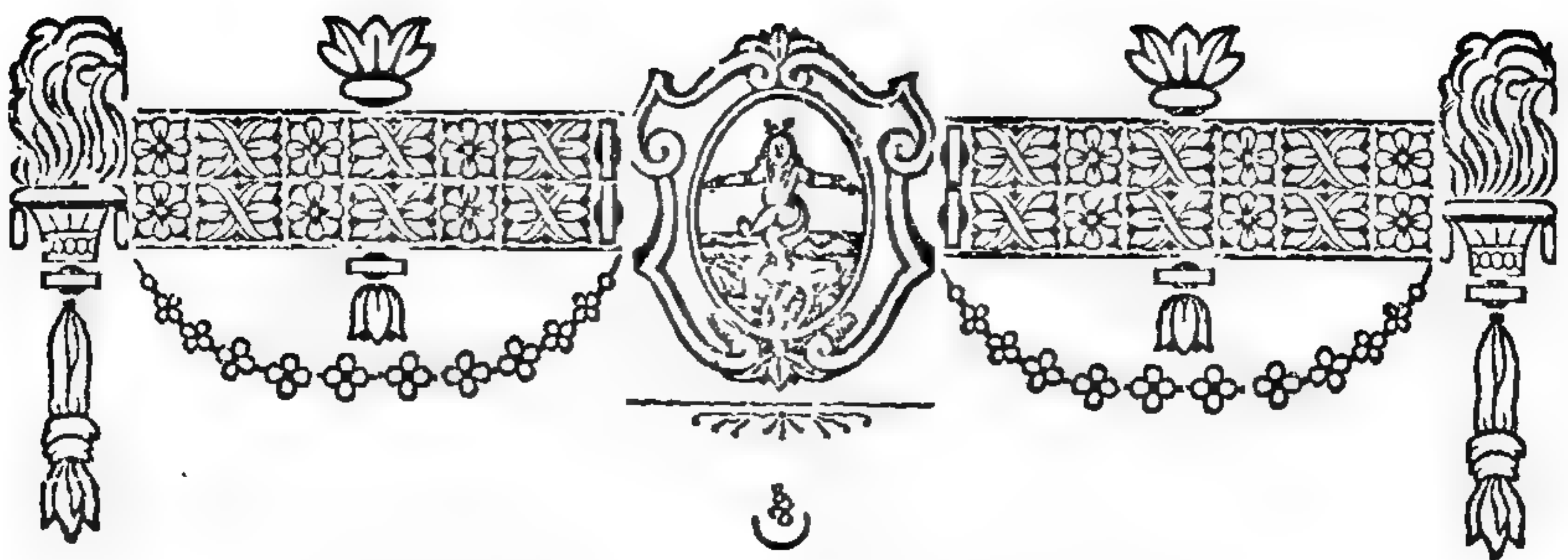
ర్శీలామగ్న మనస్కుడై తిరుగువో లేకుండగాఁ జేసి యీ

యాలంబందున గెల్పుమాకు దయ సేయంజూడుమా శస్త్రమా.

జయ—(మోహిని దీవించి కత్తియీయగాఁ బుచ్చుకొని నిష్క్రమించును.)

తెర జాటును.





# రాజపుత్రతేజః పుంజము

(రాణాప్రతాప్ సింగు)

షష్ఠాంకము.

రంగము. — ఉదయపురపుకోట-విష్కంభము

[వ్యాకులచిత్తముతో సాగరజీ ప్రవేశించును.]

సాగ — (ప్రవేశించి తనలో) ఆహా! ఎంతబుద్ధిమాలినవాడనైతిని. ఆ కులభ్రష్టు మానసింగు నాకేమో శాశ్వతబ్రహ్మపట్టము గట్టునను పుట్టెడాసతో పట్టరానివారి కాశ్యను పట్టి, చేయరానిహీనకార్యములను చేసి, పడరానికడగండ్రంబడి తుట్టుతుడకు గదా పునఃబుట్టిన ముద్దుపట్టి మానధనము సహితము కులహీనుల కమ్మచూపితి. దేశద్రోహిని, భ్రాతృద్రోహిని, ఆద్రోహముల ఫలమే నన్నిన్నిగతుల కట్టికుడిపించుచున్నది. నిన్నటిరాత్రి మూడవజామున నామానసింగు సలీమును వెంటఃబెట్టుకొని బ్రతుకు దీవుడాయని యేదోవేసమునఁ గోటదాఁటి తనదేశమునకుఁ బాఠిపోయెనని కొందఱనుచున్నారు. మఱి కొందఱ తిండేయేమూలనో తలదాఁచుకొనియున్నాడందురు. నే నిక్కడ కార్చిచ్చునడుమ మిడుతవలె శత్రుమధ్యమునఁ జిక్కియుంటిని. మా నేనలన్నియు భీభత్సములయ్యె. ఇప్పట్టున శరణాగతరక్షణుడగు మాయన్న ప్రతాపునిసాదములు పట్టుకొనుటకన్న వేటొండుగతిలేదు. అదిగో! బాణకవి యెవ్వనితో బంధించి యిటుఁ దీసికొని వచ్చుచున్నాడు. వానికిఁ గనుపడకుండ నీమూలనక్కి యిప్పటికిఁ బరువుఁ దక్కించుకొనియెద.



[అంత బాణకవి మోహినీ జయసింహుల వేషములనున్న చంద్రకళను, గులామును  
గొలుసులతోకట్టి తోడ్కొనివచ్చుచుఁ బ్రవేశించును.]

బాణ—(ప్రవేశించి) వంచకీ వంచకులారా ! మీ రీవేషములు వేయుటకుఁగల కారణ  
మేమో యున్నదున్నట్లు చెప్పుఁడు. లేకున్న మిమ్మిక్కడవే నటికివేసెదను.

గులా—మహారాజ్ ! ఈ సానీదానిమీది మోహం మాకీయింత దోహతెచ్చింది.  
టక్కర్ వాలా సిత్రాకారిణీ నాకొంపాతీసింది. ఈయేషం యేయించింది.  
తక్సీర్ మాప్ మహారాజ్. మాకీ యిడ్సిపెడ్డే మీ కాశీధూలీమోస్కా కన్నడ  
కుండా ఫూలిలో యెగిరిపోతామ్. యిడ్సిపెట్టు మహారాజ్ యిడ్సిపెట్టు.

బాణ—సరే ! నిన్ను విడిచిపెట్టుటకుగురించి వెచుకనుండి యాలోచింతుము. నీవు  
నాతోచెప్పినదంతయు నిజమేకగా ! ఓచంద్రకళా ! నీవీవేషమువేయుటకు  
హేతువేమి?

చంద్ర—నేనేమియు నిప్పుడు చెప్పఁదలఁచుకొనలేదు.

బాణ—సరే ! రాణావారి యెదుట విచగ్నపఁబడునప్పుడు చెప్పుదుగానిలే. రండు.

రాణావారి సముఖమునకు రండు. (తీసికొనిపోవుచుండును.)

(తెరలో జయసింహుఁడు డంకామోయించి)

శా. రండీ ! మూఁతులమీసముల్ గలుగుశూరమ్మన్మయిందున్న దో  
ర్దండప్రాధిని మాప్రతాపుని ధ్వజస్తంభం బుడేపూరు కో  
టం డంకాపయి దెబ్బఁగొట్టి యిదె నాటంబోవుచున్నా నెను  
క్కొండీ! యాపఁగరండి ధీరులగు వీరుల్ బీరమున్నట్టిచో. 132

(జయసింహుఁడు గులామువేషమున పయికివచ్చి) ఓసాగరమానసింహా ప్రభృతులారా !  
శూరమ్మన్మయా సలీం రాకుమారా ! మీరెవ్వరు నెదుటఁ బడరేల? (వైపద్యమునే  
తిరిగిచదివి)

ఇదియేమి? మానసింగుప్రభృతులు మాయమైపోయినారా !

సీ. నృద్దుఁడౌరణచుల్లు వివశుడై పసియుండ

వీ డరికట్టిన బింకమాచి

గుణములపోవు మోహినిశీలరాజంబుఁ

బోదోల నెంచిన పూని కాపి

చచ్చిత మికజాలు సంగరంబని భటుల్

కొనయూర్పుగాడ్పు ముక్కుల నె పీల్చ

తనమాటనమ్మి కీర్తిని దొరికితిమని

విలపించుచుండఁ బృథ్వీవరాళి

తోడిమిత్తుల దుఃఖాబ్ధిఁ ద్రోసివైచి

యెందుఁజ నె మానసిగు గన్పించఁడిపును

భై రవీమాత కిడె వాని బలియొనర్చి

దేశసంకట మింతతోఁ దీసివైతు.

133

బాణ—ఇంకను మానసిం గెక్కడ? జనుసింహ! అదియేమియావేశము!

జను—ఎవరది! బాణకవిశిరోమణిమా! ననుస్కారము. ఏ సూక్తి? మానసింగేమి  
య్యెనో చెప్పుడు. నావేశము మాటకేమి?

బాణ—ఏమయ్యెను? నిన్నటిరాత్రి మాదవజాముననే సలీరామమారునితో మాయము  
య్యెను. ఇప్పటికి కోటలోఁ జిక్కిన దోహములు వీరయ్యరే. (గులాము చంద్ర)  
కళలను జూపును.)

జను—వీరెవ్వరు? వేశధారులవలె నున్నారు?

బాణ—వీరును నీవలె వేశధారులే. వీరవృత్తాంతము వెలుకనుండి చెప్పెదను. రాణా  
వారిదర్శనమునకుఁ బోవుదము రమ్మ.

జను—సరే! అదియెవ్వ రామూల నెవ్వడో నక్కవలె నక్కి నిక్కి చూచు  
చున్నాడు.

సాగరజీ—(అంత పైకివచ్చి చేతులుజోడించుకొని)

చ. శరణుమహాత్ములార! ననుసాకుఁడి సోదరుపాద రేణువుల్

శిరమునఁదాల్చి కొల్లునకఁ జేసితి మీయెడ నెన్నియో మహా

దురితములక దురంతముగు దోహములుం గణియింపకండి; సో

దరునకుఁదెల్పి నన్నుఁ దమదాసునిగాఁ గొనునట్లు చూపండి!

బాణ—ఇదియేమి? సాగరజీమహారాణావారా! పరివారమెచ్చట? దిక్కుచూచి

యిక్కడ నక్కి నక్కి వెక్కి వెక్కి దొంగయెప్పు లేప్పుచున్నారు! రండు.



ఈబంగారుగొల్లుల మీ రంగారు ముంగేలు సింగారింపనిండు. రాణావారిముం

గల నన్ని సంగతులు మనవి చేసికొందురుగాని దయచేయుండు.

జయ—కవిశిరోమణి ! శరణార్థియగు నీతని నిష్పడేల యెత్తిపొడిచెదరు ! రాణావారి

యెదుట కిట్టులే మనతోడ రానిండు.

బాణ—కుమారా ! కానున్నమామగారు గదాయని గౌరవముచూపుచున్నావా ?

నీయాస్పితమే కానిమ్ము.

[అంత చాటుచు జాంఘికుఁ డొకఁడు ప్రవేశించును.]

చ. నతులుగ్రహింపఁగన్ బసదనంబులు గైకొనఁగ నృహాకృతుల్

నుతులు గొనంగరండు స్వజనుల్ రిపుజైతుఁడు మాప్రతాపభూ

పతి దయచేయు నిప్పుడు సభాస్థలికిన్ విజయప్రయోద స

త్కృతుల స్వయంబుగా నెసఁగ, కీర్తిరమంగొనఁ బంటకాటిదే.

బాణ—జయసింహకుమారా ! రమ్మ రమ్మ ! నేడు నీకు విజయపాతితోషికమ్ములు

కుప్పలు కుప్పలు. రాణావారిప్రకటన వినియుంటివిగదా ! రయమ్మునఁ బోదు

మురమ్ము.

(అందఱు నిష్క్రమింపఁగాఁ దేరజాటును)



రంగము—ఉదయపురపుకోట.



[ప్రతాపసింహుఁడు, అమరసింహుఁడు, పృథ్వీరాజు ఉచితాసనములపయి

విశ్రమించియుందురు.]

ప్రతా—ఆర్యా ! పృథ్వీరాయా ! జయసింహుఁడు శిష్యుఁడే.

చ. రవి తనతోవదప్పిన ధరాలలముం దివి రెండు నేకమై

నవసిన నగ్నిచల్లఁబడినన్ శశి డుల్లిన నీప్రతాపభూ

ధవుని యమోఘశాసనము తప్పదు, వాదమదేల దేశవి

ప్లవకరుతా కృతఘ్నజనపక్షమునం బృథివీతలేశ్వరా!

134

పృథ్వీ—దేవా ! నాదొక్కమనవికలదు. చిత్తగింపవలయు.

మ. జయసింహుం బిలిపించి యాతని సమక్షంబందె దోహస్వభా

వయధార్థాంశములెల్లఁ దెల్పి మును తద్వాఙ్మూలమాలించి త

ద్వయు తత్పక్షమువారి సాక్ష్యము సమాధానంబును జిత్తు గిం  
చి యటోయిట్లొయినర్పుఁ డాపయిభవచ్చిత్తంబు తద్భాగ్యముకా.  
ప్రతా—సరే ! మీరుచెప్పినది సమంజసమేగాని ఏడీ ! ఆజయసింహుఁ డిప్పు డెక్క  
డనున్నాడు?

అమర—ఎక్కడనున్నాడు ! నిన్న నే మానసింహాదులతోఁ గలిసి ఢిల్లీకి పాటిపోయి  
యుండును. కాని నిన్న నారాజవ్రోహియగు జయసింహుఁడు మోహినీపేరి  
తుండయి సలీము మానసింగులఁ గోటదాఁటించుటయు, ఎదిరింపఁజనిన నాపయి  
డీకొనుటయుఁ గొంచెము దూరములోనుండి తమ కన్నులతోనే చూచుచున్న  
మామయ్యగారు పృథ్వీరాయలుకూడ నిట్లుచుట నా కత్యుత్తముగ నున్నది.  
సమయమున కాతురుష్కయోధు లిరువురు బాసటగాకున్న నీపాటి మాపా  
ట్టేమయియుండి యుండునో.

పృథ్వీ—అవును మోహినీజయసింహుల రూపముననున్న యిరువురు మనుష్యులట్లుచే  
యుట నేనుచూచియున్నాను. కాని చిరంజీవి యూహించినట్లు వారుతప్పిం  
చుకొని పాటిపోలేదు. బాణకవి వారిని పట్టుకొనినాఁడు.

ప్రతా—అయిన సంతోషమే. కాని కవిశిరోమణి యేలాకో వారినింక నిందుఁ  
దోడేలేదు.

పృథ్వీ—నేటిదర్బారునకుఁ దోడ్కొనివచ్చునేమో.

ప్రతా—సరియే వారువచ్చినవెనుక నే విమర్శింతము. కాని మఱచితి. నిన్న టియ్యుద్ధము  
లో చిరంజీవికిఁ దమంతన బాసటయై ప్రాణావసరసమయమునఁ దోడ్పడిన  
యోధానుయోధు లాతురవ్కవీరు లిరువురు నింకను యుద్ధపాఠితోషికములంది  
యుండలేదు. వారిపుడెందున్నారో?

పృథ్వీ—అభ్యంతర మందిరమున. సెల్వవైనఁ బ్రవేశపెట్టుదును.

ప్రతా—మంచిది. సత్వరముగ.

పృథ్వీ—(నిష్క్రమించును.)

[బాణకవి జయసింహ సాగరజీలతోడను మోహినీ జయసింహులరూపములనున్న  
గులాము చంద్రికశలతోడను ప్రవేశించును]

బాణ—(హజారముననుండియే) మిత్రమా ! జయసింహ ! ఈతొందరలో నత్యంతవ  
సర కార్యమే పరాకుచెందితిని. రత్న పురీరణవల్లుని కాసనప్రకారము నేఁడు  
తెరపింపఁదగు గుప్తపేట్రిక మనసాంకేతికస్థలమున విడిచివచ్చితిని.



జయ—సరే ! నేబోయి దానిని కొనివచ్చెదను.

బాణ—ఉన్న పాటున రావలయును.

జయ—(నిష్క్రమింపగా తక్కినవారు రాజసముఖమునకు వత్తురు).

ప్రతా—కవిశిరోవణీ ! స్వాగతము. సమయమునకే విచ్చేసితిరి. ఈతడెవ్వరు సాగ్రజీయా?

బాణ—మునుపటితమ్ముడుకాడు. పశ్చాత్తాపతీపుడగు సోదరుడు.

ప్రతా—కవిశిరోవణీ ! ఈతనిపక్షమున మీరేదో చెప్పదలచుకొని నట్లున్నది. ఆ సంగతి వెనుకనుండి యాలోచితము. ముందీమోహినీజయసంహారము మాయె దుర నిలుపుడు.

బాణ—(అట్లుచేసి సాగరజీని తీసికొనిపోవును.)

ప్రతా—కవిశిరోవణీ ! ఆతని యుక్తస్థలమున నిలిపి మీరు రయమున రావలయు. ఈ విచారణమందు మీ సాక్ష్యమే ముఖ్యము.

[పుష్పరాజు తురష్కయోధుల వేషములనున్న కమలామోహినీలతో ప్రవేశించును]

ప్రతా—(లేచి నిలచడి చేతులుపట్టుకొని.)

ఉ. రంభమదాపులీర్వురు తురష్టులు మీరయినన్ నమస్కృతుల్

గొండు, మదీయనందనునకున్ దగు బాసటయై స్వకీయ దో

ర్దండ బలంబుకల్మిదటే ప్రాణములిచ్చిరి, మీదుమెలు నె

న్నండును మత్స్యజాలము బుణంబును దీప్యగజాలమేమిటన్.

ఉభయు—దేవరవారి ప్రాణముతోడిదే లోకమును భృశ్యవర్గములాని వారము. మాకింత ప్రత్యుద్ధానమేల?

అమర—విజాతివారైన నట్లుండవలెగదా యభిమానము.

కమలా—కుమారా ! భగవంతుని దృష్టి కన్ని బాతులులేవు. రెండేబాతులు. స్త్రీజాతి పురుషజాతి. అయినను మేము మీకు విజాతివారమనుచున్నారు గనుక నిప్పటికి మీచిత్తమువచ్చినట్లే భావింపుడు.

పుష్ప—ఏమి వీరిమాటల సంద్విగ్ధము. ఆనినండియు వీరివేషభాషలు నాకుసంశయాస్పదములుగానే యున్నవి.

క. వేసములుచూడ పురుషుల

వేసములేగాని మీది పెదవులపై లే

మీసములుగాని పురుషా

భ్యాసంబులుగాని కానబడ వదియేమో.

136

ప్రతా—పృథ్వీరాయా ! మీరుచెప్పినట్లు ముం దీమోహినీజయసింహులపై మోపబడి ననేరము విచారితము. మనమిత్రు లుభయులు నిందు పొడ్డివాకులుగా నుండఁ బార్థితులు.

ఉభ—(ఒండొరుల మోములు చూచుకొనుచుందురు.)

ప్రతా—మిత్రరత్నములారా ! సందేహింతురేల?

కమలా—మాకేసందేహమునులేదు. నేరస్థు లంగీకరింపవలయునుగదా !

ప్రతా—(మోహినీ జయసింహరూపులతో) మీకిష్టమేనా?

గులాం—అచ్చా ! అచ్చా !

ఉభ—సరే ! అంగీకరించితిమి. ద్రోహస్వభావము వినిపింపదగు.

ప్రతా—వీరు దేశవిరోధులగు నలీం మానసింకులను కోటదాటించి రాజద్రోహమును నేరముచేసిరి. అంతతోగాక నిరోధించిన యువరాజును జంపనుంకించి రాజ హత్యోద్యమమును గొప్ప నేరమును చేసిరి.

ఉభయు—చిత్తము. (దోషులతో) ఈనేరములను మీరుచేసినారా?

గులాం—చేసిందీనహిసర్కార్. మేముచేసింది అంతా ధర్మం. ద్రోహంకాదు. నేరంకాదు.

అమర—ఇదేమిజయసింహ ! తురకల నాశ్రయించినంతనే తురకభాషయబ్బవలెనా !

కృమముగా మాటలాడుము.

కమలా—వారిచ్చకచ్చుకట్లు మాటాడనిండు. వానిభాషతో వనకుఁ బనిలేదు.

(చంద్రకళతో) ఓయివిదా ! పయినేరములను నీవుచేసియుంటివా !

చంద్ర—(నిర్లక్ష్యముగా) లేదు.

అమర—చూచితిరా వీరిసాహసము !

కమలా—యువరాజా ! ఇప్పుడు మీరేమియు ననరాదు. విచారణమధ్యమున మనమెట్టి యభిప్రాయమును నూచింపరాదు.

ప్రతా—ఓయీ ! యువకుడా ! అడిగినదానికి నదు తరము చెప్పము. నీవు జయసిం హుండవగుమనా కావా ?

గులాం—నైనై. మేము పక్కరకం తుర్కాకీడ్డు. హాఖిడ్కిపుట్టి హాఖిడ్ నామ్ సెప్పేదీ హమారీ యస్లామ్మే నహి. మేరేనామ్ వసూర్ వసూమ్మద్.



హోదా గులామ్, సాకీన్ థిల్లీషహార్. చూహోటాసర్కార్ సలీమ్, మన్సూర్  
దార్ రాబామాన్సింగ్ దోఆవీర్ మే జఫర్దస్తామే ఖిల్జా దాటిందియేసి  
నామ్. మాకీ అది దోహం కాదు ధర్మం.

ప్రతా—సరే ! ఓయువతీ! నీ వేమేని చెప్పుకొందువా !

చంద్ర—అతిపవిత్రంబగు శిశోదియావంశజాతనగు నేనీ కొలువు కూటంబున నిందఱి  
చే విచారణచేయఁబడుటయే చాలును. నే నేమియుఁ జెప్పఁదలఁచుకొనలేను.  
మిచిత్రానుసారము చేయుఁడు.

కమలా—హానీ! సాగరజీవుత్రికయగు మోహినిబాయి వీనగురువో కావో చెప్పుము.

చంద్ర—కాకేమి ?

మోహి—నీవు మోహినివా ! (కోపముతో) దోహిణి ! నీవేనా మోహినివి? ఏదీ !  
నామోమువంకఁ జూడుము.

చంద్ర—ఓ మోటుతురకా! ఇట్టి నిండుకొలువుకూటంబున మాబోటి బోటుల పరిహా  
సిండుటకా నీకిట్టిమధికార మీయఁబడియె.

కమలా—(మోహినితో రహస్యముగా) నెచ్చెరీ! శాంతింపుము. నిజమునిలుకడవై తేలక  
తప్పుదు. మధ్య మనకేల కంఠశోషము.

[అంత బాణకవియు, గులామువేషమున జయసింహుఁడును గుప్తపేటికతోఁ  
బ్రవేశింతురు.]

ప్రతా—కవిశిరోమణీ! రండు రండు. (సభ్యులతో) ఆర్యులారా ! అత్యంతపవిత్రమైన  
కార్య మిపుడొకటి జరుగవలసియున్నది. కావున తుణకాల మీవిచారణ విర  
మింతము.

అందఱు—మహాప్రసాదము.

ప్రతా—(పేటికనుదీసి) ఇయ్యది కులవృద్ధు రత్న పురీరణశిల్పిఁ డుదయపురము స్వాధీన  
మైననాఁడు తెఱపింపవలయునని మావశముచేసినపేటిక. నేఁడు మా కుదయ  
పురము స్వాధీనమైనది గనుక మీయంతటి సముఖమున దీనిఁ దెఱచి యిందు  
నిక్షిప్తమైన వాని వెలిఁబుచ్చెదము.

మోహి—(అత్యంతాత్రముతో గమనించుచుండును.)

ప్రతా—ఇం దమూల్యములగు రత్న భరణములుకలవు. వానికేమి? అతఁ డొక కాసన  
మువ్రాసియుంచెను. ఆకర్ణింపుఁడు.

చ. కలదు మదీయపౌత్ర సునుగాత్రి పవిత్రచరిత్ర మోహినీ  
 కులమణి తల్లిచాపు పసికూన యొకండిది, దీనినీయఁగా  
 వలయు శిశోదియాధ్వజము ప్రప్రథమంబున నీయుదేవురీ  
 గడెమున నాటువాని కులకాంతగ నాదగు రాజ్యలక్ష్మీతోకా.

విరిజిరా ! ఆకులవృద్ధశాసనము. ఏదియెట్లయినను నున మారణమల్లుని శాసనము చెల్లించవలయు.

బాణ—తప్పక చెల్లించితీరవలయు. కాని మనబావుటా మొట్టమొదట ఈ కోటలో నాటినవారెవరో?

పృథ్వి—జయసింహుఁడే యనుచున్నారు.

బాణ—(నవ్వుచు) కాదు గులామని కొందఱు అనుచున్నారు.

జయ—దేవా ! ఉదేవురి గడెమున వేవరవారి పతాకమెత్తిన సేనకుఁడ నేను.

ప్రతా—ఇదిమేమి సర్వము సుధిగముగా నే యున్నది. విప్పిన కొలంచి చిక్కెక్కుడగుచున్నది. మోహినీజయసింహుల రూపములనున్న యీవేషధారు లెవ్వరో తెలియదు. నిజమయిన మోహినీజయసింహులజాడ కానరాదు. ఢిల్లీని విడిచి యుదయపురము చేరినదని బాణకవిచెప్పిన నాసోదరి కమలాబాయి యిక్కవలెక్కడ నెక్కడను గానరావు. ఈగడెవ్వరో యిందు ముందుగా జయధ్వజము నాటినది తా ననుచున్నాడు. కాని యిందు సర్వత్ర యొక్క విచిత్రము మాత్రము కన్పట్టుచున్నది. శత్రుమిత్రపక్షములు తాటుమారినవి.

కమలా—చిత్తము. శత్రుమిత్రలక్షణము బహిర్వేషములను బట్టియే నిశ్చయించిన నట్లే కన్పట్టును. ఈకాలములో కొందఱు రాజబంధువులే రాజద్రోహముల రహస్యముగాఁ జేయుదు, జేయించుదు సాధులకు నెఱివారి యాఁడలలమీఁద నావాదువేయుచున్నవారు. ఇప్పు డామాటలేల. శిశోదియాజయధ్వజము తొలునొల్ల నీగడెముపై నెలకొల్పిన శుద్ధవీరుఁ డీగులాము వేషధారియే. తత్సమయమున నాతఁడొక సింహనావ మొనర్చి తన్నువారిందు వారెవ్వరని యున్నారాయని పెద్దమొలుంగున ప్రతిజ్ఞ చేసెను.

బాణ—అందు సత్యేతర మిందుకంతయు లేదు.

ప్రతా—అయిన రణమల్లుశాసన ప్రకారము మనమోహిని నీతనికిచ్చి వివాహముచేయవలసినదేనా ! అంతయు గందరగోళము ! అగమ్యగోచరము ! ఓసభ్యులారా ! మీ కందఱు కొక విజ్ఞాపనము.



చ. సరవి సగూఢవేషము సభ్యులు మమ్ము శ్రమింపఁ జేయ మా  
తరమగునే సజబెలుగ, దాచకుఁడి జయసింహుఁడేడి? సో  
దరి కమలామూరియు సుతామణి మోహిసయేరి? ఏర లి  
ర్వురు నెన రింక భ్రాంతిసుడిదోయక యున్నటు న్యదింపుఁడి.

బాణ—(లేచి చేతులు జోడిచుకొని) ప్రభూ! కొంతవఱకెఱుఁగకయుఁ కొంతవఱ  
కు వినోదము కొఱకు నొనర్చిన మా యపచయము త్నమింపవలయు.

సీ. పూనిగులాము రూపు జయధ్వజబెత్తె

సింహసత్త్వము జయసింహుఁ డితఁడు,

మగవేషమున నప్రమత్తత సోదరుఁ

దఱిగాచె మోహిసీతరుణి యీమె,

చెఱుఁబాపికొన జయసింహుఁ డిచ్చిన వస్తు

ల సలీము నెడపె గులాము వీఁడు,

వంచించుటను బేరు వడె నిది మాచంద్ర

కళయను చెనఁటి బోగంపుదొత్తు

పాదపామిఁది కసి ఢిల్లిఁ బాసి యుదయ

పురిఁ బ్రవేశించి మోహిని ముప్పుఁబాప

చిత్రకారిణి యశాచ విచిత్రగతుల

మనకుఁ దోడ్పడె కమలామూరి యీమె.

139

ప్రథా—(సంతోషముతో)

ఉ. ధన్యుడనైతివయ్య సిగదానును చాడక యుండఁ దోడి రా

జన్యులు బాధుమిత్రితతి సన్నిధిఁ బెన్నిధుల్లు తోచి రిం

క న్యశమైన నేమికలుగన్ సరియే మఱి మా చిత్తూరుగా

కన్యవిచార మేది హృదయంబున లే దవశిష్ట మద్దినే.

140

బాణ—దేవా! తమకానిచారమేల? ఉదయపురమునలే నే చిత్తూరును స్వాగీనముకాక  
తప్పుదు. కాని కొంచెముకాలము పట్టును.

ప్రతా—కానీ! దైవదిత్తము! గుర్రమును తుమిచినాము. తలకుమించిన పరువులె  
త్తిన చంద్రకళ గుర్రమును బెడ్డివేసికొన్నచో తుమిపఁబడును. తక్కినసం  
గతు లిప్పు డభ్యంతరముదిగముక జరుగనున్న కుటుంబసభలో నాలోచితము.  
మనవారు తమ తమ నిజరూపములతో నాసభకు రాఁ బూర్ణితులు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

రంగము—కోట. రాజావారి యభ్యంతర ముదిగమునకుఁ  
బోవుమార్గము.

[లోపున రాజావారు బునుమికులతో విశ్రమించియుండఁగా హఠాత్మున  
కమలామోహిను లుచితవస్త్రాలంకృతులై ప్రవేశింతురు.]

కమలా—కోడలా! రయమ్మన రమ్మ. అభ్యంతరముదిగముక కప్పుడే జయసింహుడు  
లగు మనబంధువు లందఱు విచ్చేసియున్నారట.

మోహి—అప్పానీ! ఇదేమోగాని నారు రాకున్నది. కరుణించి యీకొక్కెమ్మెక్కిం  
చుక సడలింపుడు. ఇందా.క దయమాలి మాలిని బిగించివేసినది.

కమలా—ఏకొక్కెము? వైకుంఠింపు కొక్కెమా! (వచ్చి సడలింది) దీని నింత బిగి  
యజేసినది మాలినికాదు.

మోహి—ఆమెగాక మఱియెవ్వరు?

కమలా—నీయావనప్రాదుర్భావము. మోహినీ! ప్రియనామోచ్చారణమే యంతయు  
బింపకలయునే నీకొమరుఁ బాయంపు—సుందరీ! చీరసింగారించుకొనుసరికే  
యూరుమాటుమణిగెనన్న సాయ్యము నిజమునేయక వణి వడిరా! మనకై వారు  
వేచియుండుట భావ్యముకాదు.

మోహి—అదియేమోగాని వారిని సందర్శించుటకు నాకడుగులు తడఁబడుచున్నవండీ!  
కరుణించి మీకైదండ యొసంగరా?

కమలా—వధూమణి! కైదండవలయునా? ఇదేపూదండ. దీని మా జయసింహకుమారున  
కొసంగినచో నీకతఁడు దనకైదండ నొసంగఁగలఁడు.

మోహి—అప్పానీ! పోనిద్దురా! మాట మాటకు హాస్యములేనా? అస్థానము సమీ  
పించితిమి. మీపున్నెమాయె నూరకుండుఁడు.



[తెరలేచును. తోపున ప్రతాపాదులు విశ్రమించియుండురు.]

ప్రతా—జయసింహాకుమారా ! నీయుణము మేము తీర్పజాలము.

మ. తొడుగన్ దిండికి లేక కొండగుహలందున్ డిందు మాకాత్మ బు  
ధుడవై మిత్రుడవై జయప్రదుడవై దోబుట్టువై యెన్నియో  
కడగండ్రం బడి నే దుదేపురి బతాకం బెత్తి మత్తారి జై  
త్తుడవై యొప్పితివయ్య నీయుణమి కేరూపంబునం దీర్తుమో.

బాణ—ప్రభుచంద్రమా ! జయసింహుని యుణమప్పుడే తీరిపోయినది.

ప్రతా—ఎట్లు?

బాణ—దేవరవారి వాగ్దానముచే సగము, ఇప్పుడు చేయనున్న కన్యాప్రదానముచే  
మిగిలిన సగము.

ప్రతా—(నవ్వి) అట్లా ! ఇట్టిదానము లెన్నియేనియం వానియభిమానమునకుఁ దగిన  
బహుమానములుకా నేరవు. ఏదీ ! వధూమణియగు మనమోహిని నింక నలంక  
రించి తీసికొనిరా లేదా.

బాణ—ప్రభూ ! వచ్చినారు. అదిగో సోదరి కనులాదేవిగారు మోహినీద్వితీయులై  
యచ్చట వేచియున్నారు.

ప్రతా—(లేచి) ఏదీ నాప్రియసోదరి కమల. (వచ్చి చేతులుపట్టుకొని)

మ. ఇరువంశంబుల నుద్ధరించితివి తల్లీ ! వంశపావిత్ర్యమున్  
పరువున్ నిల్వఁగఁబెట్టి ధూర్తమతి నక్కన్ ఘాదుషా యంతవా  
డరికట్టన్ తృణమట్లు చూచి నిజపాదాకాంతు గావించె నీ  
చరితం బశ్రుతపూర్వ మోగుణభనీ! సౌశీల్యచూడామణీ. 142

బాణ—మహాప్రభూ ! దేవిగారుచేసిన సహాయము లింక ననేకములుగలవు. తరుణ  
మున ధనసహాయము; జయసింహుని బంధపరిమోచనము; చిత్రకాణియై మనకు  
దుర్గరహస్యము తెలిఁగించుట. మోహినికిఁ బ్రాణదానము.

కవలా—కనిరోవణీ ! ఇది మీయాశీర్వచనఫలముగాని నాచేసినదేమున్నది ! (చేరి  
తనభర్తయగు పృథ్వీరాజునకు నమస్కరించును.)

సృష్టి—(చేరదీసి) కల్యాణీ ! నీయట్టి యర్థఁగఁజ్ఞిని యడయ భాగ్యము కల్మషే నే  
నెంతయు గర్వపడుచున్నాను.



ప్రతా—సోదరీ కమలా ! ఆలస్యమేల కుమారునకు కోడలిచే బూలహారము  
జేయింపుము.

మోహిని—(సిగ్గుపడి వెనుకకుబోవును.)

కమలా—మోహినీ సిగ్గెల. (బలవంతముగా జయసింహుని మెడలో పూలహారము  
జేయించి వధూవరులచే బెద్దలకు మ్రొక్కించును.)

ప్రతా—మిత్రులారా ! పశ్చాత్తాపతప్తడగు సాగరజీ తుమింపఁబడియె. బాణకవి  
శిరోమణి ప్రధానమంత్రిపద మంగీకరింపఁ బ్రార్థితులు. ఇంక చిత్తూరు సాధిం  
చుప్రయత్నములు నిరాఘాటముగా జరుగునుగాక. మోహినీజయసింహులు  
రత్న పురిని పట్టాభిషిక్తులయ్యెదరుగాక.

బాణ—ప్రభుచంద్రమా ! మహాప్రసాదము.

### భరతవాక్యము.

రాయలు నిరంకుశత గాలెడు ప్రభుత్వముఁ దొ  
ఆ గి నియమంబుఁగఁ బ్రజాభి  
ప్రాయమును గొంచు పరిపాలనముఁ జేయునెడ  
పాడియును పంటయును భవ్యా  
దాయములు వృద్ధియగుతన్ ప్రజలు ధర్మగతి  
దప్పక ధరాధిపుల భక్తిన్  
మాయయును మర్మమును మాయఁగనుఁ గొల్పుతఁ గ్ర  
మంబుగను మంగళమహాశ్రీ.

అరెదలు—తథాస్తు.

స మా ప్ర ము.







మహిళా ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

|                   |                   |
|-------------------|-------------------|
| పుస్తకం సంఖ్య     | TPLA122B191       |
| పుస్తకం పేరు      | రాజపుత్రచేదపుంజము |
| తారీఖు            | 29/10/24          |
| ముందు అట్ట        | NO                |
| వెనుక అట్ట        | NO                |
| మొత్తం పేజీలు     | 111               |
| పెద్ద సైజు పేజీలు | NO                |
| ఖాళీ పేజీలు       | NO                |
| లేని పేజీలు       | NO                |
| తయారు చేసినది     | Soumya            |
| పేజీలు విడదీసినది | Soumya            |
| స్కాన్ చేసినది    | DAVEED            |
| పరీక్ష చేసినది    |                   |
| పేజీలు సరిచూసినది |                   |
| లైండింగు చేసినది  |                   |
| ప్యాకింగు చేసినది |                   |
| పరిస్థితి         | good              |